

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen

Työryhmän tausta-aineistot ja suositukset

Sisällys

1. Tietoja naisiin kohdistuvasta lähisuhde- ja perheväkivallasta	3
1.1 Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus	3
1.2 Uhrikyselyjen tuloksia	9
1.3 Suomen lainsäädännön kehityksestä	15
2. Kansainväliset sopimukset	19
3. Naisten oikeudet ja maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta	21
3.1 Millaista on maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta?	21
3.2 Poliisin tietoon tullut maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta	24
3.3 Maahanmuuttajanaisten kanssa tehtävä työ	24
3.4 Ehdotuksia viranomaistyön kehittämiseksi	27
4. Naisiin kohdistuva väkivalta – poliisin näkökulma ja yhteistyön kysymyksiä	31
4.1 Poliisin näkökulma	31
4.2 Yhteistyöhön liittyviä asioita	34
5. Väkivallan uhrien neuvonta- ja tukipalvelut Suomessa	36
5.1 Arviointia Suomen tilanteesta	36
5.2 Kansainvälisiä suosituksia väkivallan uhrien palveluista	39
6. Ajatuksia suomalaisesta väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten kanssa tehtävästä työstä	44
6.1 Väkivallan tekijän ja uhrin tukeminen ja hoitoonohjaus	44
6.2 Väkivallan ehkäisy- ja katkaisutyön ajankohtaiset haasteet	47
7. Katsaus suomalaiseen väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten kanssa tehtävään työhön	50
8. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisryhmän suositukset	59
8.1 Väkivallasta puhuminen ja siihen puuttuminen	59
8.2 Valtakunnallinen, paikallinen ja läänintasoinen yhteistoiminta: Väkivallantorjunnan verkosto ja koordinaatiokeskus	64
8.3 Poliisin toiminta	65
8.4 Rangaistuksen täytäntöönpano	66
8.5 Uhrien erityispalvelujen ylläpito ja kehittäminen	67
8.6 Lainsäädäntö, lainkäyttö	70
8.7 Raiskausten ja muun seksuaalisen väkivallan vähentäminen	71
8.8 Tutkimus ja tilastointi	72

1. Tietoja naisiin kohdistuvasta lähisuhde- ja perheväkivallasta

Jukka-Pekka Takala¹

1.1 Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus

Henkirikollisuus

Suomessa on viime aikoina (1993-2003) surmattu vuosittain 29 – 53 naista. Kuusivuotiskauden 1998-2003 keskiarvo on 39,0 (www.stat.fi/statfin, ”Väkivallan uhrin tekijöittäin 1996-2003”) Naisia on ollut surmatuista viidenneksen ja kolmanneksen välillä oleva osuus. Naisen surmaaja on useimmissa tapauksissa uhrille läheinen henkilö ja kaikkein tavallisimmin nykyinen tai entinen puoliso. Parisuhdeväkivallan uhrina kuoli 1999-2003 keskimäärin 17,8 naista vuodessa (kuolinsyytilasto). Vuonna 1996 tämä luku oli 30, tähänastinen ennätys; se oli myös ensimmäinen vuosi, josta tieto kuolemaan johtaneen parisuhdeväkivallan uhreista on tilastossa julkaistu.

Henkirikoksista on viime vuosina ilmestynyt useita tutkimuksia, joiden avulla naisiin kohdistuneiden surmien piirteitä voi hahmottaa.²

Martti Lehden (2002) kolme vuotta (1998-2000) kattavan aineiston mukaan naisten surmaaja oli kahdessa kolmasosassa tapauksista uhrin puoliso tai miesystävä. Uhrin sukulaisia tai muita läheisiä henkilöitä surmaajista oli noin 15 % ja perheen ulkopuolisia vain viidennes.

Olli Hurtan tutkimuksen kattaman seitsemän vuoden (1995-2001) kuluessa lähisuhdeväkivaltaan kuoli kaikkiaan 291 uhria. Näistä naisia oli 204. Vuosittain keskimäärin 29 naista kuoli siis nykyisen tai entisen puolison tai kumppanin taikka oman vanhemman, lapsen tai sisaruksen tai muun hyvin läheisen henkilön väkivallan seurauksena. Neljä viidesosaa näistä naisista surmasi nykyinen tai entinen puoliso tai miesystävä. 80 tapauksessa mies surmasi vaimonsa ja 70 tapauksessa avovaimonsa, kihlattunsa tai naisystävänsä. Lisäksi 13 tapauksessa mies surmasi entisen puolisonsa tai naisystävänsä. Siten tämän aineiston mukaan naisia kuoli vuosina 1995-2001 parisuhdesurmissa vuosittain keskimäärin 23,3.

Naisten tekemien parisuhdesurman uhrina kuoli 26 miestä.³ Siten heteroparisurmien uhreissa naisia oli yli kuusi kertaa enemmän kuin miehiä. Miesten teoissa korostuu mustasukkaisuus. Suuri osa surmista liittyy tilanteeseen, jossa nainen on jättänyt tai jättämässä miehen tai jossa mies epäilee naisella olevan muita seksuaalisuhteita. Naiset sen sijaan surmaavat usein tilanteessa, jossa puoliso on pitkään pahoinpidellyt ja pyrkinyt rajoittamaan heidän vapauttaan. Hyvin harvoin naiset surmaavat miehiä, joista ovat päässeet eroon. Vain yksi nainen tappoi entisen miehensä. Miehet surmattiin myös miltei poikkeuksetta tekijän ja uhrin yhteisessä asunnossa, kun taas naisten surmapaikat vaihtelivat paljon enemmän.

Puolisot ja muut miesystävät surmasivat 80 % kaikista lähisuhdeväkivaltaan kuolleista naisista. Muut naiseen tai tyttöön kohdistuneen lähisuhdesurman tekijät ovat Hurtan mukaan seuraavia: 12

¹ Tämä kappale perustuu työryhmän kokouksessa käsiteltyyn sihteerin laatimaan luonnokseen. Tekstiin on tehty ehdotettuja muutoksia ja sen otsikointia on muokattu.

² Kivivuori, Janne. 1999. *Suomalainen henkirikos: teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki; Lehti, Martti. 2002. *Henkirikokset 1998–2000: tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Helsinki; Lehti, Martti. 2004. *Henkirikokatsaus 2002*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 206. Helsinki; Hurta, Olli. 2002. *Kuolemaan johtanut lähisuhdeväkivalta*. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 21. Espoo.

³ Hurtan aineistossa on lisäksi kaksi miesten homosuhteeseen liittyvää surmaa. Kaikkiaan parisuhdesurman miesuhreja oli siis tässä 28 – keskimäärin neljä vuotta kohti. Yhtään lesbosuhdesurmaa ei aineistossa ollut.

tapauksessa isä (5,9 % lähisuhdesurman uhreista), 8 tapauksessa äiti (3,9 %), 19 tapauksessa uhrin poika (8,8), ja ilmeisesti 2 tapauksessa veli.⁴

Hurtan aineistosta voi laskea myös, että vaikka parisuhdesurmissa naisia kuolee moninkertaisesti enemmän kuin miehiä, niin (veri)sukulaiset surmasivat enemmän miehiä kuin naisia. Hurtan aineistossa uhrin isä, äiti, lapsi, veli, isovanhempi tai lapsenlapsi surmasi noin 41 naista ja noin 56 miestä. Myös Martti Lehden raportissa vuosien 1998-2002 henkirikoksista on tätä tukeva tieto (kuvio 48): oma lapsi surmasi 7 naista ja 7 miestä, mutta muu lähiomainen, ei kuitenkaan puoliso tai vastaava, surmasi 8 naista ja 23 miestä.⁵

Suomessa ei ole tiettävästi tapahtunut erästä eräissä maissa yleistä naissurman tyyppiä: naisen läheisen verisukulaisen, tyypillisesti veljen tai isän, tekemää surmaa, jonka motiivina on suvun tai perheen oletetun kunnian puolustaminen tyttären tai sisaren epäilyssä tai todellisissa seksuaali- tai seurustelusuhteissa tai –aikomuksissa koettua häpeän uhkaa vastaan.⁶ Sen sijaan on tietoja, joiden mukaan eräät naiset ovat kokeneet tällaisen väkivallan uhan todelliseksi ja pyrkineet suojautumaan siltä ja hakemaan apua.

Lehti jakoi parisuhderiitoihin liittyvät surmat kolmeen ryhmään selosteissa olevien motiivimerkintöjen ja muiden tietojen nojalla: 1) mustasukkaisuus, 2) parisuhteen jännitteet ja 3) puolisoitten väliset ryyppyriidat (2002, 68-71). Noin 15 %:ssa kyseessä näytti olevan lähinnä tolkutun humalatila. Mustasukkaisuus tai suhteen päättymiseen liittyvä kosto oli taustalla ainakin kolmanneksessa tapauksista. Muu parisuhteen jännite oli takana runsaassa puolessa tapauksista. Osasta näistä tapauksista oli tietoa, jonka mukaan suhteessa oli ollut ”pitempään jatkunutta törkeää keskinäistä väkivaltaa, jonka kohteena useimmiten, joskaan ei aina, oli ollut nainen” (Lehti 2002, 69). Tällaisia oli 21 % (avo)vaimon ja 7 % naisystävän surmista. Toisaalta vain 12 %:ssa naisiin kohdistuneista parisuhdesurmista oli ”varma tieto siitä, ettei osapuolten välillä ollut aikaisemmin esiintynyt väkivaltaa”.

Lehti arvelee, että jos käytettävissä olisi ollut laajempia selosteita, paljon useampia tapauksia olisi pidettävä mustasukkaisuuteen liittyvinä. Tätä arvelua tukee se, että Kivivuoren (1999, 67) mukaan vuosien 1988 ja 1996 parisuhdesurmissa riidan aiheena oli lähes aina kysymys suhteen jatkumisesta tai päättymisestä ja toisaalta osapuolten uskollisuudesta. Vastaavia havaintoja on muuallakin. Dallyn ja Wilsonin⁷ mukaan mustasukkaisuus osoittautuu hyvin useiden alun perin muulla tavoin luokitellun parisuhdesurman motiiviksi, etenkin kun tutkimuksessa on haastateltu surmaajia eikä vain turvauduttu asiakirja-aineistoon.

⁴ Hurtta ei esitä veljen surmaamien 14 sisaruksen sukupuolijakaumaa, mutta aikaisempien kategorioiden summa on 202 naisuhria, joten veljen surmaamia sisaria voi olla korkeintaan $204 - 202 = 2$. Näistä kahdesta naisuhrista kilpailee tosin muutama muukin uhrikategoria, joiden sukupuolijakaumaa Hurtta ei esitä: lapsenlapsi, isovanhempi sekä isä- tai äitipuoli.

⁵ Rikollisuustilannekatsauksen mukaan naiset joutuisivat useammin myös sukulaisen (muun kuin puolison) surmaamiksi kuin miehet (Rikollisuustilannekatsaus 2003, s. 190). Kivivuoren (1999, liite 8) vuoden 1996 henkirikosaineistossa onkin enemmän sukulaisen surmaamia naisia kuin miehiä, mutta kyseessä oli vain 11 naista (joista 10 biologisen sukulaisen surmaamia) ja 8 miestä. Hurtan (2002) ja Lehden (2002) laajempien aineistojen valossa vuosi vaikuttaa kuitenkin poikkeukselliselta. Kuolinsyytilastojen mukaan kylläkin vuosina 1996-2002 uhrin vanhempi tai uhrin lapsi surmasi hieman enemmän naisia (49) kuin miehiä (44), mutta tästä puuttuvat muiden lähisukulaisten teot (Statfin, Väkivallan uhrina kuolleet tekijän mukaan 1996-2002). Toisin sanoen miesten ja naisten riski tulla läheisen verisukulaisen surmaamaksi lienee Suomessa samaa luokkaa ja miehillä mahdollisesti vähän suurempi (lähinnä velisurmien takia).

⁶ Monissa lähteissä (esim Heise ym. 1994) lainatun tutkimuksen mukaan lähes puolet Egyptin Alexandriassa surmatuista naisista oli tappanut oma isä tai veli sen jälkeen kun nainen oli joutunut raiskauksen uhriksi.

⁷ Daly, Martin ja Margo Wilson. 1988. *Homicide*. New York: Aldine de Gruyter, luku 9.

Parisuhdesurmat yli kolminkertaistuneet sadassa vuodessa

Vaikka naisten parisuhdesurmat ovat mahdollisesti hieman vähentyneet 1990-luvun puolivälistä, pitkällä aikavälillä kuva on synkempi. Martti Lehden (2002, s. 100) mukaan puolisoiden ja seurustelukumppanien surmia on nykyään väestöön suhteutettuna kolme ja puoli kertaa enemmän kuin 1900-luvun alussa.⁸ Samalla naisten koko henkirikoskuolleisuus on kaksi ja puoli kertaa korkeampi kuin sata vuotta sitten. Lehden mukaan perustava muutos on tapahtunut päihteiden osuudessa naisurmiin yhteydessä:

Nykyään naisuhreista noin 60 % on tekohetkellä päihtyneenä, toista maailmansotaa edeltäneinä vuosikymmeninä vastaava osuus oli alle 10 %. Vastaavasti naisten surmaajista nykyisin noin 70-80 % on humalassa, kun puoli vuosisataa sitten osuus oli ainoastaan 30 %. Parisuhdetappojen määrän ja yleistason voimakkaaseen kasvuun on siten liittynyt niiden muuttuminen yhä enenevässä määrin puolisoiden keskinäiseksi ryypiskelyväkivallaksi. (Lehti 2002, 100-1)

Kuolinsyytilastot

WHO:n raportin⁹ mukaan Suomessa väkivalta on kuolinsyynä Euroopan vauraiden maiden huipputasoa, mutta selvästi vähäisempi kuin Euroopan eräillä köyhemmillä alueilla.

WHO:n Euroopan toimiston ylläpitämässä tietokannasta on saatavilla tietoja väkivaltaan kuolleiden määristä eri Euroopan maissa. Tästä tietokannasta laskettuja tietoja naisten väkivaltakuolleisuudesta vuosilta 1970-2002 on tämän artikkelin liitteessä. Mukana on tiedot EU:n nykyisistä jäsenmaista (Kyprosta lukuun ottamatta) sekä myös EU:n ulkopuolisista Pohjoismaista. Vertailun vuoksi taulukossa on myös tiedot miesten väkivaltakuolleisuudesta vuosilta 1998-2002.

Suomessa Euroopan Unionin nykyisten 25 jäsenmaan naisten väkivaltakuolleisuus vuosina 1998-2002 oli keskimäärin 0,77 naista 100 000 kohden. Suomen luku samalta ajalta (1,50/100 000) on tähän verrattuna kaksinkertainen, ja se oli jäsenmaiden korkein ennen vuonna 2004 tapahtunutta laajenemista. Viidentoista EU:n vanhan jäsenmaan keskiarvo oli vain 0,61. Sen sijaan kymmenen uuden jäsenmaan keskiarvo (1,60) oli vähän yli Suomen tason. Kolmessa Baltian maassa on surmatu naisia suhteellisesti selvästi enemmän kuin Suomessa. Lisäksi Unkarin luvut ovat vähän Suomea korkeampia. Hieman Suomen tasoa alempana ovat myös Slovakia ja vanhoista jäsenmaista Belgia. Sen sijaan useimmissa muissa vanhoissa jäsenmaissa luvut ovat selvästi Suomea. Euroopan Unionin ulkopuolisen Euroopan luvut taas ovat selvästi EU:n ja Suomenkin lukuja korkeampia. Itsenäisten valtioiden yhteisön maissa väkivaltaan kuoli vertailukautena vuosittain keskimäärin 8,79 naista 100 000 kohti ja Kaukasuksen maiden vastaava luku oli 4,44. Nämä nostavat koko Euroopan alueen keskiarvon (3,78) huomattavan korkeaksi niin EU:hun kuin Suomeenkin verrattuna.

WHO:n Euroopan alueella henkirikokset ovat koko väestön kuolinsyistä sijalla 18, ja niiden osuus kaikista kuolemista on 0,8 prosenttia. Naisten kohdalla vastaavasti henkirikos on 28. tärkein kuolinsyy ja sen osuus kuolemista 0,4 prosenttia.¹⁰ Väkivallan vaikutuksia voi tarkastella myös DALY-mittarilla. DALY=disability-adjusted life years, joka ottaa huomioon kuoleman lisäksi myös sairauden tai vamman johdosta menetetyt terveet elinvuodet. Tällä mittarilla Euroopan alueella ihmisten

⁸ Tiedot 1900-luvun alun surmista ja niiden uhrien ja tekijöiden suhteesta ovat peräisin niin sanotun Salmialan komitean 1920- ja 30-luvun vaihteessa kokoamasta laajasta tietokannasta, joka koski Suomessa vuosina 1904-13 ja 1920-29 tehtyjä henkirikoksia; *Tutkimus rikollisuuden lisääntymisen syistä*. Komiteanmietintö 16, 1931; ks. tarkemmin Lehti, Martti. *Väkivallan hyökyaalto: 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 178. Helsinki, 2001. s. 38-.

⁹ Etienne G. Krug, et al., *World Report on Violence and Health* (Geneva: World Health Organization, 2002).

¹⁰ Krug, et al., *World Report on Violence and Health*, Taulukko A.6, sivu 294.

väläinen väkivalta (interpersonal violence) oli 40. tärkein naisten terveitä elinvuosia vähentänyt syy; sen osuus kaikista naisten terveiden elinvuosien vähennyksistä oli 0,5 prosenttia.

Naisiin kohdistuvan väkivallan seurauksista on esitetty huomattavasti suuremmaltakin näyttäviä arvioita. Euroopan neuvoston erään päätöslauselman mukaan kotiväkivalta olisi huomattava 16-44-vuotiaiden naisten kuoleman ja invaliditeetin aiheuttaja. ”Statistics shows that for women between 16 and 44 years of age, domestic violence is thought to be the major cause of death and invalidity, ahead of cancer, road accidents and even war.”¹¹

Ainakin länsieurooppalaisten maiden kuolinsyytilastojen luvut näyttävät kuitenkin väkivallan paljon vähäisemmäksi kuolinsyyksi kuin tästä voisi lukea. Esimerkiksi Suomessa kahtena viimeisimpänä vuonna, joista tilastokeskuksen Statfin-palvelussa (<http://statfin.stat.fi>) on kuolinsyytietoja, eli 2001 ja 2002, Suomessa kuoli 15-44-vuotiaita naisia henkirikokseen 25 ja 17, syöpään 182 ja 150 ja kuljetustapaturmiin 47 ja 45. Syöpäkuolleisuus oli siten kahdeksan kertaa ja liikennetapaturmakuolemat olivat yli kaksi kertaa yleisempiä kuin kaikki naisten henkirikoskuolemat. Jos otetaan huomioon vain kotiväkivalta, ero on vielä suurempi. Puoliso, lähisukulainen, ystävä tai tuttava tappoivat tämän ikäisiä naisia vuonna 2001 kaksikymmentä kaksi ja vuonna 2002 yhdeksän.¹²

Terveyden elinvuosien menetyksen taustatekijä

Kuva muuttuu, jos arvioidaan, että osa muille välittömille syyille kirjatuista kuolemista sekä vammoista ja sairauksista on luettavissa myös (koti)väkivallan tiliin, koska se on myötävaikuttanut niiden syntyyn. Lukuisissa tutkimuksissa on todettu, että fyysisen, seksuaalisen ja henkisen väkivallan uhriksi joutuneilla on muita huomattavasti enemmän erilaisia psyykkisiä ja fyysisiä ongelmia. Väkivalta lisää esimerkiksi itsemurhan riskiä ja kuolleisuutta lisäävien psyykkisten ongelmien esiintyvyyttä. Samoin väkivalta suurentaa monenlaisten kuolleisuutta ja sairastuneisuutta lisäävien sairauksien ja käyttäytymistapojen todennäköisyyttä. Väkivallan kokonaismerkitys erilaisten terveysongelmien syynä on kuitenkin paljolti epävarmojen arvioiden ja arvausten varassa, samoin kuin se, miten paljon väkivallan vähentäminen vähentäisi näitä ongelmia.

Maailmanpankin keskusteluserjassa julkaistiin 1994 Lori Heisen arvio, jonka mukaan ”gender-based violence--including rape, domestic violence, mutilation, murder, and sexual abuse-- accounts for one out of every five healthy days of life lost to women of reproductive age.”¹³ Heisen metodi oli seuraava. Hän otti terveyspolitiikkaan keskittyvästä Maailmanpankin julkaisemasta vuoden 1993 World Development Reportista tietoja erilaisten sairauksien ja vammojen vaikutuksesta naisten terveiden elinpäivien menetykseen koko maailmassa ja arvioi sitten (tavoin joita raportissa ei tarkoin esitetä) miten suuri osuus näistä olisi laskettava kotiväkivallan ja raiskauksen osalle. Kaikkiaan päädyttään arvioon, jonka mukaan maailman 15-44-vuotiaat naiset menettäisivät vuosittain 9,5 miljoonaa tervettä elinvuotta kotiväkivallan ja raiskausten seurauksena. Tästä henkirikokset ja muu tahallinen väkivalta aiheuttaisivat välittömästi noin 18 %. Yhtä suuri osuus olisi kotiväkivallan ja raiskausten tiliin luettavilla naisten itsemurhilla (Heisen mukaan 30% itsemurhista olisi luettava näiden taustasyiden osalle).¹⁴ Suurin osuus, lähes 30 % kaikista menetetyistä terveistä elinvuosista, olisi kotiväkivallan ja

¹¹ Parliamentary Assembly, Recommendation 1582 (2002).

¹² Euroopan neuvoston aikaisemmassa suosituksessa väite esitettiin ilman ikärajoja: “it is estimated that more women in Europe die or are seriously injured every year through domestic violence than through cancer or road accidents.” (Council of Europe, Recommendation 1450 (2000)). Kuolinsyytilastojen mukaan vuonna 2002 Suomessa kuoli 4877 naista syöpään ja 112 naista maaliikennetapaturmissa (<http://statfin.stat.fi/>). Samana vuonna 28 naista kuoli puolisonsa, vanhempansa tai lapsensa surmaamana. Naisia kuoli maaliikennetapaturmissa siis neljä kertaa enemmän ja syöpään 174 kertaa enemmän kuin puolison tai lähisukulaisen surmaamina.

⁶ Heise, Lori L., Jacqueline Pitanguy, ja Adrienne Germain. Violence against women: the hidden health burden. World Bank Discussion Papers 255, 1994.

¹⁴ Professori Jouko Lönnqvistin sähköpostiviestin (9.9.2004) mukaan perheväkivallan tai seksuaalisen väkivallan merkitystä itsemurhissa ei Suomessa ole spesifisesti tutkittu. ”Epäsuorasti asiaa on kuitenkin tutkittu

raiskausten aiheuttamaksi luetulla masennuksella. Merkittävä (14%) olisi myös traumaperäisen stressioireyhtymän osuus.

Heisen arviota on enemmän tai vähemmän epätarkassa muodossa ja lähettä mainitsematta ilmeisesti lainattu hyvin monissa yhteyksissä. Se vaikuttaa myös periaatteessa mahdolliselta arviolta. Arvioiden perusteet ovat kuitenkin monissa kohdin hyvin harkinnanvaraisia. Lisäksi tuloksiin vaikuttaa huomattavasti se, että kyse on maailmanlaajuisesta arviosta, jolloin etenkin väkirikkaiden maiden tilanteesta tehtävät arviot ovat keskeisellä sijalla (mm. Kiinan ja Intian tilanne selittää itsemurhien suurta osuutta). Suomeen tai Eurooppaan arvioita ei voine sellaisenaan soveltaa. On myös merkittävää, että Heisen arvio ei ole ilmeisesti saavuttanut kansanterveyden asiantuntijoiden keskuudessa kovin vahvaa asemaa. Raporttiin viitataan muutaman kerran WHO:n maailmanraportissa väkivallasta ja terveydestä. Sen laskelmia kotiväkivallan ja raiskausten aiheuttamista terveydenmenetyksistä raportissa ei kuitenkaan käytetä eikä siteerata, vaikka ne tematiikkansa puolesta hyvinkin siihen kuuluisivat. Uudemmassa WHO:n julkaisussa esitetäänkin selvästi alhaisempi arvio. Sen mukaan raiskaukset ja perheväkivalta aiheuttavat 5-15 % lisääntymisikäisten naisten terveyden elinvuosien menetyksestä.¹⁵

Periaatteessa väkivallan osuus erilaisten sairauksien, vammojen ja terveydelle haitallisten käyttäytymistapojen kehityksessä on tärkeä, ja sitä olisi syytä selvittää nykyistä paremmin.

Poliisin tietoon tullut pahoinpitelyrikollisuus

Vuonna 2001 vajaa kymmenesosa (9,3 %) kaikesta poliisin tietoon tulleesta väkivallasta tilastoitiin perheväkivallaksi. Vuonna 2002 poliisin tietoon tulleissa perheväkivaltarikoksissa oli 3158 uhria. Perheväkivallan uhreista naisia oli 2507 ja miehiä 651. Naisten osuus perheväkivaltatapauksen asianomistajista on ollut neljän viidenneksen luokkaa. Parisuhdeväkivallan uhreista (joita oli 2023 vuonna 2002) runsaat kymmenen prosenttia on miehiä.¹⁶

Vuotta 2003 kuvaavat seuraavat tiedot:¹⁷

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2003 poliisin tietoon tulleissa perheväkivaltarikoksissa oli 3 567 uhria, 13 prosenttia edellisvuotta enemmän. Naisia perheväkivallan uhreista oli 2 801. Miehiä uhreista oli 766, ja näissä tapauksissa epäillyistä 333 oli naisia. Perheväkivalta on yleensä miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa. Toiseksi yleisimpiä ovat miehen mieheen kohdistamat teot. Tapaukset, joissa nainen pahoinpiteli naista olivat harvinaisia. Edelliset perheväkivaltaluvut kuvaavat joko samassa asunnossa asuvien tai nykyisten tai entisten perheenjäsenten välistä väkivaltaa. Kaksi kolmannesta tapauksista oli avio- tai avopuolisoiden välistä väkivaltaa, niin sanottua parisuhdeväkivaltaa. Parisuhdeväkivallan 2 183 uhrista miehiä oli vain 227, kymmenen prosenttia uhreista.

Poliisi kutsuttiin kotihälytystehtäville vuonna 2003 yli 60 000 kertaa. Karkean arvion mukaan noin

Itsemurhat Suomessa 1987-projektin yhteydessä, jolloin Suomessa tutkittiin tarkoin jokainen yhden vuoden aikana tehty itsemurha, yhteensä noin 1400 itsemurhaa. Tässä tutkimuksessa kyseiset tekijät eivät nousseet keskeisiksi selittäjiksi itsemurhille.” Lönnqvist huomauttaa kuitenkin, että käytetty tutkimusmenetelmä ei välttämättä tuo esiin esimerkiksi lapsuuden väkivaltakokemusten osuutta itsemurhien taustatekijöinä. Tämän yhteyden tutkiminen toteutuneiden itsemurhien osalta on hänen mukaansa vaikeata, koska lähipiirin haastattelu ei tuo asioita luotettavasti esille. Yhteydestä on kuitenkin viitteitä etenkin tutkimuksissa, joissa on haastateltu itsemurhaa yrittäneitä. ”Yrittäneet eivät kuitenkaan ole samanlaisia henkilöitä kuin itsemurhaan kuolleet. Yrittäneistä enemmistö on nuoria ja naisten suhde miehiin on 1:1:een. Itsemurhat ovat pääosin miesten tekemiä ja ne painottuvat keski-ikäisiin ja sitä vanhempiin,” Lönnqvist huomauttaa.

¹⁵ *Preventing violence: a guide to implementing the recommendations of the World report on violence and health*. Geneva: Department of Injuries and Violence Prevention, World Health Organization, 2004, s. 9.

¹⁶ Päivi Honkatukia, ”Naiset rikoksen tekijöinä ja uhreina,” teoksessa *Rikollisuustilanne 2002*, Julkaisuja nro 200 (Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2003), 158–71; HE 144/2003.

¹⁷ Kuvaus on ylikomisario Mikko Lampikosken muistiosta ja sähköpostiviestistä.

kolmannes sisältää jonkinasteista perheväkivaltaa. Rikosilmoituksia tehdään poliisille pahoinpitelyistä vuosittain runsas 28 000. Vain osa pahoinpitelyistä, ehkä kaikkein raaimmat tapaukset, joissa on näkyviä vammoja, tulevat poliisin tietoon.

Hälytystehtävien kirjaamiskäytäntöä kuvaa seuraava: kotihälytystehtäviä kirjattiin tietokoneelle vuonna 2003 kaikkiaan 63 757. Tehtävä on alajaoteltu muutamiin kohtiin, joista yksi on perheväkivalta. Niitä vuonna 2003 oli 15 280. Hälytyskeskuksessa vastaanottava päivystäjä arvioi puhelun perusteella millaisesta tehtävästä on kysymys esim. perheväkivalta. Tehtävälle lähetetty poliisipartio voi kuitenkin tapahtumapaikalla havaita, että esimerkiksi naapuri on aiheuttanut häiriötä tai kysymyksessä on ollut muunlaista väkivaltaa kuin perheväkivaltaa. Tehtävänimikettä ei kuitenkaan muuteta, eli rekisteristä saatu tieto kuvaa sitä millaisena tehtävä on tullut poliisille. Poliisipartio tekee rikosilmoituksen, jos laki sitä edellyttää.

Selvitys törkeistä pahoinpitelyistä

Koska työryhmän tehtävänä on tarkastella erityisesti vakavinta väkivaltaa, ovat poliisin tietoon tulleet törkeät pahoinpitelyt kiinnostavia. Risto Lätilä tutki kaikki vuonna 1998 törkeinä pahoinpitelyinä tutkitut tapaukset.¹⁸ Tapauksia oli yli 1800 ja niissä oli 1834 uhria. Tapaukset olivat tyypillisesti miesten välisiä. Naisia oli uhreista viidennes ja tekijöistä oli 13 %.

Läheissuhdeväkivallan uhreja oli 421, miehiä 215 ja naisia 210.¹⁹ Näistä 281 oli parisuhdepahoinpitelyn uhreja. "Kaikista 344 törkeän pahoinpitelyn uhriksi joutuneista naisista 61 prosenttia joutui läheissuhdeväkivallan kohteeksi".

"Kaksi kolmasosaa läheissuhdeväkivallasta tapahtui parisuhteessa (n=281). Parisuhteessa mies pahoinpiteli naista 63 prosentissa tapauksista ja nainen miestä 37 prosentissa tapauksista"²⁰ Törkeäksi pahoinpitelyksi luokitellun parisuhdepahoinpitelyn uhrina oli 104 miestä ja 177 naista (s. 15). 33 naista joutui jonkun muun perheenjäsenen kuin parisuhdekumppanin pahoinpitelemäksi.

Lätilän tutkimuksen aluksi yllättävä havainto (jota itse tutkimus ei kommentoi) on miesten odottamattoman suuri osuus sekä läheissuhdeväkivallan (51 %) että parisuhdeväkivallan (37 %) uhreina. Myös puolisoon tai muuhun kumppaniin kohdistuneissa *henkirikoksen yrityksissä* uhrien sukupuolijakauma on vähemmän vino kuin yleensä poliisin kirjaamassa parisuhdeväkivallassa: Lehden taulukosta (2002, 45) voi laskea, että vuosina 1998-2000 parisuhteessa tapahtuneiden henkirikosten yritysten uhreista oli 31 % miehiä. Kivivuoren mukaan (1999, liite 9) vuonna 1996 parisuhdekumppanien kesken tehdyissä henkirikosten yrityksissä oli 15 mies- ja 29 naisuhria eli miesten osuus uhreista oli 34 %. Miehet ovat toki uhrien selvä vähemmistö, mutta heidän osuutensa on suurempi kuin on miesten osuus ylipäätään poliisin tietoon tulleiden perhepahoinpitelyjen asianomistajina—tämä luku on pysynyt 20 prosentin tienoilla. Se näyttää olevan ristiriidassa myös sen yleisen havainnon kanssa, jonka mukaan miesten osuus parisuhdeväkivallan uhreista on yleensä sitä pienempi, mitä vakavammasta väkivallasta on kyse.²¹

Miksi miesten osuus poliisin tietoon tulleista uhreista (ja naisten tekijöistä) nousee kun siirrytään tavallisista parisuhdepahoinpitelyistä törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksinä tutkittuihin?

Selvitys liittyy miesten ja naisten keskimääräisiin fyysisiin voimasuhteisiin ja aseiden merkitykseen

¹⁸ Risto Lätilä, "Törkeät pahoinpitelyt 1998," teoksessa *Oikeustilastollinen vuosikirja 2000*, Oikeus 2001:16 (Helsinki: Tilastokeskus, 2001), 15–45.

¹⁹ luvut ovat nämä sivulla 19 taulukossa 3.1. vaikka naisten ja miesten summa onkin 425

²⁰ Lätilä, "Törkeät pahoinpitelyt 1998," 19.

²¹ Tällaiset ovat tulokset esimerkiksi Yhdysvaltain naisuhritutkimuksesta. Nimestään huolimatta tutkimus kysyi uhrikokemuksia myös miehiltä. Ks. Patricia Tjaden, "Prevalence and Consequences of Male-to-Female and Female-to-Male Intimate Partner Violence as Measured by the National Violence Against Women Survey," *Violence Against Women* 6, no. 2 (February 2000): 142–61.

väkivaltarikoksen törkeyden arvioinnissa. Naisten tekemissä törkeissä pahoinpitelyissä käytettiin miltei aina asetta. Ilman asetta nainen onkin useimmiten alakynnessä fyysisessä yhteenotossa miehen kanssa. Aseen käyttö saattaa tasapainottaa tilannetta. Se lisää kuitenkin myös vakavien vammojen riskiä ja saattaa johtaa arvaamattomiin seurauksiin. Ampuma- tai teräaseen taikka niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen käyttö onkin laissa mainittu selvä ja konkreettinen törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkki. Näin asein tehty pahoinpitely ehkä kirjataan melko automaattisesti törkeäksi—ja helpommin harkitaan myös sen kirjaamista tapon yritykseksi. Monet miehet taas pystyvät pahoinpitelemään ja surmaamaan naisen helpommin ilman asettakin, mutta jos teko ei johda vaikeaan vammaan tai (objektiivisesti todettavaan) hengenvaaralliseen tilaan, sitä ei ehkä yhtä helposti luokitella tavallista pahoinpitelyä törkeämmäksi rikokseksi.²² Toinen (ei välttämättä kokonaan poissulkeva) mahdollinen selitys on se, että parisuhdepahoinpitelyn miesuhrit ovat haluttomampia ilmoittamaan pahoinpitelyjä poliisille kuin naiset ja näin ollen niitä tulee enemmän poliisin tietoon vasta kun jäljet ovat vakavat – toisin sanoen lievemmissäkin tapauksissa miesuhrien osuus olisi todellisuudessa suurempi kuin poliisin tietoon tulneiden tapausten perusteella näyttää.

Ensin mainittu selitys vaikuttaa tärkeämmältä. Se sopisi paremmin yhteen senkin kanssa, että kaikkein vakavimmassa parisuhdeväkivallassa, täytetyissä parisuhdesurmista, naisuhrien enemmisyys on taas olennaisesti suurempi. Vuosina 1996–2002 puoliso tai partneri surmasi 26 miestä (16 %) ja 138 naista (84 %) (laskettu StatFin-palvelun kuolinsyytilaston tiedoista).

1.2 Uhrikyselyjen tuloksia

Kyselytutkimukset rikoksen uhriksi joutumisesta tuovat tietoa myös rikollisuudesta, joka ei tule poliisin tai muiden viranomaisten tietoon. Niissä on kuitenkin omat pulmansa. Hyvinkään suunniteltujen tutkimusten tuloksia voi harvoin luotettavasti vertailla, ellei käytetä täsmälleen samanlaisia menetelmiä. Esitetyt arviot väkivallan määrästä ovat hyvin herkkiä sille, miten väkivalta on kussakin tutkimuksessa määritelty ja millä tavalla kysymykset kysytään—suodatinkysymyksillä ja kysymysten järjestyksellä voi olla arvaamattomia vaikutuksia.²³

Pohjois-Amerikassa syntyi vilkas keskustelu siitä, minkä vuoksi Yhdysvaltain naisiin kohdistuvaa väkivaltaa mitannut tutkimus²⁴ tuotti huomattavasti alhaisempia väkivaltatiheyksiä kuin varhaisempi kanadalaistutkimus,²⁵ vaikka molemmissa käytettiin periaatteessa hyvin samanlaista metodologiaa. Sitä vaihtoehtoa, että USA:ssa väkivalta olisi todella alhaisempaa, ei ammattilehdissä juuri ole selitykseksi esitetty, vaan kirjoittajat yleensä olettavat, että eron takana ovat lähinnä metodologiset erot, vaikka ei ole selvää, mitkä erot tarkkaan ottaen tähän ovat vaikuttaneet.

Kyselyiden muita pulmia ovat seuraavat: vaikeimmassa asemassa olevia uhreja on yleensä myös vaikein tavoittaa ja saada vastaamaan kyselyihin, vakavan väkivallan määrän mittaaminen

²² Ks. KKO 1998:1 ”Kysymys kuristamiseen liittyneen hengenvaaran merkityksestä harkittaessa sitä, oliko vastaaja syyllistynyt tapon yritykseen vai pahoinpitelyyn. Kysymys myös törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön toteutumisesta.”

²³ Krug, et al., *World Report on Violence and Health*, 91; Jukka-Pekka Takala ja Kauko Aromaa, ”Victimology,” teoksessa *Encyclopedia of Violence, Peace, and Conflict*, vol. 3, toim. Leslie Kurtz (San Diego: Academic Press, 1999), 645–58.

²⁴ Patricia Tjaden ja Nancy Thoennes, *Full Report of Prevalence, Incidence, and Consequences of Violence Against Women* (Washington, DC: National Institute of Justice, U.S. Department of Justice; Centers for Disease Control and Prevention, 2000), <http://www.ncjrs.org/pdffiles1/nij/183781.pdf>.

²⁵ Holly Johnson, *Dangerous Domains: Violence Against Women in Canada* (Toronto: Nelson Canada, 1996).

kyselyissä on hankalaa senkin takia, että se on suhteellisen harvinaista, jolloin isoonkin otokseen osuu tavallisesti vain pieni joukko.

Naisuhrikysely (Usko, toivo, hakkaus)

Ennen 1990-lukua väestötöksiin perustuvat länsimaiset kyselytutkimukset, joissa mitattiin kotiväkivaltaa olivat kahta tyyppiä: yhtäältä perinteisiä rikosuhritutkimuksia, joiden mukaan kotiväkivalta ei ollut kovin yleistä, ja toisaalta niin sanottuun konfliktitaktiikka-asteikkoon (CTS) perustuvia perheväkivaltatutkimuksia, joiden mukaan perheväkivalta oli varsin yleistä (tyypillisesti parikymmentä prosenttia vastaajista oli viimeisen vuoden kuluessa joutunut perheväkivallan uhriksi) ja sukupuolisymmetristä (naisista ja miehistä yhtä suuri osuus oli joutunut uhriksi.)

Yleisten uhrikyselyjen pulmana pidettiin sitä, että ne eivät sisältäneet tarpeeksi herkkiä kysymyksiä kotiväkivallan esiin saamiseksi. Vastaajat eivät esimerkiksi välttämättä mieltäneet läheisten ihmisten tekoja *rikoksiksi*, ja saattoivat siksi jättää kertomatta selviä ja vakaviakin väkivallantekoja. Konfliktitaktiikka-asteikkoihin perustuvia tutkimuksia taas arvosteltiin muun muassa pinnallisesta tekojen vakavuuden luokittelusta, tekojen vaikutuksen mittaamisen laiminlyönnistä ja seksuaalisen väkivallan huomiotta jättämisestä. Näiden kunnollinen huomioonottaminen osoitti, että väkivallan sukupuolisymmetria oli pinnallista ja näennäistä: vaikutuksiltaan vakavin kotiväkivalta oli valtaosiltaan miesten naisiin kohdistamaa.

1990-luvun alun jälkeen on eräissä maissa, kuten Kanadassa, Yhdysvalloissa, Suomessa (“Usko, toivo ja hakkaus”, UTH²⁶) ja Ruotsissa on tehty erityisiä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa mittaavia kyselytutkimuksia. Nämä tutkimukset ovat käyttäneet väkivaltakuvauksiltaan konfliktitaktiikka-asteikkoon (CTS) perustuvaa mutta monin tavoin täydennettyä kysymyslomaketta. Näissä tutkimuksissa parisuhdeväkivallan yleisyyttä kuvaavat tulokset ovat asettuneet puhtaiden konfliktitaktiikka-asteikkoa käyttävien tutkimusten ja perinteisten rikosuhrikyselyjen välimaastoon. Suomen tutkimuksessa yhdeksän prosenttia avio- tai avoliitossa olevista naisista oli kokenut vuoden aikana kumppaninsa väkivaltaa tai uhkailua (vastaava osuus perinteisissä CTS-tutkimuksissa on tyypillisesti kaksinkertainen, 15-20 %). Joskus nykyisen puolisonsa väkivallan tai uhkailun kohteeksi oli joutunut 22 prosenttia naisista (perinteisissä CTS-tutkimuksissa ei vastaavaa tietoa ole, koska niissä kysyttiin vain viimeisen vuoden tapahtumista). Muiden maiden vastaavien tutkimusten tulokset ovat karkeasti ottaen samanlaisia.²⁷

Naisuhritutkimuksissa on kysytty myös muiden miesten kuin puolison tai kumppanin väkivallasta. UTH:n mukaan 40 % naisista oli joutunut 15 vuotta täytettyään miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai sillä uhkaamisen kohteeksi. Viimeksi kuluneen vuoden aikana miehen tekemän väkivallan tai väkivallalla uhkaamisen kohteeksi joutuneita oli 14 %. Fyysisen väkivallan kohteeksi oli joskus elämänsä aikana joutunut lähes kolmannes naisista, viimeisen vuoden aikana 7 %.

Puolet naisista, jotka olivat eronneet, olivat joutuneet aikaisemman parisuhteensa aikana puolisonsa tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai väkivallalla uhkaamisen kohteeksi. Enemmistö, mutta vain niukka enemmistö, heistä ei kokenut entisen kumppaninsa väkivaltaa eron jälkeen. Runsat kolmannes tekijöistä käyttäytyi väkivaltaisesti myös eron jälkeen. Lisäksi 4 % eronneista joutui eron jälkeen ensi kertaa entisen kumppaninsa väkivallan tai uhkailun kohteeksi.

Joskus elämänsä aikana parisuhteessa olleista naisista kolmannes oli kokenut parisuhdeväkivaltaa.

²⁶ Heiskanen, Markku, ja Minna Piispa. *Usko, toivo, hakkaus: kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Oikeus 1998:12. Helsinki: Tilastokeskus, 1998.

²⁷ Jukka-Pekka Takala, “Tutkimusmetodi vaikuttaa parisuhdeväkivallan kuvaan,” *Haaste* 2, no. 2 (2002): 14–15.

Vakavin parisuhdeväkivallan tapaus johti vammaan 244 657 naisen kohdalla. Tämä on 13,3 % kaikista naisista, jotka olivat avo- tai avioliitossa (1 837 598). Yli puolessa näistä tapauksista (133 065) vamma oli niin lievä että uhri ei ollut hakenut apua terveydenhuollosta. 105 097 naista eli 5,7 % kaikista kyselyn kohderyhmästä oli joko hakenut apua terveydenhuollosta tai ei ollut hakenut mutta katsoi, että olisi pitänyt hakea.²⁸

Yleisimmät vammat olivat mustelmat ja ruhjeet. Niistä naisista, jotka olivat kokeneet parisuhdeväkivaltaa, vakavin teko oli aiheuttanut luunmurtumia 2,1 %:lle, keskenmenon 0,5 %:lla, aivotärähdyksen 1,3 %:lle ja hammasvamman 1,2 %:lle. (Osuudet kaikista parisuhteessa olleista naisista ovat kolmasosa näistä luvuista.)

67 % parisuhdeväkivaltaa kokeneista arvioi väkivallasta seuranneen vihaa, ahdistusta tai muita kielteisiä tunteita.²⁹

Vain 10 % naisista ilmoitti vakavimman parisuhdeväkivallan poliisille. Väkivallan uhreista 12 % haki apua parisuhdeväkivaltaan. Väkivaltaisista miehistä 6 % haki apua väkivaltaisuuteensa.

Erilaisia uhriprofiiileja

Maailman terveysjärjestön väkivaltaraaportissa arvioitiin, että teollisissa maissa tehdyt tutkimukset viittaavat siihen, että parisuhdeväkivallassa on useita erilaisia muotoja.³⁰ Raportti erottaa Michael Johnsonia seuraten ainakin kaksi tyyppiä.³¹ Ensimmäinen on vakava ja eskaloituva väkivalta, jota luonnehtivat monenlaiset pahoinpitelyyn, pelottelun ja uhkailun muodot sekä väkivallan tekijän yhä kontrolloivampi ja omistushaluisempi käyttäytyminen. Toisaalta esiintyy myös lievempää lähisuhdeväkivaltaa; siinä jatkuva turhautuminen ja kiukku purkautuvat toisinaan fyysisenä hyökkäävyytenä.

Minna Piispan jatkoanalyysi *Usko, toivo, hakkaus* –tutkimuksen aineistosta³² löysi ryhmittelyanalyysin avulla parisuhdeväkivallan uhreina olleista naisista neljä erilaista uhriprofiiilia. Näille hän antaa nimet *lyhyt väkivaltahistoria*, *parisuhdeterrori*, *henkinen piina (mental torment)* ja *menneisyyden episodi*. Jotakin väkivaltaa tai sillä uhkaamista nykyisessä parisuhteessaan kokeneista useimmat kuuluivat profiileiltaan lievimpiin. Kolmannes tai neljännes laskutavasta riippuen oli kokenut lyhyen väkivaltahistorian, 39 prosentilla kyseessä oli menneisyyden episodi. Naisiin kohdistuvan vakavan väkivallan näkökulmasta ryhmistä kiinnostavimpia ovat *parisuhdeterrori* ja *henkinen piina*, joiden kohdalla väkivallan muodot ja seuraukset olivat vakavimpia.

Näistä ensimmäinen, parisuhdeterrorin uhrit, muistuttaa eniten stereotyyppistä kuvaa parisuhdeväkivallan uhrista, joka on kumppaninsa toistuvan ja kerta kerralta pahenevan vakavan väkivallan, henkisen nujertamisen ja mustasukkaisen kontrollin kohteena. Tähän ryhmään kuului 10-13 % väkivaltaa tai sen uhkaa parisuhteessaan kokeneista naisista.

Ryhmän kokeman väkivallan muodot olivat keskimäärin vakavampia kuin muiden uhrien. Tätä ku-

²⁸ Kaikkiaan 9 095 naista oli joutunut sairaalaan vakavimman parisuhdeväkivaltatapauksen vuoksi. Tämä on 0,5 % kaikista joskus parisuhteessa olleista 1,84 miljoonasta naisesta. 51 449 eli 2,8 prosenttia kävi lääkärissä tai terveydenhoitajalla, ja 44 553 eli 2,4 prosenttia arvioi, että apua terveydenhuollosta olisi pitänyt hakea (vaikka ei haettu). Markku Heiskanen ja Minna Piispa, *Usko, toivo, hakkaus: kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*, Oikeus 1998:12 (Helsinki: Tilastokeskus, 1998), liitetaulu 15a, s. 138.

²⁹ Heiskanen & Piispa (1998) antaa osuudeksi 85 %. Tämä on Piispan (henk.koht. viesti 26.8.04) mukaan virheellinen tieto, ja oikea osuus on 67 %.

³⁰ Krug et al., 2002, s. 93.

³¹ Johnson, Michael P. "Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women." *Journal of Marriage & the Family* 57, no. 2 (1995): 283–95.

³² Piispa, Minna. "Complexity of patterns of violence against women in heterosexual partnerships." *Violence against women* 8, no. 7 (July 2002): 873–900. Ks. myös Piispa, Minna. "Väkivallan puristuksessa." *Haaste* 4, no. 4 (2004): 7–9.

vattiin asteikolla 1-5, jossa suurempi numero vastaa yleensä vakavampia tekemuotoja. Arvo 4 tässä asteikossa annettiin vastaajille, jotka vastasivat myönteisesti ainakin yhteen seuraavista kysymysosista: ”kuristanut tai yrittänyt kuristaa”, ”painostanut, pakottanut tai yrittänyt pakottaa seksuaaliseen kanssakäymiseen” sekä ”käyttäytynyt väkivaltaisesti jollain muulla tavalla”.³³ Parisuhdeterrorismin uhreiksi luokitellun ryhmän keskiarvo olikin juuri 4,00, kun kyse oli nykyisen parisuhteen pahimmasta väkivaltatapauksesta. Asteikon korkein arvo eli 5 vastasi osioita ”ampunut tai lyönyt teräaseella” ja ”hakannut päätäsi johonkin”. Aikaisemman parisuhteen osalta ryhmä asetui kahden korkeimman arvon väliin: keskiarvo oli 4,34.

Pahimman parisuhdeväkivaltatapauksen aiheuttamat fyysiset vammat olivat tässä ryhmässä keskimäärin selvästi vakavampia kuin muilla väkivallan uhreilla. Vammoja kuvattiin asteikolla 1-9 (1=ei vammaa, 2=venähdyks tms. 3=mustelma/ruhje, 4=aiivotärähdys, 5=sisäinen vamma, 6=hammasvamma, 7=haava, 8=keskenmeno, 9=luunmurtuma.) Ryhmän keskiarvot vamman vakavuutta kuvaavalla asteikolla olivat 7,46 (nykyinen parisuhde) ja 7,38 (aikaisempi suhde). Ryhmään luokitellun naisen kokema pahin parisuhdeväkivaltavamma oli siten keskimäärin vakavampi kuin haava. Kaikkien muiden uhriryhmien vammojen vakavuuden keskiarvot olivat pienempiä kuin 3. Toisin sanoen muilla ryhmillä vammat olivat tyypillisesti venähdyksiä ja vastaavia pienempiä vammoja, mutta terrorissa vammat painottuivat vakavampiin kuten haavoihin ja muihin vakaviin seurauksiin.

Ryhmään kuuluvan naisen ensimmäinen väkivaltakokemus nykyisessä suhteessa oli ollut keskimäärin viidestä kymmeneen vuotta ennen kyselyn ajankohtaa. Viimeisin kokemus taas oli keskimäärin alle vuoden ikäinen (muuttujan keskiarvo = 3,13; arvo 3 = seitsemän – yksitoista kuukautta; 4 = vuosi sitten). Vakavimmalla parisuhdeväkivaltatapauksella oli tämän ryhmän vastaajien arvion mukaan keskimäärin viidestä kuuteen erilaista kielteistä psyykkistä vaikutusta. Tätä mitattiin 13 kysymysosioon perustuvalla summa-asteikolla 0-13. Osiot koskivat esimerkiksi pelkoa, häpeää, masennusta, keskittymisvaikeuksia ja itsetunnon heikkenemistä.

Tähän ryhmään kuuluvien naisten partnerit olivat tyypillisesti varsin mustasukkaisia, rajoittivat naisen yhteydenpitoa ystäviin ja sukulaisiin ja käyttäytyivät usein nöyryyttävästi. Nimenomaisia tietoja väkivallan toistuvuudesta, tiheydestä tai pahenemisesta ei kuitenkaan ole. Tältä osin on siten epäselvää, miten suuri osa näistä naisista vastaa kuvaa toistuvan, pahenevan väkivallan uhrista.³⁴

Piispa on varsinaisessa analyysissään (käyttämänsä ryhmittelyanalyysin vaatimusten mukaisesti) jättänyt pois henkilöt, joiden vastauksista puuttui keskeisiä tietoja. Tämä vaikeuttaa päätelmien tekemistä siitä, miten suuri joukko naisia kuhunkin ryhmään kuuluisi koko väestön tasolla. Silloin kun mukaan luetaan myös vastaajat, joilla on joitakin puuttuvia tietoja, kuului kaikkiaan 97 vastaajaa nykyisessä parisuhteessa parisuhdeterrorin uhreihin (Piispa 2002, liitetaulukko). Tämä on 13 % kaikista 723 nykyisessä parisuhteessa väkivallan uhriksi joutuneista tai noin 2,8 % avio- tai avoliitossa olevista. Väestötasolla se merkitsisi runsasta 30 000 naista. Tämän lisäksi samaa suuruusluokkaa ole-

³³ Tiedot asteikkojen arvojen ankkuroitumisesta lomakkeen kysymyksiin on saatu Minna Piispalta. Väkivallan muodon koko avain on seuraava :

- 1= väkivallalla uhkailu (alkuperäinen kysymys 62_1),
- 2= liikkumisen estäminen, kiinnitarttuminen/läimäisy (62_2 ja 62_3),
- 3= heittäminen kovalla esineellä/lyöminen nyrkillä tai kovalla esineellä, potkiminen (62_4 ja 62_5),
- 4= kuristaminen/seksuaalinen väkivalta/muu (62_6, 62_9 ja 62_10),
- 5= amputut tai lyönyt teräaseella/ pään hakkaaminen (62_7 ja 62_8).

³⁴ Tekijän elokuussa 2004 antaman tiedon mukaan lomakkeen kysymykset väkivallan useudesta eivät tuottaneet luotettavia vastauksia. Lukumäärätiedon puute hankaloittaa vertaamista myös Michael Johnsonin vastaavaan kategoriaan (”patriarkaallinen terrori” tai ”lähisuhteterrori”), koska siinä väkivallan toistuvuus on keskeinen elementti. Johnsonin esimerkissä patriarkaalisen terrorismin uhrit ovat esimerkiksi joutuneet vuodessa noin 65 väkivaltatapauhtuman uhriksi.

valla (ja todennäköisesti hieman suuremmalla) joukolla oli aikaisemmassa avio- tai avoliitossaan samantapaisia uhrikokemuksia.

Toinen mielenkiintoinen ryhmä on se, josta Piispa käyttää nimeä *henkinen piina*. Ryhmä on suurempi kuin parisuhdeterrorin uhriksi nimitetty ryhmä, nykyisen parisuhteen osalta hieman isompi ja aikaisempien parisuhteen osalta lähes kaksi kertaa suurempi. Väkivallan muotojen vakavuusasteet ovat lähes yhtä korkeat kuin terroriryhmällä (3,80 ja 4,32), mutta pahimman väkivaltateon aiheuttamat vammat ovat olennaisesti vähäisemmät, keskimäärin alle 3 (venähdyksen ja mustelman välillä). Varhaisin väkivaltatapahtuma on yhtä vanha tai hieman vanhempi kuin terroriryhmällä, samoin viimeisin väkivaltatapahtuma on suunnilleen yhtä tuore. Sen sijaan tähän ryhmään sijoitettut ovat arvionsa mukaan kokeneet olennaisesti useammanlaisia psyykkisiä haittoja väkivallasta, keskimäärin yli 8 (eli kolme enemmän kuin terroriryhmä). Myös suurempi osa heidän kumppaneistaan on mustasukkaisia, pyrkii rajoittamaan heidän yhteyksiään sukulaisiin ja ystäviin ja nimittelee ja nöyryyttää heitä.

Molemmat tässä kuvatut ryhmät ovat periaatteessa sellaisia, joiden asemaan olisi tärkeää puuttua, kun halutaan vähentää vakavinta parisuhdeväkivaltaa.

Kansallinen uhrikysely 1980-2003

Suomessa on vuodesta 1980 alkaen tehty 4-8 vuoden välein kaikkiaan viisi kertaa kansallinen turvallisuus- tai uhritutkimus (suunnilleen) samoin kysymyksiin. Tämän tutkimuksen tuottamat luvut naisiin kohdistuvan perheväkivallan määrästä ovat huomattavasti pienempiä kuin naisuhritutkimuksen. Tämä johtuu ennen muuta tutkimusmetodien eroista.

Kansallisen uhritutkimuksen mukaan naisten kokema perheväkivalta on viime vuosikymmeninä vähentynyt.³⁵ Vammaan johtaneet perheväkivaltatilanteet ovat vähentyneet johdonmukaisesti joka tutkimuskierroksella vuoden 1980 lähes 30 000:sta uusimman tutkimuksen noin 8 000:een.³⁶ Naisiin kohdistuneiden perheväkivaltatilanteiden määrän kehitys käy ilmi seuraavasta asetelmasta. Mukana ovat kaikki tapahtumat (uhkailut mukaan lukien) ja ne, jotka aiheuttivat vamma (raportin kuviota 15 vastaavat luvut, Reino Sirén, 16.9.2004)

	kaikki	vamma
1980	70 900	28 300
1988	64 200	24 100
1993	40 000	21 500
1997	57 000	14 300
2003	38 300	8 200

Myös naisiin kohdistuneet pienryhmä- ja katuväkivaltatapaukset ovat vuoden 1980 jälkeen vähentyneet, etenkin kun tarkastellaan vamma aiheuttaneita tapauksia. Samalla kuitenkin on naisten kokema väkivalta työpaikoilla ja "muualla" lisääntynyt. Työpaikatapaukset ovat

³⁵ Markku Heiskanen, Reino Sirén, ja Kauko Aromaa, *Suomalaisten turvallisuus 2003*, Vuoden 2003 haastattelututkimuksen ennakkotietoja suomalaisten tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta ja pelosta, Tutkimustiedonantoja 58 (Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2004).

³⁶ Naisuhritutkimuksesta ei vastaavaa viimeisen 12 kuukauden tietoa saa, koska siinä kysyttiin mahdollisista vammoista, jotka aiheutuivat viimeisimmän väkivaltaisen parisuhteen vakavimmasta väkivaltanteosta koko suhteen ajalta. Jos siinä tällaista 12 kuukauden tietoa olisi kysytty, olisi luultavasti saatu suurempi luku kuin kansallisessa uhrikyselyssä. Yleisessä uhrikyselyssä vuoden 1997 luku oli noin 14 000, kun samoihin aikoihin kerätyn naisuhritutkimuksen mukaan parisuhdeväkivaltatapausta oli joskus johtanut vammaan 244 657 naisen kohdalla.

lisääntyneet johdonmukaisesti kierros kierrokselta—kaikki työpaikkatapaukset runsaasta 30 000:sta yli 140 000:een ja vamman aiheuttaneet tapaukset noin 4000:sta noin 21 000:een.

Naiset kokivat määrällisesti eniten väkivaltaa ja uhkailua terveyden- ja sairaanhoidon ammateissa (lähes 60 000 tapausta vuonna 2003, 33 000 vuonna 1997), joiden uhriksi joutumisista naisten työpaikkaväkivallan kasvu on suurelta osin peräisin. Sosiaalialalla naisten väkivalta- ja uhkailukokemuksia kertyi 17 000 tapausta (11 000 vuonna 1997), opetusallalla naisten tapauksia oli 10 000 (6 000 tapausta vuonna 1997).³⁷

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on valmistelemaan myös raportteja, joissa tarkastelun perusyksikkönä ovat tapahtumien sijasta henkilöt—joista siis käyvät ilmi myös uhrien osuudet. Ennakkotietojen mukaiset lukumäärät eri väkivaltatapahtumien (ml uhkailu) uhriksi joutuneiden naisten lukumäärästä ja prosenttiosuudesta (kaikista 15-74-vuotiaista naisista) vuonna 2003 käyvät ilmi seuraavasta asetelmasta (Lähde: Reino Sirén):

Työpaikkaväkivalta	92 871	4,8
Perheväkivalta	29 357	1,5
Katuväkivalta	28 930	1,5
Pienryhmäväkivalta	24 927	1,3
Muut	72 247	3,7

Näitä lukuja tulkittaessa on kuitenkin otettava huomioon eräät tutkimusmenetelmän rajat. Ensinnäkin kyselyssä tiedustellaan vain kolmea viimeistä väkivalta- tai uhkailutapahtumaa. Tämä sulkee jo loogisesti pois osan väkivaltatapahtumia niiden henkilöiden vastauksista, joilla on kokemuksia useammasta kuin kolmesta.³⁸ Turvallisuustutkimuksessa kysytään kuluneen vuoden kolmea viimeistä väkivaltatapausta; jos niitä on, sen jälkeen kysytään niiden piirteistä. Naisuhritutkimuksessa taas kysyttiin erikseen av(i)opuolison, ex-puolison ja muiden miesten tekemistä teoista ja vielä erikseen jokaista tekotyyppiä uhkailusta vakavaan väkivaltaan (ja lisäksi sekä kaikkia 15 ikävuoden jälkeisiä että viimeisimmän vuoden aikaisia).

Toiseksi kysymysten yleisluonteen ja kontekstin tiedetään muutenkin vaikuttavan siihen, miten ja millä tavoin vastaajat muistavat tapahtumia, jotka periaatteessa kuuluisivat kysymyksen alaan.³⁹ Kansallisessa uhrikyselyssä käytetty kysymystekniikka on omiaan muutenkin tuottamaan vähemmän tapauksia kuin menetelmä, jossa kysytään erikseen useita mahdollisia tekoja ja mahdollisen tekijän yhdistelmiä, kuten naisuhritutkimuksessa (ja perinteisessä CTS-perheväkivalta-tutkimuksessa).

Suurin osa eroista yleisen turvallisuustutkimuksen ja naisuhritutkimuksen syntynee kuitenkin siitä, että naisuhritutkimus tavoittaa paljon laajemman lievien tekojen uhrien joukon. Tämä merkitsisi myös sitä, että tutkimusten väliset erot vakavan väkivallan mittauksessa eivät olisi yhtä suuria.

³⁷ Markku Heiskanen, Reino Sirén, ja Kauko Aromaa, "Naisten työpaikalla kokema väkivalta lisääntyy," *Haaste* 4, no. 1 (2004).

³⁸ Vuoden 2003 kyselyssä on kuitenkin lisäkysymys, joka vähentää piiloon jäämistä: "Miettikää seuraavaa kysymystä aivan rauhassa. Väkivallassa ja uhkailussa, josta äsken oli puhe, tekijä voi olla myös puoliso, perheenjäsen tai läheinen ystävä. Siis äsken kysytyjen tapausten lisäksi onko joku jonka tunnette viimeksi kuluneiden 12 aikana käyttäytynyt väkivaltaisesti tai uhannut teitä väkivallalla?"

Tämä kysymys tuotti naisten kohdalla lähes 50% lisää vamman aiheuttaneita perheväkivaltatapahtumia, eli tällaisten tapahtumien määrä nousi noin 8 000:sta lähes 12 000:een (Reino Sirén 16.6.2004). Naisten kokemien kaikkien perheväkivaltatapahtumien kohdalla täydennyskysymyksen tuottama lisäys on 8 200 (eli luku kasvaa noin 20%:lla noin 48 000:een). Koska kysymystä ei ole käytetty aikaisemmillä tutkimuskerroilla, nämä lisätapaukset on jätetty eri vuosien vertailuista pois.

³⁹ Takala ja Aromaa, "Victimology."

Tätä voisi testata vertaamalla esimerkiksi sairaala- tai lääkärinhoitoa vaativien väkivaltatapauksen määriä eri tutkimuksissa.

Vuoden 1988 uhritutkimuksen⁴⁰ mukaan väkivallasta aiheutui vajaa 300 naiselle yksi sairaalavuorokausi, noin 500:lle 4-7 päivää sairaalassa ja noin 300:lle yli kuukauden sairaalareissu. Korkeintaan 12000:ssa tapauksessa naiselle (mutta ehkä vain 9000:ssa jos lasketaan pois ne joista ei ollut tietoa) aiheutui ylipäätään jokin haittapäivä (sairaalavuorokausi, vuodepäivä kotona, muu haittapäivä tai sairauslomapäivä). Naisilla oli väkivallasta aiheutuneita haittapäiviä yhteensä noin 95 000. Näistä sairaalavuorokausia oli 21 500, vuodepäiviä kotona 11 500 ja muita haittapäiviä 62 000. Sairauslomapäiviä oli yhteensä 85 500.⁴¹

1.3 Suomen lainsäädännön kehityksestä

Viime vuosikymmeninä on yhä laajemmin arvioitu, että yhteiskunnan yritykset puuttua naiseen kohdistuvaan väkivaltaan ovat olleet riittämättömiä. Vaikka pahoinpitely on ollut periaatteessa kriminalisoitu riippumatta tekijän ja kohteen suhteesta, perheenjäsenten ja parisuhteen osapuolten väliin yksityisillä paikoilla tapahtuviin pahoinpitelyihin puuttumiskynnys on ollut ja on edelleenkin käytännössä korkeampi kuin tilanteissa, joissa teko tapahtuu julkisella paikalla toisiaan tuntemattomien osapuolten välillä. Muutamat lainsäädäntöuudistukset on tarkoitettu tehostamaan puuttumista perheväkivaltaan ja selventämään väkivallan käytön tuomittavuutta myös läheisissä suhteissa.

Vuonna 1994 kriminalisoitiin myös aviopuolisoosin kohdistuva raiskaus—aikaisemmin ei väkivallalla tai sen uhalla sukupuoliyhteyden pakottaminen ollut sinänsä rikos, jos osapuolet olivat avioliitossa, vaikka tekoon saattoi liittyä muita kriminalisoituja tekoja, kuten pahoinpitelyrikkoksia.

Vuonna 1995 muutettiin säädöksiä pahoinpitelyrikosten syyteoikeudesta. Tärkein muutos oli se, että uudistuksen jälkeen kaikki lievää vakavampia pahoinpitelytapahtumapaikasta riippumatta tulivat virallisen syytteen alaisiksi. Tarkoituksena oli etenkin saada viranomaiselle mahdollisuus puuttua perheväkivaltaan uhrin vaatimuksista riippumatta. 1995 uudistuksen yhteydessä eduskunta muutti hallituksen esitystä eduskunnan lakivaliokunnan aloitteesta siten, että syyttäjälle jäi mahdollisuus jättää syyte nostamatta tavallisesta pahoinpitelystä sillä perusteella, että asianomistaja sitä vakaasta tahdostaan pyytää. Monet keskustelijat katsoivat tämän vesittäneen uudistusta. Valtakunnansyyttäjän (muutaman vuoden kuluttua antamien) ohjeiden mukaan syyttäjien olikin sovellettava tätä pykälää varovasti ja asianomistajan tahdolle oli annettava sitä pienempi merkitys mitä vakavampi pahoinpitely oli kyseessä. Silti ”vakaan tahdon pykälä” koettiin ongelmaksi. Kesäkuussa 2004 eduskunta kumosikin sen, ja lain tultua 1.10.2004 voimaan syyttämättä jättäminen pahoinpitelytapauksissa perustuu samoihin yleisiin perusteisiin kuin muissakin virallisen syytteen alaisissa rikoksissa.

Uusi seksuaalirikoslainsäädäntö astui voimaan 1999.

Laki lähestymiskiellosta tuli voimaan 1999. Lähestymiskielloja määrätty vuosittain noin 1000-1300.⁴² Lähestymiskiellon laajentaminen siten, että kiello voidaan määrätä myös silloin, kun kiellolla suojeltava ja kielloon määrättävä henkilö asuvat samassa asunnossa, tuli voimaan vuoden 2005 alussa.

⁴⁰ Markku Heiskanen ja Risto Lätilä, *Tapaturmat ja väkivalta 1988. Taulukot ja laatuseloste*, SVT Oikeus 1990:8 (Helsinki: Tilastokeskus, 1990), 42.

⁴¹ Heiskanen ja Lätilä, *Tapaturmat...*, 51–52.

⁴² “Lähestymiskielloja määrättiin vuonna 1999 yhteensä 999. Vuonna 2000 kielloja määrättiin 1219, vuonna 2001 edellisvuotta hieman vähemmän 1154 ja vuonna 2002 enemmän kuin aikaisempina vuosina, yhteensä 1327.” HE 144/2003

Vuoden 1995 lainmuutoksen vaikutus

Kuten edellä todettiin, vuonna 1995 muutettiin säädöksiä pahoinpitelyrikosten syyteoikeudesta. Aikaisemmin yksityisellä paikalla tapahtuneesta (tavallisesta) pahoinpitelystä sai syyttää vain asianomistajan suostumuksella. Uudistuksen jälkeen kaikki tavalliset pahoinpitelyt tapahtumapaikasta riippumatta tulivat virallisen syytteen alaisiksi. Tätä perusteltiin erityisesti tarpeella mahdollistaa viranomaisten puuttuminen perheväkivaltaan myös tapauksissa, joissa pahoinpitelyn uhri ei syystä tai toisesta vaadi rangaistusta.⁴³ Samalla muuttui myös lievän pahoinpitelyn syyteoikeus siten, että se tuli asianomistajarikokseksi tekopaikasta riippumatta, kun aikaisemmin lievä pahoinpitely julkisella paikalla oli virallisen syytteen alainen rikos. Nykyään lievä pahoinpitely on virallisen syytteen alainen vain kun se kohdistuu alle 15-vuotiaaseen.

Samassa yhteydessä tarkistettiin myös pahoinpitelyrikosten tunnusmerkistöjä. Ennen vuoden 1995 uudistusta lievän ja tavallisen pahoinpitelyn raja perustui siihen, aiheuttaako pahoinpitely vamma tai sairauden. Periaatteessa vamma merkitsi rikoksen käsittelyä vähintään pahoinpitelynä, vaikka käytännössä lievänä pahoinpitelynä oli joskus käsitelty myös vähäisiä vammoja aiheuttaneita tekoja. Uuden lain mukaan pahoinpitely on lievä, jos se, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Vamma sinänsä ei estä teon arvioimista lieväksi.

Reino Sirén ja Martti Tuominen tutkivat Helsingin poliisin tietoon tullutta pahoinpitelyrikollisuutta ennen vuoden 1995 lainmuutosta ja sen jälkeen, vuonna 1999.⁴⁴ Samaa aineistoa on tarkastellut myös Elina Castrén oikeustieteen tutkielmassaan.⁴⁵ Sirénin ja Tuomisen tutkimuksesta käy ilmi, että perhe- ja parisuhdeväkivallan osuus poliisin kirjaamista rikoksista on kasvanut vuoden 1995 kahdeksasta prosentista 21 prosenttiin vuonna 1999; samalla niiden määrä kolminkertaistui.⁴⁶ Lisäys koostuu valtaosaltaan naisiin kohdistuneista teoista. Naisten pahoinpitelyjen osuus kaikista Helsingissä rekisteröidyistä pahoinpitelyrikoksista kasvoi vuoden 1995 seitsemästä prosentista vuoden 1999 kahdeksaantoista prosenttiin. Samanaikaisesti muunlaiset naisiin kohdistuneet pahoinpitelyt, esimerkiksi katuväkivalta ("ulkopuolisen yllättävä väkivalta yleiselle tai yksityisellä paikalla", jne.) olivat vähentyneet.

Sirén ja Tuominen arvioivat, että kirjattujen naisten kotipahoinpitelyjen määrän suuri lisääntyminen johtuu suurelta osin poliisin omaksumasta tiukemmasta suhtautumisesta kotiväkivaltaan ja sen mukanaan tuomasta kirjaamiskäytännön muutoksesta: poliisin kotihälytysten määrä ei muuttunut, mutta rikoksia kirjattiin aikaisempaa enemmän. Kirjoittajat arvioivat, että niiden tapausten osuus, joista tehtiin rikosilmoitus, nousi 3 %:sta 15 %:iin. Tältä osin muutos heijastaa niitä tavoitteita, joita vuonna 1995 voimaan astuneella rikoslain pahoinpitelysäädösten muutoksella oli (ja jota tällä tutkimuksella arvioitiin). Tekijät arvioivat, että ennen lainmuutosta poliisi ilmoitti syyttäjälle vain 44 % yksityisellä paikalla tapahtuneista tavallisista ja lievistä pahoinpitelyistä, kun taas muutoksen jälkeen niistä ilmoitettiin 62 %. Samalla yleisellä paikalla tehtyjen tekojen ilmoitusaste laski 84 %:sta samaan 62 %:iin. Näin kyse oli rikoskontrollin voimavarojen osittaisesta siirtymisestä julki-

⁴³ HE 94/1993. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

⁴⁴ Reino Sirén ja Martti Tuominen, *Pahoinpitelyrikokset 1995 ja 1999: Miten poliisi kontrolliviranomaisena reagoi lainmuutokseen?* Julkaisuja 197 (Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2003).

⁴⁵ Elina Castrén, (2004) Pahoinpitelyt ja lievät pahoinpitelyt. Miten rikoslainmuutos vuonna 1995 vaikutti tunnusmerkistöjen valintaan ja tapausten etenemiseen rikosprosessissa? Rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitoksen tutkielma. Helsingin yliopisto. Toukokuu 2004.

⁴⁶ Sirén ja Tuominen, s.23.

sen tilan valvonnasta yksityisiin paikkoihin.

Toisaalta on huomattava, että samalla kun poliisi on kirjannut pahoinpitelyrikkoksia aikaisempaa enemmän, niistä suurempi osa on kirjattu lieviksi pahoinpitelyiksi. Lievissä pahoinpitelyissä oli myös aikaisempaan verrattuna suhteellisesti enemmän sekä vammoja että vakavia tekoja. Vammojen esiintymistä saattoi odottaa, koska seurauksen vakavuus ei enää ollut yksinomainen peruste lievän ja tavallisen pahoinpitelyn rajankäynnille, mutta tekotavoissa olisi odottanut pikemminkin lieventymistä.⁴⁷ Ennen lainmuutosta puolet lieviksi määritellyistä pahoinpitelyistä sisälsi nyrkillä lyömistä tai sitä vakavampaa väkivaltaa, kun vastaava osuus uudistuksen jälkeen oli 60 prosenttia. Potkimista tai sitä vakavampaa väkivaltaa esiintyi vuoden 1999 aineistossa 41 prosentissa yksityisellä paikalla ja 27 prosentissa julkisella paikalla tapahtuneista lieviksi pahoinpitelyiksi kirjatuista teoista.⁴⁸

Sirénin ja Tuomisen raportissa esitetään myös muutamia kuvauksia poliisin lievinä pahoinpitelyinä käsittelemistä tapauksista, joissa teko vaikuttaa suhteellisen vakavalta. Elina Castrénin arvion mukaan aineistossa oli useita lieviksi pahoinpitelyiksi kirjattuja tapauksia, joissa väkivallan vakavuus ja teoista aiheutuneet vammat olivat sellaisia, että niitä olisi tullut käsitellä perustunnusmerkistön mukaisina pahoinpitelyinä.⁴⁹

Verrattuna vuoteen 1995 poliisi ilmoitti vuonna 1999 syyttäjälle 3-4-kertaisen määrän yksityisellä paikalla tapahtuneita lieviä ja tavallisia pahoinpitelyjä (joista suurin osa on naisiin kohdistuvaa perhe- ja parisuhdeväkivaltaa).⁵⁰ Tätä lakimuutoksen tarkoitusten suuntaista tulosta heikensi siis kuitenkin se, että lieviksi pahoinpitelyiksi kirjattiin myös tekotavaltaan ja seurauksiltaan yllättävän vakaviakin tekoja. Näiden tapausten eteneminen syyttäjälle jäi riippumaan uhrin vaatimuksesta. Lainmuutoksen jälkeen vain 13 % yksityisellä paikalla tapahtuneista lievistä pahoinpitelyistä johti rangaistusvaatimukseen tai syyteharkintaan.⁵¹ Onkin syytä pohtia, käyttääkö poliisi liian suurta harkintavaltaa määritellessään tekoja lieviksi pahoinpitelyiksi ja vaikuttaessaan samalla siihen, millaiset teot etenevät syyteharkintaan.

⁴⁷ Ks. Sirén ja Tuominen, s. 35, viite 16.

⁴⁸ Castrén, s. 61

⁴⁹ Sirén ja Tuominen, s 39-40; Castrén, s. 61.

⁵⁰ Sirén ja Tuominen, s. 55, 63.

⁵¹ Castrén, s. 63 ja liitetaulukko 13b

Liitetaulukko 1. Väkivallan uhrina kuolleita naisia vuosittain 100 000 naista kohden EU:n jäsenmaissa ja Pohjoismaissa.

(Lähtetiedot: European Health for All Database, WHO Regional Office for Europe, Copenhagen, Denmark.)

Maa	Keskiarvo 1970-2002	Keskiarvo 1993- 2002	Keskiarvo 1998- 2002	Keskiarvo (Miehet 1998- 2002)
Latvia	6.07	8.41	6.61	18.83
Viro	5.60	6.90	5.86	26.41
Liettua	4.47	5.16	4.37	13.95
Unkari	1.97	2.13	1.94	3.37
Suomi	1.65	1.69	1.50	3.69
Slovakia	1.36	1.31	1.31	3.16
Luxemburg	1.27	0.89	1.30	1.58
Belgia	1.22	1.53	..	..
Slovenia	1.17	0.97	0.67	1.56
Itävalta	1.17	1.04	1.00	0.87
Tšekin tasavalta	1.16	1.12	0.95	1.87
Puola	1.12	1.26	1.01	2.97
Tanska	1.00	0.92	0.95	1.06
Ruotsi	0.86	0.74	0.71	1.43
Saksa	0.79	0.76	0.65	0.93
Ranska	0.74	0.69	0.56	0.97
Norja	0.71	0.77	0.74	1.15
Portugali	0.70	0.76	0.69	1.83
Britannia	0.68	0.52	0.47	1.21
Malta	0.62	1.02	1.65	1.88
Islanti	0.60	0.22	0.58	1.68
Alankomaat	0.59	0.73	0.68	1.59
Italia	0.56	0.50	0.47	1.66
Kreikka	0.54	0.62	0.57	1.70
Irlanti	0.43	0.39	0.34	1.66
Espanja	0.39	0.45	0.45	1.33

2. Kansainväliset sopimukset

Leena Ruusuvaori

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa eri muodoissaan on käsitelty kansainvälisillä areenoilla ja todettu maailmalaajuisesti ongelmaksi jo pitkään ennen virallisia sopimuksia, jotka ajoittuvat 1990-luvulle. Asian laajuus nousi esille Yhdistyneiden Kansakuntien naisten vuosikymmenenä järjestetyissä naisten asemaa käsittelevissä kokouksissa (1975 - 1985). Naisiin kohdistuva väkivalta nähdään ihmisoikeus-, tasa-arvo- ja kriminaalipoliittisena kysymyksenä. Se on vakava terveys-, sosiaalinen ja taloudellinen ongelma yhteiskunnissa. Valtioilla on useiden sopimusten perusteella velvollisuus raportoida toimistaan naisiin kohdistuvan väkivallan, naiskaupan ja prostituution poistamiseksi.

Suomi allekirjoitti vuonna 1980 YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleis-sopimuksen (CEDAW 1979). Tarvittavien lainsäädäntömuutosten jälkeen sopimus ratifioitiin 1986. Tätä sopimusta kutsutaan myös naisten oikeuksien sopimukseksi. Vaikka väkivaltaa ei siinä mainitakaan, se kattaa sen käytännössä. Vuonna 1992 otettiin naisiin kohdistuva väkivalta mukaan sukupuoleen perustuvan syrjinnän määritelmään naisten oikeuksien komitean yleissuosituksen perusteella, näin väkivalta sisältyy sopimuksen 1 artiklaan sekä lisäksi artikloihin 11 ja 12 sekä 16, sillä naisten kohtaama väkivalta voi estää naisia saamasta sopimuksen mukaisia oikeuksia niin työelämässä, terveydenhoitopalvelujen saannissa kuin perhe-elämässäkin. Suosituksissa kiinnitetään huomiota myös maaseudun naisten erityisongelmien huomioimiseen (artikla 14) ja heidän usein kohtaamiinsa haitallisiin perinnäistapoihin. (Pietarinen 2002),

YK:n yleiskokouksessa 20.12.1993 tunnustettiin, että

Naisiin kohdistuva väkivalta on osoitus historiaan juontuvista eriarvoisista valtasuhteista miesten ja naisten välillä, mikä on johtanut miesten naisiin kohdistamaan ylivaltaan ja syrjintään sekä estänyt naisten täysivaltaisen etenemisen. Seurauksena on ollut naisten alistaminen ja syrjintä miesten taholta.

Naisiin kohdistuvan väkivallan todetaan olevan yksi keskeinen yhteiskunnallinen mekanismi, jonka avulla naiset pakotetaan alistettuun asemaan suhteessa miehiin. Naisiin kohdistuva väkivalta loukkaa ja vahingoittaa naisten ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia. Yleiskokouksessa annetussa julistuksessa edellytetään, että valtiot tuomitsevat naisiin kohdistuvan väkivallan. Sitä ei saa hyväksyä vetoamalla tapoihin, perinteisiin, uskonnollisiin tai muihin syihin, joilla vältettäisiin velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin tämän ilmiön poistamiseksi. (YK:n yleiskokous 20.12.1993, Julistus naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi)

Yhdistyneiden kansakuntien seitsemännessä (1985), kahdeksannessa (1990) sekä yhdeksännessä (1995) kriminaalipoliittisessa maailmankongressissa hyväksyttiin päätöslauselmat perheväkivallasta ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. YK julkaisi vuonna 1993 Ammattiauttajan käsikirjan perheessä tapahtuvan väkivallan kohtaamisesta ja vuonna 1997 YK:n kriminaalipoliittinen toimikunta hyväksyi toimintasuunnitelman, jonka avulla naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ehkäistään. (Kangaspunta K 1998) Kriminaalipoliittinen toimikunta on edelleen työstänyt mallistrategioita ja julkaissut myös käsikirjan ja kokoelman lainsäädännöstä ja hyvistä käytännöistä eri maissa.

Vuonna 1993 Wienissä YK:N Ihmisoikeuksien maailmankonferenssi tunnusti naisten oikeudet osaksi ihmisoikeuksia ja vuonna 1994 nimesi erityisasiantuntijan tekemään maailmalaajuisista selvitystä naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Vuonna 1995 Pekingissä Naisten neljännessä maailmankonferenssissa naisiin kohdistuva väkivalta määriteltiin ihmisoikeusrikkomukseksi. Pekingin toi-

mintasuunnitelmassa todettiin, että naisiin kohdistuva väkivalta on tasa-arvon, rauhan ja kehityksen este.

Euroopan neuvosto on tehnyt tasa-arvo työtä jo yli 25 vuotta. Euroopan neuvoston ministerikomitea antoi 1985 ja 1990 suositukset perheessä tapahtuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Vuonna 1993 pidettiin naisiin kohdistuvalle väkivallalle omistettu ministerikokous ja vuonna 1997 Euroopan neuvoston toisen huippukokouksen julistuksessa maiden päämiehet ja hallitukset vahvistivat sitoumuksensa taistella naisiin kohdistuvaa väkivalta ja kaikenlaista seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Vuonna 2002 ministerikomiteassa hyväksyttiin suositus naisten suojelemiseksi väkivallalta.

Toimenpiteet Euroopan Unionissa

Euroopan Parlamentti on vuodesta 1999 lähtien vaatinut jäsenmaita raportoimaan Pekingin kokouksen asiakirjan mukaisista toimistaan väkivallan ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Iso-Britannia otti ensimmäisenä jäsenmaana vuonna 1998 aiheen käsittelyyn puheenjohtajakaudellaan. Työ jatkui seuraavilla puheenjohtajakausilla, Itävallan asiantuntijakokouksessa Baden bei Wienissä saman vuoden syksyllä, Saksan kaudella vuonna 1999 Kölnissä sekä Suomen kaudella Jyväskylässä.

Asiantuntijakokouksissa on kehitetty suosituksia, jotka koskevat muun muassa lainsäädäntöä, poliisin toimia ja tarvittavia palveluja kuten turvakotityötä ja miestyötä. Suositukset hyväksyttiin keväällä 2000 Portugalin puheenjohtajuuskaudella järjestetyssä kokouksessa. Espanja järjesti 2002 naisiin kohdistuvasta kotiväkivallasta epävirallisen tasa-arvoministeri kokouksen sekä teki kokousta varten selvityksen eri maista tehtävästä työstä ja hyvistä käytännöistä. Tanska jatkoi Espanjan aloittamaa hyvien käytäntöjen indikaattorien kehittämistä. Kreikka käsitteli vuonna 2003 konferenssissaan kotiväkivaltaa ja naiskauppaa. Irlannin konferenssi pyrki avaamaan keskustelun naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevästä EU-direktiivistä.

Useat EU-maat ovat tehneet kansallisia toimintaohjelmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi, mutta lähinnä keskittyneet kotona tapahtuvan väkivallan ehkäisemiseen.

3. Naisten oikeudet ja maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta

Päivi Honkatukia & Sirkka Perttu & Marita Ruohonen

Suomi on ollut pitkään etnisesti suhteellisen homogeeninen yhteiskunta. Maahanmuutto on lisääntynyt vasta parin viime vuosikymmenen aikana. Eri syistä maahan tulleet ulkomaan kansalaiset oleskelevat Suomessa erilaisilla statuksilla. Suomessa asui vakinaisesti vuoden 2002 puolivälissä runsaat 50 000 maahanmuuttajataustaista naista. Suurimman ryhmän muodostavat avioliiton kautta maahan tulleet naiset. Toiseksi eniten Suomeen saapuu paluumuuttajia perheineen Venäjältä, Virossa sekä Ruotsista. Seuraava maahanmuuttajaryhmä on pakolaisnaiset ja heidän lapsensa. Maahanmuuttajataustaisten naisten ryhmään kuuluvat myös toisen sukupolven nuoret tytöt ja naiset. Suomeen muuttaneita siirtolaisnaisia on melko vähän. (Monika-Naiset ry. Toimintaraportti 2003).

Varsinkin suomalaisista ulkoiselta olemukseltaan erottuvat maahanmuuttajat kokevat usein nk. arkipäivän rasismia sekä suoranaista rasistista väkivaltaa (Jaakkola 1999; Jasinskaja-Lahti & Liebkind 1997; Jasinskaja-Lahti ym. 2002; Tiilikainen 2003, 73). Tämän lisäksi maahanmuuttajat voivat kokea väkivaltaa läheissuhteissa. Maahanmuuttajaperheiden sisäiset ongelmat liittyvät usein sukupuolten ja sukupolvien välisiin suhteisiin (Alitolppa-Niitamo 2004, 25). Naiset ja nuoret saattavat omaksua uuden yhteiskunnan käytäntöjä ja tapoja nopeammin kuin perheiden aikuiset miehet, mikä saattaa aiheuttaa miesten kontrolloivaa ja väkivaltaista käytöstä perheen sisällä (Raj & Silverman 2002, 369—370; Yick 2001, 555; Helander 2002, 116—117).

Niin Suomen perustuslaissa kuin kotouttamislaissa korostetaan, että tasavertaisuuden ja valinnanvapauden periaatteiden mukaisesti maahanmuuttajan mahdollisuutta ylläpitää omaa kulttuuriaan, uskontoaan ja elämäntapojensa mukaisesti tuleva tukea. Kummassakaan laissa ei ole otettu kantaa siihen, mitä kulttuurin, uskonnon tai elämäntapojensa säilyttäminen käytännössä tarkoittaa. Kuitenkin voidaan todeta, että maahanmuuttajien oman kulttuurin normit voivat asettaa naisille ja tytöille ristiriitaisia velvollisuuksia verrattuna siihen, mikä on naisen asema suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämä koskee erityisesti tasa-arvo-oikeuksia, avioliittoon liittyviä oikeuksia, naisten ja lasten asemaa sekä yhteiskunnalliseen osallistumiseen liittyviä oikeuksia. (Selonteko kotouttamislain toimeenpanosta – projekti 2002.) Naisiin kohdistuva väkivalta on yksi pahimmista pahin kulttuurirajoja ylittävistä ilmiöistä, jotka estävät tasa-arvon toteutumista ja loukkaavat ihmisoikeuksia. (Monika-Naiset ry. Toimintaraportti 2003).

Tässä paperissa tarkastelemme maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan määrää ja piirteitä, sen tuleamista viranomaisten tietoon sekä maahanmuuttajatyötä tekevien järjestöjen ja tahojen (Monika-Naiset ry., Naisten Apu Espoossa ry/Espoon turvakoti, Naisten Linja Suomessa ry., Turun Naiskeskusyhdystys ry., Ensi- ja turvakotien liitto ja) kohtaamia ongelmia ja ajatuksia viranomaistyön kehittämistä.

3.1 Millaista on maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta?

Maahanmuuttajille tehtyjen kyselytutkimusten perusteella mies- ja naismaahanmuuttajat kokevat väkivaltaa yhtä usein (esim. Martens 2001; Pohjanpää 2003). Maahanmuuttajanaisten ja kantasuomalaisien naisten kohtaamassa väkivallassa on sekä samanlaisia piirteitä että eroja. Maahanmuuttajanaiset kohtaavat maahanmuuttajamiesten tavoin rasistista väkivaltaa (Pohjanpää 2003), minkä lisäksi maahanmuuttajanaisten osuus suomalaisten turvakotien asiakkaista on ollut suuri viime vuosina.

Lisäksi maahanmuuttajanaiset voivat kokea ympärileikkauksia, pakkoavioliittoja tai vaimokauppaa tai sitä, etteivät he muutoin saa päättää elämästään (Pentikäinen 2002, 22) Etnisissä aseellisissa konflikteissa seksuaalinen väkivalta on usein sodankäynnin väline. Kotimaastaan pakenevat naiset voivat joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Seksuaalinen väkivalta voi liittyä myös ihmiskuljetukseen ja ihmiskauppaan, kun naiset pakotetaan maksamaan pakomatkinsa ruumiillaan. (Ihmisoikeusraportti 2002; Sexual Violence against Refugees 1995).

Tiedon saaminen maahanmuuttajanaisten kokemasta väkivallasta ei ole yksinkertaista. Esimerkiksi Tilastokeskuksen tekemässä maahanmuuttajien elinolotutkimuksessa (Pohjanpää & Paananen & Nieminen 2003) somalialaiset naiset eivät ilmoittaneet lainkaan intiimeissä suhteissa tapahtuneesta väkivallasta, toisin kuin muut tutkimuksessa mukana olleiden maahanmuuttajaryhmien (venäläiset, virolaiset, vietnamilaiset) naiset (Honkatukia 2005). Naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan on sanottu liittyvän toisinaan siihen, että naisten ei ole taloudellisesti mahdollista irrottautua suhteesta. Somalikulttuurissa on piirteitä, jotka voivat estää parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa: avioero ei ole häpeällinen asia ja naisten kouluttautumista arvostetaan (Tiilikainen 2003).

Silti väkivalta on herkkä tutkimusaihe, ja omista kokemuksista ei kerrota helposti ulkopuolisille. Ylipäätään maahanmuuttajille Suomessa tehtyjen kyselyjen vastausprosentit ovat jääneet pieniksi, erityisesti somalialaisilla (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 1999, 86—87; Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 53, 58—60). Aikaisemmissa tutkimuksissa on myös käynyt ilmi, että varsinkin somalialaisnaiset ovat suhtautuneet kyselyihin ja tutkimushaastatteluihin epäluuloisesti (Marjeta 2001, 6—7, 77; Tiilikainen 1999, 96, 102). Osa on pitänyt heille tehtyjä tutkimuskyselyjä viranomaiskontrollina (Vesala 2002, 40). Somalialaisten epäluuloisuutta kyselytutkimuksia kohtaan on selitetty myös somalin kielen suullisella luonteella; somalin kirjakieli on luotu vasta 1972. Suullista viestintää arvostetaan vieläkin enemmän kuin kirjallista. (Marjeta 2001, 77; Tiilikainen 1999, 96, 102).

Näiden seikkojen vuoksi vuonna 2002 tehtyyn Maahanmuuttajien elinolotutkimukseen (Pohjanpää ym.) osallistuneet somalialaiset haastateltiin. Myös haastattelu on ollut aikaisempien tutkimusten mukaan haasteellista. Teemahaastattelut on saatettu kokea vaikeiksi; ne saattoivat muistuttaa poliisikuulusteluista, ahdistavasta pakomatkasta, läheisten kaipuusta tai koti-ikävästä (Marjeta 2001, 6—7). Etnografi Marja Tiilikaisen (2003, 87—88) tutkimukseen osallistuneet somalialinaiset kertoivat hänelle paljon päivittäisessä elämässään kokemastaan rasisisesta syrjinnästä. Sen sijaan monet vaikenivat kokemistaan kärsimyksistä, kuten pakomatalla koetuista raiskauksista tai muusta väkivallasta. Tällaiset teemat ovat Tiilikaisen mukaan alueita, ”joille enkelitkin pelkäävät astua” (mt. 88). Niistä puhuminen edellyttää erityistä hienovaraisuutta ja luottamuksellista suhdetta, jonka synnyttäminen saattaa olla mahdotonta lomakkeen avulla tehtävässä kysely- tai haastattelututkimuksessa. Parisuhteessa tapahtuvia ikäviäkin asioita saatetaan pitää yksityisasioina, joiden ei nähdä kuuluvan perheen ulkopuolisille (Menjívar & Salcido 2002, 916; Bui 2003, 211).

Maahanmuuttajanaisten kohtaamasta väkivallasta saadaan tietoa maahanmuuttajatyötä tekevien järjestöjen kautta. *Monika-Naiset ry:n* asiakkaiden enemmistö ottaa yhteyttä perheväkivalta-tapauksissa. Parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa salataan pitkään. Väkivallan seurauksena maahanmuuttajanaiset syrjäytyvät yhteiskunnasta. Useimmiten he eivät pääse kieli- eivätkä muuhun koulutukseen. Tästä seuraa yhteiskunnasta syrjäytyminen, työttömyys ja naisten tietämättömyys tulevaisuudesta. (Monika-Naiset ry. Toimintaraportti 2003).

Väkivallan uhriksi joutuvat maahanmuuttajanaiset ovat monikertaisen syrjinnän uhreja. Usein he ovat sekä miehensä että muun yhteiskunnan syrjinnän uhreina. Väkivaltaa parisuhteessa kokeneilla maahanmuuttajanaيسilla on pääasiassa heikot sosiaaliset tukiverkostot, heikko tietämys omista oike-

uksistaan ja mahdollisuuksistaan, heikko kielitaito sekä yhteiskunnallinen tuntemus. Siksi maahanmuuttajataustaisen väkivallan uhriksi joutuneen naisen on usein valtaväestön naista vaikeampi saada apua elämäntilanteensa parantamiseksi. (Monika-Naiset ry. Toimintaraportti 2003).

Ensi- ja turvakotien liiton turvakoteihin vuonna 2003 hakeutuneisiin maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta oli fyysistä, psyykkistä ja seksuaalista (usein pitkään jatkunutta, vapauden riistoa, alistamista ja taloudellista väkivaltaa). Väkivaltaan sisältyi myös tappouhkauksia (erityisesti eroti-lanteissa). Kyseessä saattoi olla myös laajennetun perheen/suvun vihanpitoa tai perheen yhtenäisyyden ylläpitoa yksilön itsemääräämisoikeuden kustannuksella, johon liittyi usein vahva painostus. Joissakin tapauksissa väkivalta näyttäytyi asuinympäristön maahanmuuttajanaisiin kohdistamana rasistisena häirintänä sekä fyysisenä ja sanallisena uhkailuna, solvaamisena ja pahoinpitelynä, naa-pureiden harjoittamana ilkivaltana ja kotirauhan rikkomisena. (Ensi- ja turvakotien liitto 4.6.2004).

Suomalaisten miesten kanssa avioituneiden ja turvakoteihin hakeutuneiden naisten ongelmat liittyvät usein miesten liialliseen päihteiden käyttöön. Seurustelusuhde on ollut lyhyt tai vierailuihin, kirjeenvaihtoon, puhelinoittoihin tai sähköpostiin perustuvaa. Miehen väkivaltaisuus on saattanut paljastua naisille vasta Suomessa. Heidän ystävänsä ja sukulaisensa ovat usein jääneet usein koti-maahan. Lisäongelmina on yhteisen kielen, itsetunnon ja oman rahan puuttuminen sekä tietämättö-myys, mistä hakisi apua. Taustalla on myös miehen harjoittamaa pelottelua karkottamisesta tai las-ten menettämisestä.

STM:n Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhankkeen Monikulttuurijaos teetti selvityksen maahanmuuttaja-asiakasta turvakodeissa. Selvityksen mukaan noin 14 prosenttia turva-kotiasiakkaista oli maahanmuuttajanaisia. Suhteutettuna väestömäärään maahanmuuttajanaiset ha-keutuvat noin 8,5 kertaa useammin turvakoteihin kuin suomalaiset. (Haarakangas & Ollus & Toikka 2000, 30—33, 38, myös Aaltio 2002, 50—54).

Tämä voi kertoa siitä, että he kokevat väkivaltaa useammin kuin kantaväestön naiset. Toisaalta heil-lä ei välttämättä ole samanlaisia tukiverkostoja kuin suomalaissyntyisillä naisilla, mistä syystä he saattavat hakeutua turvakoteihin useammin kuin suomalaisnaiset. Kahden kulttuurin parisuhteessa tai samaa etnistä taustaa olevan kumppaninsa kanssa elävien maahanmuuttajanaisten sosiaaliset kontaktit ovat rajoittuneempia ja heidän koulutuksensa ja kielitaitonsa puutteellisempaa kuin maas-sa syntyneillä naisilla. Joissakin kulttuureissa naiseen perheissä kohdistuvaa väkivaltaa voidaan pitää miehen luonnollisena oikeutena, samoin kuin naisten uhratuvuutta perheelleen ja alistaisuutta mie-helleen. Uuteen kotimaahan asettumiseen liittyvät nopeat muutokset sukupuolten ja sukupolvien välisissä suhteissa voivat ilmetä jännitteinä ja konflikteina läheissuhteissa. Äärimmillään miehet voivat yrittää kompensoida valta-asemansa menettämistä väkivallan avulla. (Alitolppa-Niitamo 2002, 82—84; Malin 2002, 236.)

Maahanmuuttajanaisten osuus turvakotien asiakkaista vaihtelee alueellisesti. Suurimmissa kaupun-geissa osuudet ovat suuret. Esimerkiksi vuonna 2003 Turun turvakodissa maahanmuuttajien osuus asiakkaista oli 24 % edustaen 17 eri kansallisuutta. Pääkaupungin turvakodissa heidän osuutensa oli 36 % ja he edustivat 16 eri kansallisuutta. (Ensi- ja turvakotien liitto 4.6.2004). Espoon turvakodis-sa vuonna 2003 asiakkaista oli maahanmuuttajanaisia 24 % ja maahanmuuttajalapsia 27 %. He edustivat 31 eri kansallisuutta. Venäläiset naiset olivat suurin ja virolaiset toiseksi suurin ryhmä. Molemmassa ryhmässä puoliset olivat pääasiassa suomalaisia miehiä. Lapsista kolmannes oli soma-lialaisia lapsia. (Raportti Espoon turvakodin toiminnasta ja asiakkaista vuonna 2003).

Turun Naiskeskusyhdistyksen Appelsiinipuu -projektissa mukana olevien, väkivaltaa kohdanneiden naisten elämäntilanteet ovat olleet monimuotoisia. Väkivaltaa tekevä mies on voinut olla suoma-

lainen, jolloin nainen on kokenut väkivaltaa vasta muutettuaan Suomeen. Mies on saattanut uhata naisen oleskeluluvan päättymisellä, jos nainen pyrkii lopettamaan väkivaltaisen suhteen. Jos oleskeluluvan syy on naimisissa olo suomalaisen kanssa, uhka on todellinen ja nainen joutuu miettimään, onko valmis palaamaan kotimaahansa vai elämään väkivaltaisen miehen kanssa. Suurin osa väkivaltaista on ollut henkistä väkivaltaa; naisella ei ole päätösvaltaa omiin eikä lastensa asioihin. (Turun Naiskeskusyhdistys ry).

Samasta kulttuurista lähtöisin olevasta väkivaltaisesta miehestä voi taas olla vaikea irrottautua siksi, että oman kulttuurin yhteisö voi painostaa pysymään yhdessä väkivallasta huolimatta. Esimerkiksi kurdinaiset kertovat mieluummin asioistaan jollekin suomalaiselle tukihenkilölle, koska he pelkäävät asian leviämistä omassa yhteisössään. Yksi naisiin kohdistuva väkivallan muoto on myös nuorten tyttöjen pakottaminen naimisiin sekä kunniaväkivallan tyyppisten keinojen käyttö tytön itsenäistymispyrkimysten estämiseksi.

3.2 Poliisin tietoon tulleet maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta

Sisäasiainministeriön selvityksessä on kartoitettu poliisin tietoon tulleet maahanmuuttajanaisiin kohdistuneet seksuaali- ja lähisuhdeväkivaltarikokset (Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta 2002). Maahanmuuttajaksi on tässä yhteydessä katsottu henkilö, jonka syntymämaa ja/tai kansalaisuus on muu kuin Suomi/suomalainen. Tiedot kerättiin Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus 2002 -selvityksen yhteydessä, ja ne perustuvat siihen, mitä poliisi on kirjannut rikosilmoituksiin.

Poliisin tietoon tuli vuonna 2002 53 maahanmuuttajanaiseen kohdistunutta seksuaalirikosta. Yleisimmät rikosnimikkeet olivat raiskaus (19), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (12) ja raiskauksen yritys (10). Noin puolessa (26) tapauksista epäilty oli uhrille tuntematon henkilö. 23 tapauksessa uhri tunsu epäillyn. Neljän rikoksen yhteydessä uhrin ja epäillyn suhde ei käynyt ilmi.

Vuonna 2002 poliisille ilmoitettiin 360 maahanmuuttajanaiseen kohdistunutta lähisuhdeväkivallan tekoa. Lähisuhdeväkivallaksi katsottiin teot, joissa uhri ja epäilty tunsivat toisensa jonkinlaisen paritai perhesuhteen kautta. Yleisimmät rikosnimikkeet olivat pahoinpitely (147), lievä pahoinpitely (107) ja laiton uhkaus (63). Epäillyistä 94 prosenttia oli miehiä ja kuusi prosenttia naisia.

Parisuhdeväkivallaksi luokiteltiin nykyisen tai entisen miehen tekemät teot. Tällaisia tekoja ilmoitettiin poliisille 306. Yleisin rikosnimike oli pahoinpitely (130). Laittomia uhkauksia ilmoitettiin 52, lieviä pahoinpitelyjä 35 ja lähestymiskiellon rikkomisia 24. Parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneista naisista suurimman kansalaisuusryhmän muodostivat Suomen kansalaisuuden saaneet naiset (70). Seuraavaksi suurimmat kansalaisuusryhmät olivat venäläiset (56) ja virolaiset (28). Niistä epäillyistä, joiden kansalaisuus oli tiedossa (294), 55 prosenttia oli maahanmuuttajia ja 45 prosenttia valtaväestöön kuuluvia miehiä.

3.3 Maahanmuuttajanaisten kanssa tehtävä työ

Turun Naiskeskusyhdistys ry:n Appelsiinipuu-projektissa maahanmuuttajanaisia autetaan eteenpäin suomalaisessa yhteiskunnassa pyrkimällä poistamaan esteitä työllistymiseltä ja koulutukseen pääsemiseltä. Esteitä voi olla monenlaisia, kuten vähäinen suomen kielen taito, koulutuksen puute sekä naisen asema perheessä ja kulttuurissa.

Suurimmalla osalla projektissa mukana olevista maahanmuuttajanaisista on kulttuurista ja perheti-

lanteesta johtuvia esteitä. Esimerkiksi naisen ensisijaiseksi tehtäväksi saattaa määrittyä kodin ja lasten hoito, eikä naisen sallita lähteä työelämään tai muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan. Mies voi myös päättää, millaiseen toimintaan nainen voi ottaa osaa. (Turun Naiskeskusyhdistys ry).

Seuraavassa on kaksi esimerkkiä Turun Naiskeskusyhdistys ry. Appelsiinipuu –projektissa esiintulleista tapauksista (tapausten yksityiskohtia on muutettu naisten tunnistamisen välttämiseksi):

1. Nainen oli avioitunut suomalaisen miehen kanssa ja muuttanut Suomeen. Pariskunnalla ei ole yhteisiä lapsia. Mies hoiti naisen raha-asiat, pakotti naisen allekirjoittamaan taloudellisia asioita koskevia papereita, uhkasi maastakarkotuksella ja lannisti naista henkisesti niin paljon, ettei tämä uskaltanut tehdä mitään ilman miehen lupaa. Lisäksi mies oli erittäin väkivaltainen naista kohtaan. Naiskeskukseen nainen löysi tiensä ystävänsä avulla. Nainen oli tässä vaiheessa ollut aikeissa tehdä itsemurhan. Maahanmuuttajaoppaaltaan hän sai tietoa oikeuksistaan Suomessa, minkä jälkeen hän avasi oman tilin ja hoiti raha-asioitaan, jotta mies ei saisi vietyä häneltä kaikkia taloudellisia resursseja. Nainen on saanut projektista myös henkistä tukea ja apua viranomaisten kanssa asioimiseen. Hänen on osallistunut suomen kielen kurssille ja työharjoitteluun. Sitten hän on muuttanut asumaan erilleen miehestä. Mies on hakenut eroa, minkä vuoksi naista uhkaa maastakarkotus. Suomalaisten viranomaisten olisi tärkeä ottaa huomioon, että naista ei pitäisi palauttaa kotimaahansa, vaikka hänen oleskelulupansa peruste on ollut avioliitto. Ero miehestä on välttämätön naisen henkisen ja fyysisen turvallisuuden vuoksi. Häntä ei pitäisi rangaista maastakarkoituksella, koska kyse ei ole lumeavioliitosta, vaan miehen rikoksesta vaimoaan kohtaan.
2. Pakolaisena 20-vuotiaana Suomeen tullut nainen. Hän on todistanut mm. läheistensä surmaamisen sotatoimien yhteydessä. Suomeen tultuaan nainen avioitui pian kotimaastaan olevan miehen kanssa ja sai lapsen. Miehen väkivaltaisuuden vuoksi hän erosi miehestään, ja lapsi annettiin isän huoltajuuteen. Kun nainen kävi tapaamassa lastaan, mies uhkaili häntä ja teki tapaamiset vaikeaksi. Nainen alkoi seurustella toisen kotimaastaan kotoisin olevan miehen kanssa, joka myös oli väkivaltainen. Nainen löysi Naiskeskuksen sosiaalitoimiston kautta. Mies käyttäytyi väkivaltaisesti myös Appelsiinipuu-projektin työntekijöitä kohtaan yrittäessään hallita naista. Miehen väkivallan vuoksi nainen ohjattiin turvakotiin, jonka kautta hän sai oman asunnon. Sosiaalitoimiston kautta neuvoteltiin lapsen tapaamisesta. Nainen on oppinut hyvin suomen kielen ja häntä ohjattiin ammatilliseen koulutukseen. Appelsiinipuu-projektissa häntä tuetaan eteenpäin elämässä, mutta vaikeat kokemukset kotimaassa vaikuttavat hänen elämäntilanteisiinsa ja tulevaisuuden suunnitelmiin. Tällä hetkellä hän asuu yksin ja on kokopäivätyössä. Hän saa tavata lastaan vain sosiaaliviranomaisten läsnä ollessa, koska mies on kertonut hänen olevan vaarallinen lapselle. Viranomaiset uskovat miehen selitystä, eivätkä ota huomioon sitä, että mies uhkaillee jatkuvasti naista väkivallalla. Väkivallan uhka on todellinen, projektin työntekijä on todennut sen ollessaan naisen mukana lasta tapaamassa. Äidin ja lapsen välit vaikuttavat olevan kunnossa. Viranomaisten olisi pitänyt alun perin selvittää naisen tilannetta perusteellisemmin, esimerkiksi silloin, kun mietittiin lapsen huoltajuutta. Naisen vaikeat kokemukset ovat saaneet hänet epätoivoiseksi ja käyttäytymään epäasiallisesti viranomaisten kanssa. Väkivaltainen mies on ehkä toiminut hillitymmmin viranomaisten edessä, mutta ei voi olla parempi vanhempi lapselle uhkaillessaan ja pahoinpidellessään tämän äitiä. Viranomaisten olisi syytä ottaa huomioon ja arvioida läheissuhteissa tapahtuneen väkivallan vaikutuksia maahanmuuttajanaisten elämäntilanteisiin ja mahdollisuuksiin toimia suomalaisessa yhteiskunnassa.

Ensi- ja turvakotien liitto on kohdannut seuraavanlaisia ongelmia maahanmuuttajanaisten kanssa tehtävässä työssä (Ensi- ja turvakotien liitto 4.6.04):

- työntekijäresurssien riittämättömyys; perhekriisien selvittämisen ohella tuen tarve koskettaa suomalaisen yhteiskuntaan integroimista kaikessa laajuudessaan
- kielivaikeudet
- oleskeluluvan saamisen ongelmat
- viranomaisten ohjeiden puutteellisuus; asiakasta ei neuvota, miten saa asiansa kuulluksi/eteenpäin
- maahanmuuttajilta puuttuu luottamus viranomaisiin, mikä vaikeuttaa puuttumista
- maahanmuuttajanainen on liian usein viranomaisen silmissä ”näkömätön”, ja kaikki perheen asiat hoidetaan aviomiehen kautta, jolloin esimerkiksi perheväkivalta ei tule ilmi
- tulkin käytössä joskus ongelmia maahanmuuttajaperheiden pienten piirien takia; tuntevat toisensa ja tämä aiheuttaa luottamuspulaa, pelätään perheen sisäisten asioiden leviävän.
- pienen maan ja pienten maahanmuuttajaryhmien ongelmana myös täydellisen katoamisen hankaluus; totaalinen ero maanmiehistä ja –naisista on myös asiakkaalle raskas valinta.

Monika-Naiset ry:n mukaan maahanmuuttajanainen ei ole usein tietoinen perusoikeuksistaan tai avun saamisen mahdollisuuksista puutteellisen kielitaidon ja heikon yhteiskuntatuntemuksen vuoksi. Myöskään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarjoajilla ei ole riittävästi asiantuntemusta ottaa huomioon maahanmuuttajanaisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyviä erityiskysymyksiä. Siksi tarvitaan enemmän kulttuurituntemuksen avulla räätälöityjä palveluja maahanmuuttajanaisille elämänhallinnan tukemiseksi. (Monika-Naiset ry. Toimintaraportti 2003). *Monika-Naiset ry:n* voimavarakeskuksen asiakkaiden mukaan on tullut esiin seuraavia ongelmia:

- Avioliittolain perusteella aviopuolisot, joista toinen on ulkomaalainen, eivät saa tasa-arvoisesti oikeusapua eikä heitä kohdella lain edessä tasavertaisesti, jos perheessä tapahtuu väkivaltaa. Esimerkiksi aviovaimo, joka on asunut maassa alle kaksi vuotta, voidaan karkottaa maasta, vaikka hän on joutunut rikoksen uhriksi perheväkivallan vuoksi ja avioliitto purkautuu. Maahanmuuttajanaista, rikoksen uhria, rangaistaan moninkertaisesti. Naisen oleskelulupa voidaan myös evätä, jos puoliso ilmoittaa viranomaisille, ettei avioliitto sujukaan miehen odotuksien mukaisesti. Näin on myös tapauksissa, joissa mies ilmoittaa perusteettomasti, että hänen vaimonsa harjoittaa prostituutiota, tai tapauksissa, joissa mies on pakottanut vaimonsa prostituutioon tai ostanut vaimon vaimovälityksen myötä. Näissä tapauksissa sovelletaan ulkomaalaislainsäädäntöä eikä asiaa tutkita sen perusteellisemmin. Ilmoitus riittää. Joissakin tapauksissa nainen on ollut raskaana ja asunut Suomessa alle kaksi vuotta. Pelkästään miehen ilmoituksen perusteella nainen karkotetaan maasta.
- Oikeusviranomaiset ratkaisevat usein lasten huoltajuuskiistan suomalaisen isän hyödyksi sillä perusteella, ettei äiti hallitse riittävästi suomen kieltä eikä tunne suomalaista kulttuuria.
- Muslimikulttuurissa hyväksytään islamilaisen avioliiton solmiminen rinnakkaisesti suomalaisen lainsäädännön mukaisen avioliiton kanssa. Jos avioliitto purkautuu väkivallan seurauksena suomalaisen avioliittolain mukaan eikä sitä ole mitätöity muslimilain mukaan, mies katsoo, että avioliitto jatkuu. Näin on syntynyt tilanne, jossa joillakin muslimimiehillä on monta aviovaimoa Suomessa.
- Asiakaspalvelu sosiaali- ja terveydenhuollossa ei ole tasavertaista. Maahanmuuttajanainen ei saa tilanteensa kannalta riittävästi tietoa. Syrjintä tapahtuu kielen perusteella ja siitä syystä, ettei nainen osaa kysyä häneen liittyviä tietoja, eikä viranomaiset anna täydellistä selvitystä asiasta. Se johtaa maahanmuuttajanaisiin siihen, etteivät he saa oikeudellista neuvontaa ja tietoa lainsäädännöstä, jotta he voisivat arvioida omaa asemaansa perheessä ja yhteiskunnassa suhteessa suomalaisen lainsäädäntöön.
- Tulkkauspalveluja ei käytetä riittävästi. Usein käytetään tulkkinä väkivaltaista puolisoa tai perheen lapsia. Aviomiehen, sukulaismiehen tai lapsen käyttäminen tulkkinä ei takaa naiselle tasa-arvoista ja puolueetonta palvelua.

- Maahanmuuttajanaiset eivät pysty hyödyntämään mielenterveyspalveluita kielen ja ennakkoluulojen vuoksi. Tarjolla ei ole erikielisiä mielenterveyspalveluja. Sensitiivisistä asioista puhuminen edellyttää usein oman äidinkielen käyttöä. Joissakin tapauksissa tarvitaan naistulkkeja.
- Lastensuojeluviranomaiset kuuntelevat mieluummin suomalaista isää kuin maahanmuuttajataustaista äitiä kielivaikeuksien takia. Tulkkipalveluja ei käytetä riittävästi.
- Toimeentulotuen päätöksenteossa naisia syrjitään sillä perusteella, että miestä priorisoidaan verotuksessa. Naiset eivät edes tiedä omista oikeuksistaan päättää perheen taloudellisista asioista. Joissakin tapauksissa nainen on pyytänyt, että viranomainen siirtää naisen tilille lasten ja oman osuutensa, kun mies ei huolehdi perheen asioista. Tähän on vastattu, että muutokseen tarvitaan miehen suostumus.

Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyprojektissa (Stakes 1998-2002) toteutettiin äitiys- ja lastenneuvoloissa tutkimushanke, jossa etsittiin hyvää tapaa tunnistaa, kohdata ja ottaa puheeksi naisen kokema parisuhdeväkivalta (Perttu S. 2004). Hankkeeseen osallistuivat äitiys- ja lastenneurolat Vantaalla, Porvoossa ja Palokan terveydenhuollon kuntayhtymän kunnissa. Hankkeessa oli kaksi tutkimusosiota, joissa terveydenhoitajat ja kättilöt haastattelivat strukturoidun lomakkeen avulla raskaana olevia naisia ja pienten lasten äitejä. Haastattelujen tavoitteena oli selvittää äitiys- ja lastenneuvoloissa asiakkaana oleviin naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan yleisyyttä ja piirteitä raskauden aikana ja pienten lasten perhevaiheessa. Ensimmäisessä tutkimusosiossa haastateltiin yhteensä 1020 naista. Heistä maahanmuuttajanaisten osuus oli erittäin pieni (1 %), sillä pitkään haastatteluun oli vaikea löytää ulkopuolisia tulkkeja. Neuvoloiden työntekijät kokivat myös kulttuurisista syistä vaikeaksi ottaa väkivaltaa puheeksi. Lisäksi naisen mukana vastaanotolla oli usein aviomies, jolloin haastattelua ei voinut tehdä. Mies myös toimi usein vaimonsa edustajana vastaanottotilanteessa. Työntekijät ilmaisivat huolestuneisuutensa maahanmuuttajanaisten mahdollisuuksista saada tukea neuvoloista.

Maahanmuuttajanaisten kanssa työskentelyssä voidaan tarvita pidempi aika luottamussuhteen syntymiselle. Luottamuksellisuus edistää työntekijän rohkeutta ottaa esille tabuinakin pidettyjä asioita huolimatta mahdollisista kulttuurieroista. Luottamussuhteessa työntekijä voi myös oppia tuntemaan naisen tapaa ilmaista vaikeita asioita. Joskus nukkumisesta ja huolista keskusteleminen saattaa tulla esiin naiseen kohdistuvaa väkivaltaa. Myös tulkin käyttö lisää luottamusta. Ulkopuolisen naistulkin käyttö olisi oltava äitiys- ja lastenneuvoloissa työtapana, joka selvitetään naiselle ja perheelle heti asiakassuhteen alussa. Kokeneen ulkopuolisen tulkin käyttö on perusteltua myös mahdollisesti keskustelussa esiin tulevien lääketieteellisten termien ja muiden käsitteiden vuoksi.

3.4 Ehdotuksia viranomaistyön kehittämiseksi

Turun Naiskeskushdistys ry. Appelsiinipuu-projekti:

- viranomaisten, esim. sosiaalitoimistossa, tulisi kohdata nainen yksin, ei koko perheen kanssa tai miehen läsnä ollessa. Monissa kulttuureissa naisella ei ole lupa puhua miehen läsnä ollessa. Mies hoitaa asiat perheen ulkopuolella, ja silloin monet asiat jäävät selviämättä. Esimerkiksi nainen ei välttämättä pysty puhumaan väkivallasta kenellekään ulkopuoliselle, koska hänellä ei ole mahdollisuutta olla kaksin ulkopuolisen ihmisen kanssa.
- tulkkia varatessa olisi hyvä, että naisilla olisi naistulkki, joka ei mielellään olisi samasta kulttuuritaustasta asiakasnaisen kanssa, etenkin jos puhutaan vaikeista asioista, sillä nainen helposti pelkää asioiden kulkeutuvan oman kulttuurin yhteisössä.

- viranomaisten tulisi olla kärsivällisiä vaikeiden asioiden esille tulemiseen. Välttämättä ensimmäisellä kerralla nainen ei uskalla puhua vaikeista asioista, vaan luottamuksen syntyminen kestää kauan. Appelsiinipuu-projektissa pyritään tekemään paljon luottamuksellisen suhteen aikaansaamiseksi. Pikkuhiljaa monet naiset alkavat kertoa vaikeuksistaan.
- moni turvapaikkaa hakevan nainen on kokenut joko oman miehen, poliisin tai sotilaiden väkivaltaista kohtelua, ja se tulisi ottaa huomioon turvapaikan perusteena. Takaisin lähettäminen poliittisten syiden puuttumisen vuoksi voi olla naiselle hengenvaarallista, vaikka väkivallan tekijä olisi vain oma aviopuoliso.
- jos maahanmuuttajanaisen avioliitto purkautuu ennen kuin hän saa vakituisen oleskeluluvan Suomessa, viranomaisten ei pitäisi pitää niitä lumeavioliittoina. Lumeavioliitot on sovittu (ja maksettu), ja ne varmasti säilyvät sopimuksen mukaisesti siihen asti, että toinen osapuoli on saanut vakituisen oleskeluluvan. Sen sijaan aiemmin purkautuvat liitot ovat hyvässä uskossa (ja rakkauteen uskoen) solmittu, mutta naisten kärsimä väkivalta saa heidät pakenemaan liitosta. Mikäli viranomaisten kautta tulee lisäpelkoa kotimaahan karkotuksesta, naiset joutuvat pysymään liitossa henkensä uhalla ja avun hakemista he eivät uskalla ajatellakaan.
- maahanmuuttajaoppaiden koulutus (käytännön apua ja tietoa naisille).
- viranomaisten koulutus ja tuki
- lasten huoltajuudesta päätettäessä selvitettävä perheväkivalta-asioita.

Naisten Linja Suomessa ry.:

- maksuton valtakunnallinen eri kielillä toimiva neuvonta- ja tukipuhelintoiminta, jonka kautta väkivaltaa tai sen uhkaa ja pelkoa kokeneet maahanmuuttajanaiset ja -tytöt voivat saada keskitetysti tietoa olemassa olevista palveluista ja oikeuksistaan Suomessa. Neuvonta- ja tukitoiminta on saanut hyvää palautetta tarpeellisuudestaan, mutta nykyisen puhelimen (Naisten Linja) paikallispuhelumaksullisuus on palautteen mukaan monille maahanmuuttajanaisille este soittaa puhelimeen
- etnisten perhetyöntekijöiden kouluttaminen, joita voisi saada sosiaaliviraston kautta
- väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten avoimet tukiryhmät
- omankieliset mielenterveyspalvelut

Äitiys- ja lastenneuvolapilotin 2000-2003 toimenpidesuosituksia (Perttu S 2004):

- Maahanmuuttajaperheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi äitiys- ja lastenneuvoloiden pitäisi kehittää erityisiä tukitoimia, joilla voitaisiin lisätä isien osallistumista lasten kasvatukseen ja -hoitoon. Yksi malli voisi olla, että neuvola järjestäisi 1—2 kertaa vuodessa ns. koko perheen käynnin, jossa olisi mukana vanhempien lisäksi lapset. Käynnillä pitäisi keskittyä perheen yhteisiin mm. lastenhoitoon liittyviin asioihin. Parisuhdeväkivaltaan liittyvistä asioista käynneillä ei pidä keskustella naisen ja lasten turvallisuuden vuoksi. Käyntiin varattaisiin ulkopuolinen tulkki.
- Neuvoloissa olisi sovittava työtapa, että naiset voivat tulla yksin tietyille neuvolakäynneille. Tämä antaa mahdollisuuden naisten kokeman väkivallan systemaattiseen seulontaan. Maahanmuuttajanaisille on tarvittaessa hankittava näille käynneille ulkopuolinen naispuolinen tulkki.
- Äitiysneuvolassa naisilta olisi kysyttävä parisuhdeväkivallasta vähintään kerran raskauden kahden ensimmäisen kolmanneksen aikana. Ruotsalaiset tutkijat suosittelivat kysymistä raskauden jokaisella kolmanneksella.
- Lastenneuvolassa väkivallasta pitäisi kysyä viimeistään lapsen puolivuotistarkastuksessa ja sen jälkeen tasavuositarkastuksissa.

- Kysymisessä pitäisi käyttää standardoitua haastattelulomaketta, sillä se varmistaa tarkoituksenmukaiset kysymykset väkivallan tunnistamiseksi.

Lähteet

Alitolppa-Niitamo, Anne (2004) Liminaalista jäsenyyteen. Somalinkielisten nuorten siirtymien haasteita. Kirjassa *Harinen, Päivi* (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä*. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 38. Helsinki.

Bui, Hoan, N. (2003) Help-seeking Behavior Among Abused Immigrant Women. A Case of Vietnamese American Women. *Violence Against Women*, Vol. 9, No. 2, 207—239.

Ensi- ja turvakotien liitto 4.6.2004.

Haarakangas, Tanja & Ollus, Natalia & Toikka, Sini (2000) Väkivaltaa kokeneet maahanmuuttajanaiset – haaste turvakotipalveluille Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvojulkaisuja 2000:3. Helsinki.

Helander, Reetta (2002) Somalitytöt kahden kulttuurin välissä. Kirjassa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja työistä*. SKS. Tietolipas 187. Helsinki, s. 109—128.

Honkatukia, Päivi (2005) Väkivalta maahanmuuttajien kokemana ja kertomana. Julkaisematon käsikirjoitus.

Jaakkola, Magdalena (1999) Asenneilmasto Suomessa vuosina 1987—1999. Kirjassa Liebkind, Karmela (toim.) *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimusten valossa*. Helsinki, Gaudeamus, s. 28—55.

Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela (1997) *Maahanmuuttajien sopeutuminen pääkaupunkiseudulla. Sosiaalipsykologinen näkökulma*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1997:9. Helsinki.

Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina (2002) *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia*. Helsinki, Gaudeamus.

Liebkind, Karmela & Jasinskaja-Lahti, Inga (1999) Syrjintäkokemusten vaikutus maahanmuuttajiin. Kirjassa Liebkind, Karmela (toim.) *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimusten valossa*. Helsinki, Gaudeamus, s. 80—92.

Maahanmuuttajainasiin kohdistuva väkivalta 2002. Poliisiosaston julkaisut 17/2003. Helsinki.

Malin, Maili (2002) Maahanmuuttajien terveys Suomessa. Kirjassa Luoto, Kirsi & Viisainen, Kirsi & Kulmala, Ilona (toim.) *Sukupuoli ja terveys*. Tampere, Vastapaino, s. 319—333.

Mannila, Simo (2002) Virolaisten ja venäläisten elinoloja Suomessa tutkitaan ensimmäistä kertaa. *Dialogi* 4/2002, s. 36—37.

Martens, Peter L. (2001) Immigrants as victims of crime. *International Review of Victimology*, Vol. 8, s. 199—216.

Marjeta, Maarit (2001) *Äidit ja tyttäret kahdessa kulttuurissa. Somalinaiset, perhe ja muutos*. Joensuu yliopisto. Sosiologian laitoksen julkaisuja 4. Joensuu.

Menjívar, Cecilia & Salcido, Olivia (2002) Immigrant Women and Domestic Violence. Common Experiences in Different Countries. *Gender & Society*, Vol. 46, No. 6, s. 898—920.

Monika-Naiset ry. Toimintaraportti 2003.

Nurmi, Reet (2002) Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei voi kulttuuristaa. Raportissa Nurmi, Reet ja Helander, Reetta (2002) toim. *Väkivalta ei tunne kulttuurisia rajoja*. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke 1998—2002. STAKES. Helsinki, s. 36—45.

Perttu Sirkka (2004): Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvoiloissa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2004:6.
<http://www.stm.fi/Resource.phx/julkt/Julkaistu-2004.htx>

Pohjanpää, Kirsti & Paananen, Seppo & Nieminen, Mauri: Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Tilastokeskus: Elinolot 2003:1. Helsinki.

Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus 2002. Poliisiosaston julkaisu 12/2003. Helsinki.

Qvist, Leena-Maija (2002) Maahanmuuttajaperheiden hyvinvoinnin edistäminen ja naisiin kohdistuvan väkivallan estäminen – keinona kotouttamislaki, neuvottelukunnat ja projektit. Raportissa Nurmi, Reet ja Helander, Reetta (2002) toim. *Väkivalta ei tunne kulttuurisia rajoja*. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke 1998—2002. STAKES. Helsinki, s. 89—93.

Raj, Anita & Silverman, Jay (2002) Violence against Immigrant Women. The Roles of Culture, Context, and Legal Immigrant Status on Intimate Partner Violence. *Violence against Women*, Vol. 8, No. 3, s. 367—398.

Raportti Espoon turvakodin toiminnasta ja asiakkaista vuonna 2003.

Selonteko kotouttamislain toimeenpanosta –projekti 2002. Loppuraportti. Helsinki, Työministeriö.

Tiilikainen, Marja (2003) *Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa*. Tampere, Vastapaino.

Turun Naiskeskusyhdistys ry 2004.

Vesala, Tiina (2002) *Maahanmuuttajien kokemuksia rasistisista rikoksista Suomessa*. Sisäasiainministeriö. Poliisiosaston julkaisu 13/2002. Helsinki.

Yick, Alice G. (2001) Feminist Theory and Status Inconsistency Theory. Application to Domestic Violence in Chinese Immigrant Families. *Violence Against Women*, Vol. 7, No. 5, 545—562.

4. Naisiin kohdistuva väkivalta - poliisin näkökulma ja yhteistyön kysymyksiä

Mikko Lampikoski

4.1 Poliisin näkökulma

Kansallinen rikosentorjuntaohjelma

Valtioneuvosto hyväksyi maaliskuussa 1999 kansallisen rikosentorjuntaohjelman ”turvallisuustalkoot”. Eri viranomaisille on siinä määritelty joukko tehtäviä. Mainittu ohjelma antaa lähtökohdat sidosryhmätyön käynnistämiseksi kunnissa.

Kuntien kanssa pyritään saamaan aikaan paikallisia rikosentorjunnan verkostoja ja kuntiin paikallisia turvallisuussuunnitelmia.

Poliisin osalta lähipoliisitoiminta ja siihen liittyvä yhteistyö eri tahojen kanssa on tärkeä toiminnan muoto, jonka kehittämiseen kiinnitetään huomiota.

Tilastoja perheväkivallasta

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2003 poliisin tietoon tulleissa perheväkivaltarikoksissa oli 3 567 uhria, 13 prosenttia edellisvuotta enemmän. Naisia perheväkivallan uhreista oli 2 801. Miehiä uhreista oli 766, joista nainen oli epäiltynä 333 tapauksessa. Perheväkivalta on yleensä miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa. Tapaukset, joissa nainen pahoinpiteli naista olivat harvinaisia. Edelliset perheväkivaltaluvut kuvaavat joko samassa asunnossa asuvien tai nykyisten tai entisten perheenjäsenten välistä väkivaltaa. Kaksi kolmannesta tapauksista oli avio- tai avopuolisoiden välistä väkivaltaa, niin sanottua parisuhdeväkivaltaa. Parisuhdeväkivallan 2 183 uhrista miehiä oli vain 227, kymmenen prosenttia uhreista.

Poliisin keinot puuttua naisiin kohdistuviin väkivallantekoihin

Poliisi kohtaa työssään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kotihälytyksillä, rikostutkinnassa ja virka-aputilanteissa.

Asia voi tulla ajankohtaiseksi myös silloin kun haetaan lähestymiskieltoa. Poliisi kutsuttiin kotihälytystehtäville vuonna 2003 yli 60.000 kertaa. Karkean arvion mukaan noin kolmannes sisältää jonkinasteista perheväkivaltaa. Rikosilmoituksia tehdään poliisille pahoinpitelyistä vuosittain runsas 28.000. Vain osa pahoinpitelyistä, ehkä kaikkein raaimmat tapaukset, joissa on näkyviä vammoja, tulevat poliisin tietoon.

Poliisin ylläjohto on asettanut perheväkivallan ehkäisyn ohjausryhmän, jonka tehtävänä on asiaan liittyvä koordinointi ja kehittämistoiminta. Poliisin toimintaohjelma on valmistunut. Poliisin peruskoulutukseen on sisällytetty keskeiset osiot koskien perheväkivallan ehkäisyä. Poliisin henkilöstön työpaikkakoulutus, mikä on aloitettu vuonna 2002.

Koulutus

Poliisin työpaikkakoulutuksessa käydään läpi muun muassa seuraavia keskeisiä asioita:

- ilmiön tunnistaminen
- väkivaltatilanteen katkaisu
- turvallisuuden takaaminen
- näytön kerääminen
- yhteistyö muiden viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen kanssa ja yhteistyötahojen mahdollisuuksien tunteminen
- lasten puhuttaminen ja kuulustelu

Kotihälytys

Kotihälytystilanteessa poliisin toimenpiteellä pyritään rauhoittamaan tilanne ja takaamaan ihmisten turvallisuus. Esitutkinnan turvaamisen ja muun viranomaistoiminnan kannalta on oleellista selvittää tapaukseen liittyvät tosiseikat mahdollisimman luotettavalla tavalla. Poliisipartion toiminnasta voidaan mainita seuraavat esimerkit:

- tarvitaanko ensiapua, sairaautoa tai lääkäriä paikalle
- kuka on kutsunut poliisit
- kuka on uhri
- ketkä ovat paikalla
- millaista väkivaltaa on käytetty: pahoinpitely, uhkaus, henkinen väkivalta, pakottaminen, seksuaalinen väkivalta, onko aikaisemmin tapahtunut väkivallantekoja
- tarvitaanko tukihenkilöä
- onko alkoholilla tai huumeilla osuutta tapahtumaan

Turvasuunnitelma

Poliisi voi auttaa väkivallan uhria tekemään turvasuunnitelman siltä varalta, että väkivaltatilanne uusiutuisi. Siinä otetaan huomioon seuraavia asioita:

- huomiota kiinnitetään varoitusmerkkeihin, joita voivat olla toisen osapuolen tekemänä elämisen ja olemisen rajoittaminen, ystävien tapaamisen estäminen, puhelujen kuuntelu, moittiminen, syyttely, satuttava kiinnikäyminen jne.
- jos väkivaltatilanne alkaa yllättäen kotona, mitä tulisi tehdä,
- miten voi kutsua poliisin tarvittaessa paikalle. Poliisin hälytysnumero on 10022. Puhelin voidaan ohjelmoida poliisin hälytysnumeroon pikavalinnalla.
- mihin vaaratilanteessa voi mennä; sukulaiset, tuttavat, turvakoti jne

Kotoa muuttamiseen tulee varautua esimerkiksi seuraavin tavoin:

- pakkaamalla valmiiksi tärkeimmät tavarat itseä ja lapsia varten: rahat, kortit, vaatteet, avaimet, myös auton avaimet,
- tilanteesta tulisi kertoa luotettaville henkilöille, esim. ystäville tai naapureille
- väliaikainen lähestymiskielto/lähestymiskielto

- auttavat viranomaiset ja vapaaehtoisjärjestöt, myös pahoinpiteleville miehille on olemassa palveluja, esimerkkeinä turvakoti, miesten turvatalo, rikosuhripäivystyksen auttamismuodot: puhelinpäivystys, tukihenkilötoiminta ja juristineuvonta

Erityisen huomion kiinnittäminen lapsiin

Jos väkivaltaisessa perheessä on lapsia on luonnollista, että poliisi ilmoittaa tapahtuneesta lastensuojeluviranomaisille lastensuojelulain 40§:n perusteella.

Rikosilmoituksen tekeminen (seksuaali-/pahoinpitelyrikokset, huumausainerikokset, omaisuusrikokset jne.)

Sidosryhmäyhteistyön toimivuuden varmistaminen.

Poliisilaki antaa poliisille mahdollisuuden puuttua käytännön tilanteisiin, jo ennen rikoksen tapahtumista. Pahoinpitelyn muuttuminen virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi myös yksityisen paikan osalta mahdollistaa nyt poliisin puuttumisen tekoihin, jotka aikaisemmin katsottiin perheen sisäisiksi asioiksi. Uutta lainsäädäntöä edustaa lähestymiskieltoa koskeva laki. Lakia on täydennetty 1.1.2005 alkaen niin, että se voi koskea samassa asunnossa asuvaa henkilöä.

Edellä mainittujen lakien lisäksi poliisi joutuu perheväkivaltilanteita hoitaessaan soveltamaan mm. väkivaltarikoksia koskevia rikoslain säännöksiä, pakkokeinolakia ja esitutkintalakia asetuksiin.

Väkivaltilanteen uusiutumisen estäminen on tärkeää. Esimerkiksi ampuma-aselain perusteella aselupa voidaan peruuttaa, jos luvanhaltija on syylistynyt väkivaltaista käyttäytymistä osoittaneeseen rikokseen.

Rikoksen kohteeksi joutuneen asemaan ja auttamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Esitutkinnaasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 6 §:n mukaan poliisin on informoitava asianomistajaa mahdollisuudesta saada korvausta valtiolta rikosvahingoista. Viranomaisten palvelujen lisäksi asiakas voidaan ohjata käyttämään eri vapaaehtoisjärjestöjen palveluja.

Poliisilaitokset sopivat sidosryhmätyöstä kuntien kanssa. Kunnalliset turvallisuussuunnitelmat toimivat tässä apuna.

Auttamisketjun toimivuuden varmistaminen on tulevaisuuden haaste.

Poliisilain 1§:n 2 mom velvoittaa poliisia aktiiviseen sidosryhmäyhteistyöhön.

Poliisin tavoitteena on perustehtävänsä lisäksi entistä enemmän kiinnittää huomiota avun tarpeessa olevien välittömään avunsaantimahdollisuuteen viranomaisilta, rikosuhripäivystykseltä, ja muilta sidosryhmätyötä tekeviltä palveluja tuottavilta tahoilta.

Poliisin tiimifoorumilla perheväkivalta/rikosuhriasiaa on ajan tasalla oleva lista valtakunnallisista yhteistyötahoista. Poliisikoulutuksen niin perus- kuin jatkokoulutuksenkin osalta kiinnitetään huomiota sidosryhmäyhteistyöhön.

4.2 Yhteistyöhön liittyviä asioita

Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn tarvitaan yhteistyötä. Poliisin toiminta on avainasemassa niissä tapauksissa, joissa poliisi kutsutaan kotihälytystehtävälle tai esitutkinta käynnistetään. Hallitusohjelmassa painopistealueiksi määriteltyjen rikoslajien erityistarkastelussa keskeisistä strategisista linjauksista voidaan ottaa esille seuraavat yhteistyötä edellyttävät asiat:

- * väkivaltarikoksiin syyllistyneet saatetaan aina vastuuseen teoistaan ja syyllisille tarjotaan mahdollisuuksia ja tukea väkivallasta luopumiseen
- * väkivallan kierre yksilö- ja perhetasolla tulee katkaista
- * rikosvastuu toteutetaan tehokkaasti ja nopeasti
- * varmistetaan toimivat mielenterveyspalvelut summittaisten väkivallantekojen ennalta estämiseksi
- * laajojen, poikkihallinnollisten toimenpiteiden toimeenpano ja eri ohjelmien tavoitteiden yhteensovittaminen

Paikalliset toimenpiteet

Paikallisten toimenpiteiden tehostaminen on tarpeen. Niihin kuuluvat yhteistyö viranomaisten, koulujen, kotien ja kansalaisjärjestöjen kesken.

Yhteistoiminnasta sopiminen viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen kanssa on välttämättömyys.

Kunnan turvallisuussuunnitelman yhtenä painopistealueena tulisi olla naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen. Naisten lisäksi lapsiin ja vanhuksiin tulee kiinnittää huomiota. Tärkeätä on muistaa maahanmuuttajat ja heidän tarpeisiin vastaavat tahot.

Työn onnistumisen kannalta on tarpeen laatia suunnitelma, jonka sisältöön tulisi kuulua:

- väkivallan vähentämiseksi toteutettavat rakenteelliset toimenpiteet, kuten ennalta estävä työ ja puuttuminen jo ilmenneeseen väkivaltaan esim. väkivaltaisten miesten hoito, ovat keskeisiä suunnitelman osia. Rikoksilla oirehtivien päihteitä käyttävien nuorten työllistäminen ja ohjaaminen harrastustoimintoihin estävät syrjäytymistä
- eri yhteistyötahojen toimenpiteet (osa niistä voidaan jaksottaa pidemmälle ajanjaksolle)
- toiminnan arviointi
- yhteistyötahot, niin viranomaiset kuin järjestötkin, jotka tekevät asiaan liittyvää työtä.

Mukaan tulee ottaa paikkakuntakohtaiset projektit, joissa syntyviä hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja voidaan viedä osaksi pysyvää työskentelyä.

Yhteistoiminnan turvaamiseksi on perustettava ja vahvistettava jo olemassa olevia menettelytapoja, jotka on tarvittaessa kunkin tahon ohjeistettava. Henkilöstölle annettava informaatio ja koulutus on välttämätöntä. Näin luodaan edellytykset laadullisesti hyvälle tulokselle käytännön asiakas-tilanteissa. Henkilöstön toimintaedellytysten turvaaminen ja työtehtävän suorituksen laadun varmistaminen luovat mahdollisuudet selviytyä tehtävistä. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn tarvitaan jatkuvaa tutkimustoimintaan. Näin voidaan poliittiselle päätöksenteolle ja eri toimijoille taata ajankohtainen tieto.

Hyvien kokeiltujen toimintamallien hyödyntämisellä säästetään aikaa ja kustannuksia. Hyvinä esimerkkeinä voidaan mainita sosiaalityöntekijän sijoittuminen poliisilaitokseen, vaihtoehtona käynnit tiettyinä aikoina poliisilaitoksessa, sosiaalityöntekijän saaminen kenttätyöhön akuuteille kotihälytystehtäville iltaisin ja viikonloppuisin sekä lähipoliisin ja sosiaalityöntekijän yhteispartiointi.

Työpaikoilla käytännön toimintaa edistäviä toimenpiteitä ovat mm. seuraavat:

- tehostetaan asiaa koskevaa sisäistä tiedottamista ja saadaan siten henkilöstö havahtumaan asian vakavuuteen
- koko henkilöstöä koskevan työpaikkakoulutuksen toteuttaminen
- perehdyttäminen käytännön menettelytapoihin silloin kun uusi työntekijä tulee työyhteisöön
- työnohjauksen järjestäminen
- oman henkilöstön väkivaltaisuuden hoitaminen
- henkilöstön palkkaus tulee vastata työn vaativuutta
- erityisosaamisen varmistaminen

Poliisin perheväkivallan ehkäisyyn liittyvässä ohjelmassa valtakunnallisen rikosentorjunta-ohjelman mukaisen sidosryhmäyhteistyön käynnistäminen ja toimivuuden varmistaminen poliisin osalta on poliisilaitoksissa poliisipäälliköiden vastuulla. Kuntien kanssa neuvotellen pyritään saamaan aikaan paikallisia rikosentorjunnan verkostoja ja kuntiin paikallisia turvallisuussuunnitelmia. Tällä hetkellä 356 kuntaa on valmistanut turvallisuussuunnitelman. Käytännön yhteistyön aikaansaaminen edellyttää työtä ainakin kolmella tasolla eri viranomaisissa: päällikkö, työnjohto ja käytännön asiakastyötä tekevät.

5. Väkivallan uhrien neuvonta- ja tukipalvelut Suomessa

Sirkka Perttu

5.1 Arviointia Suomen tilanteesta

Suomessa väkivallan uhreille neuvonta- ja tukipalveluja tarjoavat kuntien sosiaali- ja terveydenhuolto sekä järjestöt. Suomessa ei ole kattavasti tutkittu näiden palvelujen määrää ja laatua. Etelä-Suomen lääninhallitus on tehnyt selvityksen Etelä-Suomen läänissä vuonna 2002 (Etelä-Suomen läänin kunnille osoitettu palvelukysely 2002).

Naisten Linjan valtakunnalliseen neuvonta- ja tukipuhelimeen saatiin vuonna 2003 yhteensä 1043 puhelua väkivaltaa kokeneilta naisilta ja tytöiltä sekä heidän omaisiltaan ja ystäviltään (Naisten Linja Suomessa ry. Toimintakertomus 2003). Soittajat saavat puhelimesta neuvontaa mm. tukipalveluista, jotka ovat heidän asuinkunnassaan tai lähellä asuinkuntaa. Uhreilta saadun palautteen mukaan

- kattavaa tietoa omaan tilanteeseen sopivista palveluista ja ratkaisuvaihtoehdoista on vaikea saada. Erityisesti ongelma koskee Pohjois- ja Itä-Suomea.
- suurilla paikkakunnilla on vaikea saada kunnallisia palveluja (esim. sosiaalityöntekijän vastaanotto, mielenterveystoimisto, perheneuvola, perheasiain keskus) niiden ruuhkautumisen vuoksi. Joskus voi joutua odottamaan pitkäänkin vastaanottoaikaa esimerkiksi terveyskeskuksesta tai mielenterveystoimistosta. Jotkut soittajat ovat kertoneet, etteivät saaneet aikaa terveyskeskuksesta, koska pahoinpitelystä ei ollut seurannut fyysisiä vammoja.
- pienillä paikkakunnilla vaikeutena on palvelujen puute tai se, että paikkakunnan pienuuden vuoksi uhrin pelkäävät turvallisuutensa tai yksityisyyden suojansa menetystä eivätkä uskalla esimerkiksi raportoida väkivallasta tutulle poliisille, joka saattaa olla myös miehen tuttu.
- joidenkin palvelujen ongelmana on, etteivät palvelut ole jatkuvia ja säännöllisiä, kuten esimerkiksi uhrien tuki- ja terapiaryhmät. Järjestöillä ongelmia tuottaa rahoitus, joka on yleensä projektisidonnaista. Kunnallisella puolella palvelujen jatkuvuuteen vaikuttaa esimerkiksi työntekijöiden vaihteleva resurssitilanne. Tämän vuoksi esimerkiksi Naisten Linjan päivystyksessä tehdään uhreille suunnattujen tukipalvelujen kartoitus ja ajantasaistaminen kaksi kertaa vuodessa.
- sekä suurilla että pienillä paikkakunnilla uhrien tukipalvelujen puute.
- uhrien vammoista ja kertomuksesta ei aina laadita uhrin oikeusturvan parantamista huomioivia asiakirjoja. Lääketieteellinen tutkimus ja näytteet saattavat keskittyä vain suurimpiin vammoihin tai vammojen kuvaus on ylimalkaista.
- yksityiset terapeutit tarjoavat naisille tuki- ja terapiapalveluja, mutta niiden käyttö riippuu uhrin maksukyvästä.
- erityisesti viranomaisten toiminta väkivaltatapauksissa ei ole koordinoitua, vaan uhrin on itse etsittävä apua eri tahoilta ja itse koordinoitava se omaksi parhaakseen.
- auttajien ja tukea antavien tahojen väkivaltaan liittyvän tiedon puute – joskus väkivaltaa kokeneet törmäävät heitä syyllistäviin, leimaaviin tai väkivaltaa aliarvioiviin asenteisiin tai heille ehdotetaan ja tarjotaan palveluja, joiden tiedetään olevan jopa haitallisia akuutissa väkivaltatilanteessa (esim. perheterapiaa tai paritapaamisia).
- monet Naisten Linjaan soittavat naiset haluavat tietää, miten väkivaltainen mies ja koko perhe saisi apua. Päivystäjät myös aktiivisesti informoivat naisia koko perheen tuen tarpeellisuudesta. Monissa tapauksissa mies kuitenkin näe mitään syytä hakea apua itselleen tai naiselle (ja lapsille) olisi vaarallista yrittää ohjata miestä siinä. Ongelmana on kuitenkin, että

samalta paikkakunnalta ei useinkaan löydy tukea koko perheelle – väkivaltaiselle miehelle, naiselle ja lapsille erikseen ja samanaikaisesti.

- kaikki miehille tukea ja apua tarjoavat tahot eivät huomioi muun perheen avun-, tuen-, tiedon- ja turvallisuuden tarpeita. Uhreilla saattaa olla paljon kysymyksiä liittyen miehen auttamistoimenpiteisiin ja siihen, miten ne mahdollisesti vaikuttavat hänen ja lasten tilanteeseen ja turvallisuuteen. Erityisesti tilanne, jossa väkivaltaa ilmenee miehen ollessa samanaikaisesti jonkun palvelun piirissä, herättää kysymyksiä, keskustelun tarvetta, turvattomuutta ja pelkoa uhrin taholta. Tämä ongelma koskee erityisesti miesten psykoterapeuttisia palveluja, joissa keskitytään kokonaan miehen hoitamiseen ilman muun perheen tilanteen seuranta.

Naisten Linja Suomessa ry:n suosituksia uhreilta saadun palautteen pohjalta:

- uhrin tilanteeseen sopivan tiedon ja ohjeiden saamista keskitetysti tulisi tehostaa.
- uhrien palvelujen tulisi olla maksuttomia.
- miesten palvelujen tulisi toimia yhteistyössä uhreille palveluja tarjoavien tahojen kanssa. Tämä lisäisi uhrien turvallisuutta ja päätöksentekokykyä omaan ja lasten elämään liittyvissä asioissa väkivaltatilanteen ratkaisemiseksi.
- terveydenhoitoviranomaisten (sairaanhoidajat, lääkärit) koulutus liittyen uhrin vammojen tutkimiseen ja raportointiin sekä uhrien ohjaamiseen ja tukemiseen. Viranomaisten ja muiden väkivaltaa kohtaavien tahojen koulutusohjelmusuositus on esitetty Stakesin tuottamassa kouluttajien käsikirjassa: (Rautava Marie ja Perttu Sirkka 2002, toim.). Julkaisussa esitetty suositus koskee kuitenkin vain väkivallan ehkäisyn peruskoulutusta. Käsikirjaa tulisi täydentää mm. terveydenhuollon erityisosiolla.
- viranomaisten ja muiden palveluja tuottavien tahojen koulutukselle tulisi laatia laadulliset kriteerit. Koulutuksen tulisi olla systemaattista ja ohjattua.
- väkivaltaa kohtaavien tahojen työn koordinointi tulisi tapahtua esimerkiksi kunnallisten moniammatillisten työryhmien kautta. Tämä helpottaisi väkivallan uhrien avun saamista, sillä uhrien voimavarat ovat usein vähissä raskaan perhetilanteen vuoksi. Tämä helpottaisi myös koko perheen avun saamista kokonaisvaltaisesti. Työryhmä voisi kehittää kunnan alueelle yhteisen toimintamallin, jossa väkivaltatilanteen ensin kohdannut taho käynnistäisi koko perheen auttamistoimenpiteet koordinoitusti. Työryhmien tehtävänä olisi myös tiedotus palveluista ja koulutuksen järjestäminen.

Etelä-Suomen lääninhallituksen ja Uudenmaan alueellisen asiantuntijaverkoston kysely

Etelä-Suomen lääninhallituksen ja Uudenmaan alueellisen asiantuntijaverkoston kyselyllä selvitetiin vuonna 2002 pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn liittyviä palveluja läänin alueen kunnissa (Etelä-Suomen läänin kunnille osoitettu palvelukysely 2002). Kyselyllä selvitettiin viranomaisten ja järjestöjen tarjoamia palveluja pari- ja lähisuhdeväkivallan uhreille, tekijöille ja väkivaltaa todistaneille tai kokeneille lapsille ja nuorille. Kysely lähetettiin kuntien sosiaali- ja terveysjohtajille yhteensä 89 kuntaa. Kyselyyn vastasi 66 % kunnista (n=59). Kyselyn tulokset kertovat eniten pienten kuntien tilanteesta, sillä suurin osa vastauksista saatiin niistä. Kyselyn mukaan

- turvakotien määrä oli vähäinen. Suurin osa kunnista ilmoitti käyttävänsä muiden kuntien alueella sijaitsevia turvakotipaikkoja. Osa turvakodeista on kuitenkin kuntien omistamia, jolloin ne tarjoavat palveluja vain oman kunnan asukkaille. Yksityisiä turvakoteja (yhdistysten omistamia) on enemmän ja ne tarjoavat palveluja myös muiden kuntien asukkaille. Tällöin turvakotien käyttöä saattaa kuitenkin vaikeuttaa pitkä matka turvakotiin uhrin paikkakunnalta. Yli puolessa kuntia asiakkaan oli matkustettava vähintään 50 kilometriä päästäkseen turvakotiin.

- useimmiten kunnilla oli tarjota pari- ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneille naisille lapsineen kriisiasuntoja tai kriisi- ja turvakotivuodepaikkoja erilaisissa laitoksissa, kuten lastensuojelulaitoksissa tai palvelutaloissa. Näissä uhrit lapsineen saavat katon päälle päälle vaikeassa tilanteessa kriisiajaksi, jonka jälkeen he helposti palaavat takaisin lähtötilanteeseen asioiden rauhoituttua sillä kerralla. Kriisiasunnot ja kriisivuodepaikat, joita kunta käyttää joustavasti erilaisiin ihmisten kriisitilanteisiin, ovat kunnan kannalta taloudellisempi ratkaisu ainakin lyhyellä aikajänteellä. Lyhytkantoinen toiminta voi kuitenkin aiheuttaa uusiutuvia, entisestään vaikeutuvia tilanteita, jotka lisäävät palvelujen käyttöä. Tehokas väkivallan katkaisutoiminta edellyttää pitkäjänteisiä palveluja ja seuranta.
- kunnissa oli erilaisia kriisiryhmiä traumaattisia ja muita kriisitilanteita varten. Osa kunnista ilmoitti ottavansa käsittelyyn myös pari- ja lähisuhdeväkivaltatapauksia. Tässä kyselyssä ei kuitenkaan saatu luotettavaa kuvaa esimerkiksi siitä, missä määrin tätä tapahtuu. Stakesin meneillään olevan tutkimuksen mukaan (Hynninen Tuula 2003. Akuutti kriisityö kunnissa) kriisiryhmiä oli käytetty 9 prosentissa väkivaltatilanteisiin ja vain 31 % kriisiryhmistä voi antaa henkistä ensiapua ensimmäisen vuorokauden aikana tapahtuneesta.
- erityispalveluja, kuten uhrien tukiryhmiä tai päivystys- ja neuvontapuhelimia oli Etelä-Suomen läänin alueella niukasti. Niitä oli kuitenkin hieman enemmän kuin vuonna 1998, jolloin edellinen vastaava kysely tehtiin. Vuoden 1998 kyselyyn verrattuna viranomaiset olivat kuitenkin aktivoituneet palvelun tarjoajina, sillä useimmiten uhrien tukiryhmät olivat viranomaisten järjestämiä.
- lasten ja nuorten tukitoimintaa, kuten tukiryhmiä, oli niukasti.
- väkivallan tekijöille suunnatut tukitoimet olivat vähäisiä.
- vain neljäsosassa kuntia uhrien tarpeita oli huomioitu terveyskeskuspäivystyksessä (esimerkiksi koulutettu henkilökunta).
- maahanmuuttajanaisten palvelut olivat lähinnä tulkkipalvelujen käyttöä. Ilmoitetussa koulutuksen tarpeessa oli suurin kasvu maahanmuuttajanaisten tukemisessa verrattuna vuoden 1998 kyselyyn.
- kunnallisissa palveluissa (terveyskeskus, sosiaalitoimi, perheneuvolat, mielenterveys-toimistot, psykiatriset poliklinikat) oli niukasti käytössä kirjallisia ohjeita pari- ja lähisuhdeväkivaltatilanteiden käsittelyyn omassa toimipisteessä (16 %). Raiskauksen uhrien auttamiseen kirjallisia ohjeita oli 12 %:ssa kuntia siitä huolimatta, että Stakes on julkaissut terveydenhuollon toimipisteitä varten ns. RAP -kansion seksuaalista väkivaltaa kokeneen tutkimusta ja hoitoa varten (painos uusittu 2002). Myös pahoinpidellyn potilaan tutkimista ja hoitamista varten on julkaistu ohjekirjoja (mm. Perttu 1999. Perheväkivalta auttamistyössä, opas ammattihenkilöstölle).
- moniammatillisia kuntatason työryhmiä oli vain 15 %:ssa kuntia.
- kunnat ilmoittivat kyselyssä myös suuresta koulutustarpeesta. Vastaajia pyydettiin arvioimaan kolme tärkeintä koulutusaihetta. Tärkeimmät ilmoitetut koulutustarpeet olivat väkivallan tunnistaminen (55 % vastaajista ilmoitti tärkeimpänä), väkivallan puheeksi ottaminen (40 % vastaajista piti toiseksi tärkeimpänä) ja väkivaltaa todistaneen tai kokeneen lapsen auttaminen (23 % piti kolmanneksi tärkeimpänä).
- **raportissa päädytään mm. seuraavanlaisiin suosituksiin:**
 - o kuntien tehtävänä on lisätä terveyskeskuspäivystyksen valmiuksia tukea ja ohjata väkivallan uhreja sekä lisätä ja kehittää edelleen muita päivystysmuotoja, kuten sosiaali- ja moniammatillisia päivystysrenkaita.
 - o kunnissa tulisi edelleen muodostaa moniammatillisia väkivallan ehkäisyyn erikoituneita työryhmiä, jotka vastaisivat kunnan alueella tehtävän työn koordinoinnista ja kehittämisestä.

- ehkäisytyötä ohjaamaan tarvitaan kuntakohtaisia tai useamman kunnan yhteisiä väkivallan toimintaohjelmia sekä työpaikoilla tapahtuvaa väkivaltatyötä ohjaavia kirjallisia toimintaohjeita.
- Etelä-Suomen läänin alueella tulisi edelleen lisätä asteittain naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn erikoistuneita palveluja, kuten turvakotipaikkoja, ryhmä-, yksilö- ja muita tuki-, terapia- ja kriisipalveluja.
- työtä kehittämään tulisi perustaa valtakunnallinen naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisykeskus.

Terveysturvaviranomaisten toimintaan liittyviä suosituksia

- pahoinpitelyn uhrien tunnistamiseksi tulisi kehittää välineitä. Yksi tehokas menetelmä on fyysisten vammojen (onnettomuudet ja pahoinpitelyt) vuoksi sairaaloiden ensiapuun tulevien potilaiden systemaattinen haastattelu ja tutkimus. Ns. Malmin mallin mukaisia työvälineitä tulisi levittää koko Suomeen. Uhrien tunnistamisen tehostamiseen tulisi aina liittää kuitenkin uhrien kohtaamiseen ja ohjaamiseen sekä työvälineiden (esim. haastattelu, tutkimus ja asiakirjamerkinnät) käyttöön liittyvä henkilöstön koulutus.
- naisuhrien tunnistamista voidaan tehostaa myös systemaattisilla seulonnoilla terveydenhuollon eri toimipisteissä, kuten äitiys- ja lastenneuvoloissa ja sairaaloiden vastaanotoilla. Sosiaali- ja terveysministeriö suosittelee suomalaisen seulontavälineen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004; Perttu Sirkka 2004 a) käyttöä valtakunnallisesti äitiys- ja lastenneuvoloissa. Seulontavälineellä tunnistetaan myös lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Seulontavälinettä tullaan soveltamaan ja testaamaan vuonna 2005 EU:n komission rahoittamassa Daphne -hankkeessa myös sairaaloiden vastaanotoilla (Perttu Sirkka 2004 b).
- uhrien tunnistamisen tehostamistoimenpiteet edellyttävät, että uhreille, tekijöille ja lapsille on kehitetty jatkohoitopalveluja kunnissa.

5.2 Kansainvälisiä suosituksia väkivallan uhrien palveluista

UK:n kriminaalipoliittiseen ohjelmaverkostoon (United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Programme Network) kuuluvat kansainvälinen tutkimuslaitos International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice julkaisi vuonna 1999 CD-ROM levykkeenä aineistokokonaisuuden, joka sisältää mm. mallistrategioita (Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence Against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice) ja mallistrategiamuistiota täydentävän käsikirjan naisiin kohdistuvan väkivallan lopettamiseen tähtäävistä toimenpiteistä (Resource Manual: Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence Against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice). Aineisto pohjautuu YK:n päätöslauselmiin ja julistuksiin sekä Pekingin naisten neljännessä maailmankonferenssissa vuonna 1995 tehtyihin päätöksiin. Aineistossa esitettyjä ohjeita esitetään toteutettavaksi kaikissa YK:n jäsenvaltioissa. Aineisto on syntynyt monien vuosien työn tuloksena ja sitä on muokattu eri maista koottujen asiantuntijalausuntojen pohjalta.

Käsikirjaan ja sen tuottaneeseen tutkimuslatokseen International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy voi tutustua osoitteessa: <http://www.icclr.law.ubc.ca>. YK:n päätöslauselmiin ja muihin asiakirjoihin voi tutustua YK:n osoitteessa: <http://www.un.org>.

Käsikirja sisältää väkivallan tekijöiden ohjelmia sekä rikosten ja väkivallan uhrien tukipalveluja koskevia suosituksia. Uhrien sosiaali- ja terveystalveluihin liittyvät suositukset:

1. Jäsenvaltioita kehotetaan luomaan kiireellisten ja väliaikaisten asuinpalvelujen verkosto naisille ja heidän lapsilleen, jotka ovat vaarassa joutua tai jotka ovat joutuneet väkivallan uhreiksi.
 - Naisten palvelujen tehokkuus on voimakkaasti yhteydessä näiden palvelujen yhteistyöhön sekä siihen, että yhteistyössä ovat mukana myös naisten tasa-arvoa edistävät organisaatiot, tutkimuslaitokset ja päätöksenteosta vastaavat tahot.
2. Jäsenvaltioita kehotetaan luomaan ilmaisia tiedotuskanavia, moniammatillisia neuvonta- ja kriisipalveluja sekä tukiryhmätoimintaa väkivallan kohteena olevien naisten ja lasten auttamiseksi.
 - Jäsenvaltioissa on kehitetty muun muassa raiskauskriisikeskuksia, perheväkivallan kohteena olevien naisten pistäytymis-, resurssi- ja tiedotuskeskuksia sekä oikeusneuvontaa antavia päivystyslinjoja. Monet keskuksset tarjoavat useita erilaisia palveluja.
3. Jäsenvaltiota kehotetaan luomaan ohjelmia, joilla ehkäistään alkoholin ja muiden huumaaivien aineiden väärinkäyttöä.
 - Vaikka alkoholi ja huumeet eivät ole väkivallan syytä, sekä väkivallan tekijä että uhri voivat tarvita päihdeohjelmia.
4. Jäsenvaltiota kehotetaan parantamaan terveystalvelujen ja oikeusjärjestelmän välistä yhteistyötä naisiin kohdistuvien väkivallantekojen raportoinnissa, kirjaamisessa ja uhrin kohtaamisessa.
 - Monissa maissa terveydenhuollon, oikeusjärjestelmän ja muiden palvelujen yhteistyöhön on kehitetty toimintalinjoja ja tehty sopimuksia menettelytavoista väkivaltatapauksissa.
 - Monissa maissa on tehty terveydenhoitohenkilöstön ja poliisin yhteistyönä seksuaalisen väkivallan uhrien tutkimiseen liittyviä käsikirjoja, jotta terveydenhoitohenkilöstö kykenisi keräämään tarpeelliset lääketieteelliset ja uhrin oikeusturvaan parantavat todisteet. Ellei uhri ole heti valmis ilmoittamaan asiasta poliisille, joissakin maissa todisteita säilytetään vuoden ajan, jotta uhri voisi vielä halutessaan tehdä rikosilmoituksen.
5. Jäsenvaltiota kehotetaan kehittämään rikosoikeudellisten organisaatioiden henkilöstölle menettelytapoja väkivaltaa kokeneiden naisten auttamiseksi.
 - Monissa jäsenvaltioissa on esimerkiksi rikoksen tutkintaa, väkivallan tekijän pidättämistä ja syyttämistä koskevia menettelytapaoheja. Niitä on kehitetty moniammatillisesti YK:n käsikirjan ohjeiden mukaisesti.
6. Jäsenvaltiota kehotetaan perustamaan erikoisyksiköitä, joissa työskentelee erityisesti naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja uhrisensitiiviseen työskentelytapaan koulutettuja henkilöitä.
 - Erikoisyksiköitä on poliisilaitoksilla, syyttäjän virastoissa, oikeusistuimissa sekä terveydenhoidon yksiköissä.
 - Yksiköt tarjoavat uhreille oikeudellista neuvontaa, tekevät heidän asioissaan yhteistyötä poliisin kanssa ja antavat uhrin oikeusturvaan liittyviä menettelytapaoheja.

Pahoinpitelijöiden ohjelmia ja uhrien tukipalveluja koskevia YK:n, EU:n asiantuntijakonferenssien sekä eräiden maiden kansallisia suosituksia on laajemmin julkaisussa: Rautava Marie ja Perttu Sirk-

ka 2001. Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002.

Kirjallisuus:

Naisten Linja Suomessa ry. Toimintakertomus 2003.

Perttu Sirkka 1999. Perheväkivalta auttamistyössä. Opas ammattihenkilöstölle. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 21.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14. Helsinki 2004. Voi tulostaa pdf-muodossa osoitteesta <http://www.stm.fi> (sieltä polku: Julkaisut ja 2004).

Perttu Sirkka 2004 a. Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvoiloissa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2004:6 (painossa).

Perttu Sirkka 2004 b. Good practices in screening of the victims of violence in intimate partnership in maternity and child welfare services. Helsingin yliopisto, koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Vantaa. Hankesuunnitelma.

Rautava Marie ja Perttu Sirkka 2001 (toim.). Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Stakes, naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002.

Rautava Marie ja Perttu Sirkka 2002 (toim.). Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta - käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Stakes, naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002.

Rap – Raiskatun ensiapu. Seksuaalista väkivaltaa kokeneen tutkimus- ja hoito terveydenhuollon toimipisteissä. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002. Kansion sisältö on vapaasti tulostettavissa: www.vakivalta.net; www.vaestoliitto.fi; www.tukinainen.fi.

Resource Manual: Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence Against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice. International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy 1999.

Usko, toivo, apu. Etelä-Suomen läänin kunnille osoitettu palvelukysely 2002. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002. Uudenmaan alueellinen asiantuntijaverkosto.

Väkivallan uhrien tukipalveluja tarjoavia tahoja Suomessa:

Turvakodit:

<http://www.turvakoti.net>

Tässä linkissä on ainoastaan eri yhdistysten turvakodit. Hausjärvelle on perustettu uusi yksityinen turva- ja kriisikoti Sinienkeli: www.sinienkeli.fi (turvakoti- ja kriisipalvelut löytyvät linkistä ”Toiminta”). Melko uusi on myös Lohjan turvakoti p.019-3695 220. Lisäksi Suomessa on 7 kunnallista turvakotia: Kuopiossa Alavanmäen perhetukikeskus, Hämeenlinnan perhetukikeskus, Joensuun perhekeskus, Lappeenrannan turvakoti, Mikkelin perhekuntoutuskeskus, Porvoon turvakoti Nuttu ja Kotkassa tukikeskus Villa Jensen. Yhteystiedot löytyvät kuntien palvelusivuilta netistä.

Mielenterveysseuran

kriisikeskukset:

http://www.mielenterveysseura.fi/toiminta_paikalliset.asp?main=Paikalliset%20seurat

Lisäksi kunnilla on kriisikeskuksia, joiden yhteystiedot löytyvät kuntien nettisivuilta. Mm. Kemin kriisikeskuksessa on alkanut perheväkivallan interventioprojekti, siellä on väkivaltaa kokeneille naisille keskusteluryhmiä, p. 016 250 700.

Mielenterveysseuran

kriisipuhelin

ja

sos-auto

http://www.mielenterveysseura.fi/toiminta_palvelut.asp?main=Auttamispalvelut&page=2.

SOS-auto, 24h, p. 040-503 2199.

Kriisikeskus netissä, keskustelua myös parisuhdeväkivallasta: <https://www.secure-tukinet.net/>

Raiskauskriisikeskus Tukinainen: <http://www.tukinainen.fi>

Hedvig-huone: Hedvig-huone on Pelastusarmeijan tarjoama kohtaustapaikka Helsingissä naisille, jotka ovat kokeneet henkistä tai fyysistä väkivaltaa lähisuhteessaan: <http://www.hedvig.fi>

Viola – väkivallasta vapaaksi ry: On Etelä-Savon alueella toimiva väkivaltatyön ohjaus- ja neuvontapiste: http://www.stkl.fi/koulutus_Mikkeli_Mehtola.html

Turun naislinja: <http://www.abo.fi/instut/kvinnis/naislinja>

Turun Naiskeskusyhdistys ry:

Appelsiinipuu –hanke, jossa tarjotaan monenlaista tukea maahanmuuttajaisille mm. työllistymisessä. On ESR – Equal –hanke.

Tytöille:

Ella: <http://www.ellaella.org/finstructure.html>

Tyttöjen talo (tarjoaa joskus myös ryhmiä seksuaalisen väkivallan uhreille): p.09-824 05 222; <http://www.tyttojentalo.net>

Naisten Linja Suomessa ry: Ylläpitää valtakunnallista neuvonta- ja tukipuhelinta väkivaltaa tai sen uhkaa ja pelkoa kokeneille naisille ja tytöille. Puhelin suomeksi, ruotsiksi, venäjäksi ja viroksi: www.naistenlinja.com

Monika – Naiset, monien kulttuurien naiset ry: Yhdistyksen projektitoiminnan päätavoitteena on maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan ehkäisy ja väkivaltaa kokeneiden naisten auttaminen: www.monikanaiset.fi

Unioni Naisasialiitto Suomessa ry: Tarjoaa juridista neuvontaa naisille: www.naisunioni.fi (juristineuvonta löytyy linkistä ”Ajankohtaista”).

Rikosuhripäivystys: Auttava puhelin ja juristin puhelinneuvonta henkilöille, jotka ovat joutuneet rikoksen tai rikosyrityksen kohteeksi tai ovat joutuneet rikoksen todistajiksi: www.rikosuhripaivystys.fi

Setlementti Naapuri ry Tampereella:

Mustan ruusun suljetut ryhmät tukevat seksuaalisen hyväksikäytön ja/tai väkivallan uhreja, p. 03-3141 8516; Myrskylä -tukiryhmä auttaa väkivaltaa kokeneita naisia, p.03-3141 8522.

Suomen Delfins ry:

toimisto 05-352 0080 klo 10-14; vertaistukea ja ryhmiä ympäri Suomen.

Punaisen Ristin nuorten turvatalot:

www.redcross.fi/nuoret/turvatalo

Väestöliitto:

Seksuaalista väkivaltaa kokeneiden naisten ja tyttöjen vastaanotto; www.vaestoliitto.fi

6. Ajatuksia suomalaisesta väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten kanssa tehtävästä työstä

Jari Hautamäki

6.1 Väkivallan tekijän ja uhrin tukeminen ja hoitoonohjaus

Väkivallan tekijän vastuuttaminen

Väkivallan tekijän vastuuttaminen eli vastuulliseksi saattaminen alkaa ensikontaktista ja sen tulee sisältyä jokaisen auttajan ja viranomaisen toimintaan. Väkivallan tekijä vastaa väkivallasta ja sen seurauksista. Hänellä itsellään on myös vastuu väkivallan lopettamisesta.

Väkivallan tekijäkin saattaa kärsiä käyttäytyttyään väkivaltaisesti parisuhteessaan, ja hänelle voi koitua siitä erilaisia henkisiä oireita, kuten syyllisyyden kokemusta, masentuneisuutta, pelkoa ja häpeää. Väkivaltaa käyttänyt henkilö ei yleensä puhu väkivallan käytöstään ulkopuolisille henkilöille ja välttelee sen käsittelyä kaikin keinoin. Väkivallan esilletuloa ja leimautumista pelätään samoin kuin perheen sekä yhteisen kodin menetystä.

Väkivaltaa käyttäneiden miesten kertomuksista voi päätellä, että väkivaltaongelman myöntäminen tapahtuu yleensä vasta siinä vaiheessa kun mies itse on kriisissä. Kriisi voi laueta siinä vaiheessa kun mies on poliisin kotikäynnin seurauksena joutunut putkaan tai kun puoliso ja lapset ovat lähteneet turvakotiin. Tässä vaiheessa miehen näkökulmasta hallittavissa ollut kotitilanne hajoaa ja hän joutuu kohtaamaan väkivaltaongelmansa ja siitä aiheutuvia seurauksia konkreettisesti.

Avun piiriin saattamiseen tähtäävät toimenpiteet

Suomessa miesten parissa tehtävä väkivallan katkaisutyö ja palveluihin osallistuminen on vapaaehtoista. Usko, toivo, hakkaus -tutkimuksen (Tilastokeskus, 1998, 62) mukaan vain pieni osa, noin kuusi prosenttia väkivallan tekijöistä hakee itselleen apua. Väkivaltaa käyttänyt henkilö osaa harvoin, ilman puolison tukea hankkia apua väkivaltaisuuteensa. Nyqvistin (2001, 238) mukaan monet miehet suhtautuvat tarjottuun apuun torjuvasti tai ambivalentisti siten, että avun vastaanottaminen on sidottu kumppanin jäämiseen suhteeseen. Miehet eivät ole kiinnostuneita avusta käyttäytymisensä muuttamisen vuoksi, vaan selviytyäkseen väkivallan mukanaan tuomasta tuskasta. Mies saattaa myös vähätellä tekoaan ja voi mieltää avun hakemisen turhaksi eikä hän välttämättä ymmärrä sitä, että avun hakeminen on hänen ja koko perheen kannalta tarpeellista.

Yhä useamman väkivaltaa käyttäneen miehin sitoutuminen väkivallan katkaisuun tähtäävän tuen piiriin edellyttää viranomaisilta aktiivisia toimenpiteitä. Väkivaltaa työssään kohtaavien toimijoiden tulisi huomioida väkivaltailmiön erityispiirteet ja myös se, että väkivalta perheessä on usein kriisitilanne, joka vaatii nopeaa puuttumista ja aktiivista eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Väkivaltatilanteen erityispiirteet huomioiden toimijoiden yhteistyön ja toiminnan tulisi perustua yhteisesti sovituihin ja kirjattuihin toimintamalleihin. Perheenjäsenten auttamisen tulisi olla kokonaisvaltaista niin, että jokainen perheenjäsen tulisi huomioonotetuksi ja autetuksi. Jokaisella perheenjäsenellä tulisi olla asuinpaikasta riippumatta yhdenmukainen mahdollisuus palvelujen käyttämiseen.

Väkivalta tulee usein myös poliisin tietoon ja poliisi voikin olla keskeinen taho, joka aktiivisella toiminnallaan saattaa väkivallan tekijänkin auttamisjärjestelmien piiriin. Väkivaltaan apua hakenei-

den miesten kertomuksista on havaittu, että poliisin kotikäynti ja esitutkintaan liittyvä kuulustelu voikin olla käännekohta, joka johtaa avun hakemiseen ja sitä kautta väkivallan katkeamiseen.

Olemassa olevien auttamisjärjestelmien käyttöä tulisi tehostaa tiivistämällä ja koordinoimalla eri toimijatahojen välistä yhteistyötä. Poliisi- ja oikeusviranomaisten lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä tulisi kouluttaa naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistamiseen ja eri osapuolten hoitamiseen.

Velvoite katkaisuohtjelmaan

Espoossa vuonna 2001 aloitetussa Espoon poliisin, kihlakunnan syyttäjäsoston ja Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan yhteistyömallissa on tehty aktiivisesti yhteistyötä väkivallan uhrien, tekijöiden ja näkijöiden auttamiseksi. Espoon poliisi on perheväkivallasta epäiltyä miestä kuulustellessaan antanut hänelle tietoa Lyömätön Linja Espoossa -toiminnasta. Poliisi on pyytänyt mieheltä luvan yhteystietojen välittämiseen Lyömättömään Linjaan. Yhteystiedot saatuaan Lyömättömän Linjan työntekijä on ottanut yhteyttä mieheen ja sopinut hänen kanssaan tapaamisen.

Edellä kuvatut toimijat ovat havainneet puutteena sen, että Suomen lain mukaan perheväkivallasta epäiltyä henkilöä ei voida velvoittaa sitoutumaan väkivallan katkaisuohtjelmaan. ”Espoon mallin” kokemukset ovat sellaisia, että miehiä on välillä vaikea saada ymmärtämään, että Lyömättömään Linjaan meneminen on tärkeää hänen itsensä että koko perheen kannalta. Ongelmaksi onkin muodostunut erityisesti se, ettei poliisi voi toimittaa yhteystietoja ilman erillistä miehen lupaa. Mies kieltää usein yhteystietojen välittämisen tai suhtautuu väkivaltaan vähättelevästi jääden näin ollen ilman väkivallan katkaisuun tähtäävää hoitoa. Myös miesten pitkäjänteiseen työskentelyyn sitoutuminen ei Lyömättömässä Linjassa ole aina ollut helppoa, koska mies ei välttämättä koe tarvetta väkivaltakäyttäytymisensä läpikäymiseen tai ei osaa nähdä siitä olevan hyötyä itselleen.

Toisaalta Lyömättömässä Linjassa on saatu myös paljon hyvää palautetta poliisin ohjaamilta miehiltä. Osa miehistä on ollut aidosti kiinnostunut asiasta ja pitänyt hyvänä sitä, että poliisi on kertonut heille Lyömättömän Linjan olemassaolosta. Olemme saaneet paljon hyviä kokemuksia ohjelmaan sitoutuneiden miesten kautta. Olemme voineet seurata miehen muutosta kohti väkivallatonta ja kuten miehet itse ovat kertoneet, uutta ihanaa elämää.

Suomessa tulisi myös kehittää väkivallan tekijöille tarkoitettuja väkivallan katkaisuohtjelmia ja ne tulisi saattaa rikosprosessin rinnalle. Lähisuhdeväkivallan rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää tulisi selkeyttää niin, että tuomioon sisältyisi velvoite jonka perusteella väkivallan käytöstä tuomittu henkilö osallistuu heille tarkoitettuihin väkivallan katkaisuohtjelmiin. Pelkästään rikoksesta saatava rangaistus ei yksin katkaise väkivaltaa, vaan sen katkaisemiseen tarvitaan väkivallan katkaisuohtjelmaa, jossa mies voi löytää motivaation ja tiedostaa muutoksen olevan mahdollista.

Suomen vankiloissa tulisi myös entistä aktiivisemmin nostaa esille myös lähisuhdeväkivaltaan liittyvät kysymykset. Vankilassaoloaika tulisikin hyödyntää käynnistämällä vankiloissa väkivallan katkaisuohtjelmia. Väkivallan katkaisu -ohjelmaan osallistuminen voi katkaista väkivaltakierteen ja kannustaa jatkamaan asian käsittelyä myös vankilassaolon jälkeenkin.

Väkivallan katkaisuohtjelmat

Ulkomailla monissa maissa on kehitetty väkivaltaisesti käyttäytyville miehille tarkoitettuja väkivallan katkaisuohtjelmia. Ohjelmista saatujen kokemusten ja arviointitutkimusten pohjalta on laadittu naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyä koskevia suosituksia. Stakesin vuosina 1998 –2002 toiminut Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti keräsi väkivaltatyön kansainväliset suosituk-

set julkaisuun ”Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn” (toim. Rautava & Perttu 2001).

Miesten väkivallan katkaisuun tähtäävistä palveluista puhuttaessa tulisi käyttää termiä Väkivallan katkaisu -ohjelmat, kuten Suomessa jo muutamin paikoin on laita. Suomessa tulisi kehittää paikkakuntaakohtaisesti Väkivallan katkaisu -ohjelmia, joiden kehittämisessä otetaan huomioon jo voimassaolevat palveluketjut ja tarve erityispalveluihin. Kyseinen selvitys- ja kehittämistyö nivoutuu hyvin Sosiaali- ja terveysministeriössä vireillä olevan Kansallisen toimintaohjelman tehtäväkuvaan. Väkivallan katkaisu -ohjelmille tulisi laatia laatukriteerit, kuten ohjelman pituus ja siinä käytettävät menetelmät sekä yhteistyö naisten ja lasten palveluiden kanssa. Väkivallan katkaisu -ohjelmien tulisi täyttää niille asetetut kansainväliset suositukset. (kuten esimerkiksi EU:n asiantuntijakonferenssin vuonna 1999 laatimat suositukset).

Työn tavoitteiden tulisi olla sellaisia, että ne parantavat jokaisen perheenjäsenen ja erityisesti naisen ja lapsen turvallisuutta. Ohjelmiin tulisi sisältyä sekä yksilö että ryhmätyötä ja niiden tulee palvella edellä mainitun kaltaisia tavoitteita. Miesten kanssa tehtävä väkivallan katkaisutyö ei voi olla erillisenä ”saarekkeena”, vaan siihen tulee kuulua jatkuva vuoropuhelu naisia ja lapsia auttavien tahojen kanssa. Ihannetilanne olisi se, että miesten ja naisten palvelut voisivat toimia rinnakkain.

Alkuvaiheen työn miehen kanssa tulisi tapahtua yksilötyönä, jossa voidaan tarkastella rauhassa miehen kokonaistilannetta, väkivaltahistoriaa ja väkivallasta aiheutuneita seurauksia. Nyqvistin (2001, 242) mukaan työ väkivaltaa parisuhteessaan käyttäneiden miesten kanssa tulisi aloittaa aina väkivallan ja sen seurausten näkyviksi tekemisellä. Neutralisaation ja rationalisoinnin suojamuuri on purettava, jotta syntyy tilaa uudenlaiselle ajattelulle.

Ryhmässä tapahtuva työskentely on hyödyllistä vasta sitten, kun akuutti kriisi on ohitse. Vasta tässä vaiheessa mies voi tarkastella itseään ja toimintaansa käyttäen vertaistukena toisia miehiä. Ryhmässä miehet voivat jakaa kokemuksiaan ja saada sen avulla toisiltaan tukea muutoksessaan. Ryhmä voi antaa kokemuksen siitä, että mies ei ole yksin ongelmansa kanssa. Myös erilaiset ammatti-, koulutus- ja muut taustat viestittävät siitä, ettei väkivalta ei ole ainoastaan tietyn yhteiskunta-aseman omaavien henkilöiden ongelma.

Miesten kanssa tehtävässä työssä on tärkeää se, että väkivaltaa käyttänyt henkilö voi ottaa vastuun käyttämästään väkivallasta. Väkivaltaa ei voi koskaan hyväksyä ja sitä ei voi selittää väkivallan tekijän itsensä ulkopuolisilla tekijöillä. On tärkeää että miehet tarkastelevat myös suhdettaan naisen tasa-arvoisesta ja kunnioittavasta näkökulmasta. Työskentelyssä on tuotava esille väkivallan eri muotoja sekä niihin olennaisesti liittyvää valtaa ja kontrollia.

Miesten kanssa tehtävästä työstä saadut kokemukset vahvistavat sitä, että mies voi lopettaa väkivallan käyttönsä ja kehittää itselleen uusia väkivallattomia käyttäytymismalleja. Kuitenkaan mikään väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten kanssa tehtävästä työstä ei varmuudella aina pysty takaamaan väkivaltaisen käyttäytymisen loppumista. Sen vuoksi väkivaltatyön ensisijaisena tavoitteena tulisi olla se, että tehtävää työtä tarkastellaan jokaisen perheenjäsenen ja erityisesti väkivallan uhrin ja lasten turvallisuuden parantamisen näkökulmasta.

Väkivallan uhrin tukeminen ja avun piiriin saattaminen

Perheväkivallan uhrin ohjaamisesta henkisen tuen ja avun piiriin olisi hyvä sopia paikkakuntakohtaisesti viranomaisten ja uhria tukevien tahojen välillä. Paikallisesti voitaisiin sopia esimerkiksi toimintamallista, jossa poliisi uhrin suostumuksella toimittaisi paikalliselle perheväkivallan uhreja auttavalle taholle uhrin yhteystiedot, jotta sieltä voitaisiin ottaa yhteyttä uhuriin.

”Espoon mallissa” on toimittu vuoden 2003 alusta alkaen niin, että poliisi kertoo väkivallan uhriksi joutuneelle naiselle tarjolla olevista palveluista ja pyytää naiselta suostumusta siihen, että hänen

yhteystietonsa voidaan toimittaa Espoon Turvakodissa työskentelevälle Naistenavun työntekijälle. Naistenavun työntekijä ottaa yhteyttä naiseen ja pyrkii tapaamaan hänet mahdollisimman pian yhteydenoton jälkeen.

Työntekijä tapaa naista 1-3 kertaa, jona aikana tehdään tilannekartoitus, mahdollinen turvasuunnitelma ja sovitaan jatkotoimenpiteistä. Työntekijä luo tarvittaessa yhteyden muuhun auttavaan tahoon ja ”saattaa” naisen jo voimassaolevan palvelujärjestelmän piiriin, joka on yksi naistenavun keskeisistä tavoitteista.

Erityisesti perheen sisäistä lähestymiskieltoa määrättäessä olisi tärkeää, että sekä väkivallan uhrin että tekijät saisivat tarvitsemaansa tukea. Suomessa tulisi voida toimia, kuten Itävallassa ”Perheen sisäisen lähestymiskielto lain yhteydessä”. Itävallassa poliisilla on velvollisuus informoida suojattavaa henkilöä paikallisen väkivallan uhreille tarkoitetun tukikeskuksen olemassaolosta. Samoin poliisin on vuorokauden kuluessa otettava yhteys tukikeskukseen, joka puolestaan ottaa yhteyttä uhuriin. Poliisi kertoo tukikeskukselle määräyksen antamisesta, tekijän käyttäytymisestä sekä muista olosuhteista.

Lasten tilanteen huomiointi väkivaltatilanteissa

Kotona tapahtuva väkivalta on aina koko perhettä koskettava kriisi ja lastensuojelukysymys silloin kun kyseessä on perhe, jossa on alaikäisiä lapsia. Eri auttajatahojen tulee aina arvioida perheen tarvitsemia lastensuojelun tukitoimia yhteistyössä lastensuojelusta vastaavien viranomaisten kanssa. Lasten turvaamisen kannalta tärkeissä lastensuojelun tukitoimissa on otettava huomioon lasten turvallisuus ja koko perheen selviytymiseen tarvittava tuki. Jokaista väkivallan tekijän ja lasten tapamista on aina harkittava yksityiskohtaisesti lasten turvallisuuskohdat huomioon ottaen.

Perheen sisäisen lähestymiskiellon ajaksi viranomaisten tulisi voida edellyttää valvottuja tapaamisia. Suomessa tulisikin lisätä eri valvonnan asteella varustettuja asianmukaisia tapaamispaikkoja väkivaltaa käyttäneen vanhemman ja lapsen tapaamisia varten. On myös tilanteita, joissa on harkittava onko järkevää toteuttaa edes valvottuja tapaamisia, ettei lapsi joudu tapaamisissa väkivallan kohteeksi tai väkivallan välineeksi.

Lapsen näkökulmasta erityisen vahingollisia ovat tilanteet, joissa lapsen avulla pyritään vahingoittamaan toista vanhempaa, esimerkiksi haukkumalla tai muuten manipuloimalla lasta toista vanhempaa vastaan. Väkivallan tekijän ja lasten tapaamiset tulisikin voida keskeyttää siksi aikaa, kunnes väkivallan uhka on poistunut. Tällaisia voivat olla erityisesti ne tapaukset, joissa väkivallan tekijä ei ota vastuuta väkivallan käytöstään, eikä hakeudu siitä aktiivisesti eroon.

6.2 Väkivallan ehkäisy- ja katkaisutyön ajankohtaiset haasteet

Kuntien velvoittaminen ja jatkuva koulutus

Kunnat, viranomaiset ja järjestöt ovat keskeisessä asemassa kun puhutaan väkivallan vähentämiseksi tehtävästä työstä. Tällä hetkellä väkivallan eri osapuolille tarjolla oleva apu on pääasiassa järjestöjen tuottamien erityispalveluiden varassa. Jatkossakin tarvitaan erityispalveluita ja ne voivat olla edelleen järjestöjen tuottamia. Väki-valta on kuitenkin yleistä ja sen vuoksi väkivallan vähentämisessä tulee hyödyntää jo voimassaolevia kunnallisia palvelujärjestelmiä.

Suomen kuntia tulisi voida velvoittaa siihen, että jokainen kunta laatii toimintaohjelman, jolla väkivaltaa tartutaan sekä kunnan johdon ja päättäjien, työyhteisöjen ja yksittäisten työntekijöiden tasolla. Myös Suomen valtion tulisi huolehtia rahoittamalla ja valvomalla kunnissa tapahtuvaa eri tahojen suorittamaa väkivallan katkaisu- ja ennaltaehkäisytyötä.

Viranomaisille ja muille auttajille tulisi tarjota jatkuvaa koulutusta väkivallan eri osapuolten kohtaamisesta ja auttamisesta. Työpaikkojen toiminnasta vastaavien työntekijöiden tulisi huolehtia siitä, että jokaisella työntekijällä on turvalliset työolosuhteet ja että työntekijä omaa riittävät ammatilliset valmiudet väkivallan eri osapuolten kohtaamiseen. Työntekijän on myös itse huolehdittava ammattitaidostaan, koska viime kädessä työntekijän vastuulla on väkivallan näkeminen ja siihen puuttuminen.

Perheen sisäinen lähestymiskielto

Perheen sisäisen lähestymiskieltoain laajennus astuu voimaan vuoden 2005 alusta alkaen ja se tuo osaltaan lisää haasteita eri toimijoiden välisen yhteistyön kehittämiseksi. Paikkakuntakohtaisesti tulisi kehittää toimintamalleja, joilla yhä useampi väkivaltaa käyttänyt tai sen kohteeksi tai näkijäksi joutunut henkilö voidaan saattaa asianmukaisen avun piiriin.

Lähestymiskiellon mahdollisuuksia laajentavaa lakia koskevassa ehdotuksessa esitetään, että perheväkivallan johdosta kuulusteltavalta henkilöltä pyydetään lupa yhteystietojensa välittämiseen sille taholle, josta paikkakunnalla saa apua väkivallan kierteen katkaisemiseksi. Tavoitteena tulisi kuitenkin olla se, että tiedot auttavalle taholle voidaan välittää jokaisessa tapauksessa, joissa henkilölle määrätään perheen sisäinen lähestymiskielto. Yhteystietojen välittäminen tulisi aina kirjata esitutkintapöytäkirjaan ja lähestymiskieltoa koskeviin asiakirjoihin.

Miesten palvelujen vaikuttavuuden arviointi

Suomessa ei ole vielä riittävästi arvioitu väkivaltaa käyttäneille miehille tarkoitettuja palveluja, eikä niiden todellista vaikuttavuutta ole juurikaan tutkittu. Työn vaikuttavuuden arviointia varten tulisi kehittää mittareita, joilla vaikuttavuuden arviointi on mahdollista. Tulosten perusteella voidaan löytää toimivia malleja ja käytäntöjä sekä kehittää miesten kanssa tehtävää työtä.

Maahanmuuttajamiesten palvelut

Suomessa tarjolla olevat palvelut eivät ole tavoittaneet maahanmuuttajamiehiä ja kokemukset maahanmuuttajamiesten kanssa työskentelystä ovat vähäisiä. Kokemusten kartuttamiseksi tarvitaan maahanmuuttajamiehille suunnattuja hankkeita ja myös voimassaolevia palveluja tulee kehittää sellaiseksi, että ne rohkaisevat myös maahanmuuttajamiehiä hakeutumaan niiden piiriin. Tällä tavalla voidaan lisätä Suomessa asuvien miesten keskinäistä vuorovaikutusta ja estää siten myös maahanmuuttajamiesten syrjäytymistä.

Ennaltaehkäisevä työ, tutkimus ja tilastointi

Väkivallan vähentämiseen tähtävä ennaltaehkäisevää työtä tulisi tehostaa ja sitä tulisi suunnata eri ikäisille kohderyhmille. Väkivallan tietoisuutta ja vahingollisuutta käsittelevä työ tulisi aloittaa jo kouluiässä jakamalla tietoa ja opettamalla pojille ja tytöille väkivallattomia ristiriitojen ratkaisumalleja. Myös rippikoulu kokoaa nuoria yhteen ja voi olla oiva tiedotus- ja opetusareena, kuten armeija, joka kokoaa miltei koko ikäluokan yhteen ja on myös yksi miehen elämänkaaren herkkyykskausista.

Väkivaltailmiön seurantaan varten tarvitaan jatkuvaa tutkimusta. Tutkimuksen ohella väkivaltailmiön tilastointia tulisi kehittää niin, että väkivallan esiintyminen ja siitä aiheutuneet kustannukset voidaan määrittellä tarkasti. Kuntatasolla tilastoinnin tulisi olla esimerkiksi sellaista, että väkivallan kirjaaminen tapahtuu säännönmukaisesti yksittäisen työntekijän osalta jokaisessa toimipisteessä, jossa väkivalta tulee esille, eikä väkivalta näin ollen ”valu” ohitse.

Tarvitaan myös tutkimusta, jolla palvelujärjestelmien ja palveluketjujen vaikuttavuutta voidaan arvioida. Esimerkiksi paikkakuntaakohtaisesti voitaisiin tarkastella ja tutkia poliisin, syyttäjäsaston, käräjäoikeuden ja auttamisjärjestelmien yhteistyötä ja vaikuttavuutta yhteiskunnan eri tasoilla ja erityisesti väkivallan uhrin, tekijän ja näkijän näkökulmat huomioiden.

Väkivaltaa ”valvovan” yksikön perustaminen

Heurekassa 7 – 8.10 pidetyssä Rikoksantorjuntaneuvoston työseminaarissa esille tuli kysymys, pitäisikö Rikoksantorjuntaneuvostoon perustaa yksikkö, joka paimentaisi väkivallan vähentämiseen tehtävää työtä ja toimisi aihealueen valtakunnallisena tietopankkina? Mielestäni Suomeen tarvitaan valtakunnallinen väkivaltatyön asiantuntemuksen omaava ”väkivallan ehkäisykeskus”, joka voi toimia aihealueen tietopankkina, koordinoita yhteiskunnan eri tasoilla tehtävää väkivallan vastaista työtä, tuottaa tutkimusta ja seurata alan kansainvälistä kehitystä.

Lähteet

- Nyqvist, Leo. *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 2001.
- Rautava, Marie, ja Sirkka Perttu, toim. *Tavoitteena uhrin turvallisuus - näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn*. Helsinki: Stakes, Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti, 2001.
- Tilastokeskus. (Markku Heiskanen ja Minna Piispa.) *Usko, toivo, hakkaus: kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Oikeus 1998:12. Helsinki 1998.

7. Katsaus suomalaiseen väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten kanssa tehtävään työhön

Koonnut Jari Hautamäki

- *Ensi- ja turvakotien liiton tarjoamat palvelut väkivaltaa tehneille miehille*
- *Miesten kriisikeskus*
- *Kuopion kriisikeskuksen perheväkivaltatyö*
- *Lyömätön Linja - Miessakit ry: Psykodynaamista väkivaltatyötä*
- *Lyömätön Linja Espoossa*
- *Porvoonseudun perheasiain neuvottelukeskus: väkivaltaisesti käyttäytymisestään eroon haluavien miesten keskusteluryhmä 1999-2004*
- *Oiva-projekti*
- *Vaihtoehto väkivallalle -hoitomalli: apua perheväkivaltaan syyllistyneille miehille Jyväskylän seudulla*

7.1 Johdanto

Jari Hautamäki

Väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten kanssa tehtävää työtä Suomessa on ryhdytty kehittämään 1990 -luvun alusta alkaen. Eri puolella Suomea on käynnistetty toimintoja väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten auttamiseksi. Palvelut ovat käynnistyneet eri järjestöjen ylläpitämien turvakotien, kriisikeskusten ja perheneuvontatyötä tekevien tahojen toimesta.

Suomessa toteutettavat väkivallan tekijöiden palvelut ovat tällä hetkellä edelleen pääasiassa järjestöjen tuottamia ja niiden rahoittajana toimii Raha-automaattiyhdistys.

Seuraavassa esitellään suomalaisia miesten väkivallan katkaisuun ja lopettamiseen tähtäviä työmuotoja. Pyysimme eri järjestöjen ja ohjelmien edustajia laatimaan tiiviit kuvaukset toiminnastaan tätä raporttia varten. Kuvaus on laadittu syksyllä 2004 eikä se kata kaikkea Suomessa tehtävää ja kehitteillä olevaa miehiin kohdistuvaa väkivaltatyötä.

7.2 Ensi- ja turvakotien liiton tarjoamat palvelut väkivaltaa tehneille miehille

Hannu Säävälä

Ensi- ja turvakotien liitto tarjoaa väkivaltaa tehneille miehille apua 12 paikkakunnalla: Helsinki (2 miestyöntekijää), Imatra (1), Lahti (2), Lappeenranta (1), Mikkeli (1), Oulu (3), Pori (1), Raahel (1), Tampere (1), Turku (2), Vaasa (1) ja Vantaa (2). Useimmilla näistä paikkakunnista tehdään miestyötä sekä turvakodin yhteydessä että itse yhteyttä ottaneiden miesten kanssa. Tampereella tehdään miestyötä vain turvakodin asiakkaaksi tulleiden naisten kumppaneiden kanssa. Mikkelissä tehdään vain avotyötä eli työskennellään vain itse yhteyttä ottaneiden miesten kanssa. Imatralla työtä tehdään vain vapaaehtoisvoimin. Pääosa työntekijöistä toimii Jussi-nimikkeellä, mutta muutamilla paikkakunnilla käytetään muita nimikkeitä.

Hämeenlinnassa, Jyväskylässä tehdään miestyötä laajemmalla tehtävän asettelulla perhekuntoutuksen nimikkeellä. Helsingissä toimii Ensi- ja turvakotien liiton koordinoimana Miesten kriisikeskus, jossa käsitellään myös väkivaltaongelmia.

Ensi- ja turvakotien liitossa miesten väkivaltatyötä toteutetaan yhteistyössä nais- ja lapsityön kanssa. Tästä lähestymistavasta käytetään nimitystä integroitu malli. Mies-, nais- ja lapsityöntekijät työskentelevät tiiminä, joka arvioi ja suunnittelee väkivaltaa tehneen miehen, hänen väkivaltansa kohteeksi joutuneen naisen ja väkivallalle altistuneiden lasten kriisiavun ja hoidon.

Kriisiapu ja hoito toteutetaan kullekin osapuolelle erikseen. Joissain tapauksissa järjestetään yksilötyön jälkeen pari- ja perhetapaamisia, jos edellytykset niille ovat olemassa. Integroitu malli toimii kaikilla paikkakunnilla turvakotityössä ja mallia sovelletaan myös itse yhteyttä ottaneiden miesten osalta muutamilla paikkakunnilla.

Integroinnilla pyritään varmistamaan väkivallan kohteeksi joutuneen naisen turvallisuus ja löytämään parhaat työmenetelmät ja lähestymistavat kunkin väkivallantekijän yksilölliset taustat ja olosuhteet huomioon ottaen.

7.3 Miesten kriisikeskus

Jussi Pulli

Miesten kriisikeskus on kehittämishanke vuosille 2002 - 2006. Hankkeen taustalla ovat Ensi- ja turvakotien liitto, Suomen Mielenterveysseura, A-klinikka säätiö ja Y-säätiö. Hanketta rahoittaa Raha-automaattiyhdistys.

Miesten kriisikeskukseen voivat ottaa yhteyttä miehet joilla on jokin elämäntilanteeseen liittyvä kriisi. Kriisin taustalla voi olla esimerkiksi perheväkivalta, avioero tai sen uhka, taloudellisia ongelmia, päihdeongelmia, itsetuhoisuutta, isyyteen liittyviä kysymyksiä tai työelämään liittyvät tekijät.

Miesten kriisikeskus palvelee matalalla kynnyksellä joka tarkoittaa, että lähetettä ei tarvita, palvelu on maksutonta ja asioida voi nimettömänä. Palvelut ja hoidon sisältö suunnitellaan yksilöllisesti.

Toiminta perustuu 1-5 kriisikäyntiin ja sen jälkeen ohjauksen palvelujärjestelmään. Miehen tulee itse ottaa yhteyttä keskuksen, ja puhelimesta tehdään arviota miehen tilanteesta. Ensimmäinen käynti aika pyritään järjestämään noin reilun viikon sisälle puhelinyhteydenotosta. Miehiä tavataan nais- ja mies työpareina, sekä yksilökäynneillä. Myös pari- ja perhetapaamiset ovat mahdollisia.

Miesten kriisikeskuksessa annetaan apua ja tukea kriisitilanteissa ja apua oikea jatkohoidon etsimisessä. Meillä toimii säännöllisesti myös korva-akupunktio ryhmä. Miesten kriisikeskus palvelee asiakkaita pääkaupunki seudulla, mutta myös muualta Suomesta ovat yhteydenotot mahdollisia. Kartoitamme hankkeen kautta miesten kriisikokemuksia ja miesten tapaa reagoida kriiseihin. Hankkeeseemme kuuluu tutkimus, joka tuo esille Suomalaisen miehen ongelmatiikkaa sekä luo mallia miesten kriisien kohtaamiseen. Ennaltaehkäisevän työn luonne korostuu ja matalalla kynnyksellä tavoitellaan miesten hoitoon hakeutumisen aikaistamista.

Lisätietoja:

Jussi Pulli, projektipäällikkö

Miesten kriisikeskus

Lönnotinkatu 35 D 55 00180 Helsinki

p. (09) 61293711, 040 5041673

jussi.pulli@etu.inet.fi

www.miestenkriisikeskus.net

7.4 Kuopion kriisikeskuksen perheväkivaltatyö

Mikko Pärssinen

Kuopion Kriisikeskuksessa on työskennelty perheväkivaltaongelmien parissa koko kriisikeskuksen olemassaolon ajan. Vuonna 2002 lähdimme pilottihankkeena kehittämään yksilötyöskentelyn lisäksi ryhmätoimintaa. Vuoden kokeilun jälkeen saimme RAY:ltä rahoituksen projektiin, jonka tarkoituksena on kehittää koko perheen hoito-ohjelma perheväkivallasta kärsiville perheille, projekti on kestoaltaan kolmevuotinen (2003-2005).

Kuopion kriisikeskukseen ohjautuu asiakkaita usealta eri taholta, tärkeimmät yhteistyökumppanit ovat poliisi, joka varaa ajan jokaiselle kohtaamalleen perheväkivallan uhrille suoraan meiltä, lisäksi poliisi varaa aikoja tekijöille. Sosiaalitoimen lastensuojelu on toinen merkittävä kumppani, heidän kanssaan yhteistyö on asiakkaiden lähettämistä, yhteispalavereita perheiden kanssa, yhteydenpitoa ja tietojen vaihtamista puolin ja toisin. Muita yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi sairaalat, terveyskeskukset, turvakoti, lasten- ja nuorten mielenterveysyksikkö sekä aikuisten mielenterveysyksikkö. Projektimme yhtenä tavoitteista onkin ollut väkivallan tunnistavan ja siihen puutuvan verkoston rakentaminen.

Työskentely perheväkivallan poistamiseksi alkaa aina kriisikeskusteluista jotka ovat yksilökäyntejä. Niiden tavoitteena on käsitellä ja purkaa traumaattisia kokemuksia, kartoittaa asiakkaan elämäntilanne, motivoida työskentelyyn ja mahdollisesti ohjata osallistumaan hoito-ohjelman ryhmäjaksoon. Asiakkaalla on mahdollisuus käydä yksilökeskusteluissa 1-5 kertaa.

Ryhmiä järjestetään erikseen miehille, naisille ja lapsille. Niissä aktiivinen ryhmävaihe on kestoaltaan kymmenen viikkoa (tapaamiset kerran viikossa 1,5 tuntia kerrallaan) Ryhmäistuntojen väleissä on tarvittaessa yksilökäyntejä ja ryhmävaiheen jälkeen on seuranta, joka kestää vähintään vuoden.

Ryhmien tavoitteena on tukea uhrin turvallisuutta, turvallisuuden tunnetta, omaehtoisen toimijuuden lisääntymistä sekä itsearvostuksen tunnetta. Tekijäpuolen kanssa työskennellään vastuullisuuden lisäämiseksi ja väkivallattomien ongelmanratkaisukeinojen löytymiseksi.

Lasten kanssa ryhmätyössä käsitellään toiminnallisina menetelmin tunteita ja vahvistetaan lapsen itsetuntoa - ja tuntemusta.

Kuopion Kriisikeskuksessa kävi vuonna 2003 n. 150 asiakasta, joiden ensisijaisena yhteydenotossyynä oli perheväkivalta.

7.5 Lyömätön Linja - Miessakit ry: Psykodynaamista väkivaltatyötä

Miessakit ry:n Lyömättömän Linjan työskentelyä on luonnehdittu psykodynaamiseksi väkivaltatyöksi. Tällä tarkoitetaan pyrkimystä edetä syvyysuunnassa kohti toiminnan taustalla vaikuttavia tunnetason tekijöitä. Joskus työskentelyksi tosin riittää lyhyempi ”kriisiselvittely”, mutta varsinaisen työskentelysuhteen muodostuessa terapeutin hoidon pituus on tavallisesti puolesta kahteen vuoteen. Työskentely on terapeutin ja asiakkaan välistä yksilötyöskentelyä, ja tapaamiset ovat kerran viikossa. Työntekijöillä on yksilötyöskentelyyn soveltuva erityistason psykoterapiakoulutus.

Työskentelyn lähtökohtana ovat yleisesti hyväksytyt auttamistyön eettiset periaatteet sisältäen mm. työskentelyn luottamuksellisuuden. Luottamuksellisuus on myös keskeinen tekijä ajatellen ongelman luonnetta; asiakkaan tulisi vähitellen uskaltautua käsittelemään asioita, jotka ovat hänen oman psyykkisen koossa pysymisen kannalta kriittisiä. Asioita, joista hän ei itsekään ole kuin korkeintaan hämärästi tietoinen hoitosuhteen alkaessa.

Asiakkuuksista

Asiakkaaksi voivat hakeutua kaikki henkistä tai fyysistä väkivaltaa seurustelukumppaniaan, puolisoaan, lastaan tai muuta läheistään kohtaan käyttäneet miehet. Yleisiä väkivallan ilmenemismuotoja, joihin apua voi hakea, ovat pelko väkivaltaan turvautumisesta, toistuva läheisen sanallinen loukkaaminen, hallitsematon raivostuminen, esineiden rikkominen tai muu fyysisen uhkaavan toiminnan kohdistaminen ympäristöön, läheisten sanallinen tai fyysinen uhkaaminen, erilaiset toiseen kohdistuvat fyysiset väkivallan teot (kiinnipitäminen, töniminen, repiminen, läpsiminen, lyöminen, puristaminen, estäminen jne.), sekä tarve hallita läheisten elämää toistuvalla kontrolloinnilla.

Asiakkaaksi voi tulla varaamalla puhelimitse ajan yksilötapaamiseen. Työskentely perustuu asiakkaan omaan haluun työskennellä eroon väkivaltaisuudesta. Miessakit ry:n Lyömättömässä Linjassa psykodynaamisen väkivaltatyön orientaatiolla työskenneltäessä työn tuloksellisuus on ollut erittäin hyvä.

Lisätietoja:
 Lyömätön Linja
 Miessakit ry
 puh. (09) 6126 6212
www.miessakit.fi

7.6 Lyömätön Linja Espoossa

Jari Hautamäki

Lyömätön Linja Espoossa -toiminta keskittyy väkivaltaisesti parisuhteessa käyttäytyneitten miesten auttamiseen. Työ on saanut vaikutteita ulkomaisista miesten vastuuttamis- ja tukiohjelmista, kuten norjalaiselta ATV -klinikalta ja yhdysvaltalaisesta Duluth-mallista. Toiminnan taustayhteisö on Naisten Apu Espoossa ry. Toimintaa rahoittavat Espoon kaupunki ja Raha-automaattiyhdistys.

Toimintaa varten on kehitetty Väkivallan katkaisu -ohjelma, jonka avulla miehet voivat kehittää itselleen valmiuksia ja välineitä väkivallan käytöstä eroon pääsemiseen. Väkivallan katkaisu -ohjelman tavoitteena on kaikkien perheenjäsenten turvallisuuden parantaminen ja avun piiriin saattaminen. Tavoitteena on väkivallan loppumisen lisäksi se, että miehet voivat muuttaa asenteitaan niin, että he suhtautuvat puolisoonsa ja lapsiinsa tasavertaisesti ja kunnioittavasti.

Väkivallan katkaisu -ohjelmassa miehen työskentely alkaa yksilötapaamisilla, jotka kestävät 3 -5 kuukauden ajan. Tapaamiset toteutetaan kriisityön periaatteita noudattaen. Yksilötapaamisten ohella Väkivallan katkaisu -ohjelmaan kuuluu ryhmäprosessi, joka koostuu 15 ryhmäkäynnistä. Ryhmä kokoontuu kerran viikossa 1,5 tuntia kerrallaan.

Ryhmäprosessin jälkeen miestä tavataan yksilötapaamisissa niin kauan kuin se on tarpeellista. Tapaamisissa keskustellaan miehen sen hetkisestä tilanteesta ja arvioidaan käyttäytymisessä tapahtuneita muutoksia sekä Väkivallan katkaisu -ohjelman hyötyä ja miehen tavoitteiden toteutumista.

Väkivallan katkaisu -ohjelmaan kuuluva seuranta toteutetaan puolen vuoden kuluttua työskentelyn päättymisestä. Seurannassa tarkastellaan miehen väkivallattomuutta ja sen hetkistä elämäntilannetta kokonaisuudessaan. Seurannassa otetaan huomioon puolison palaute aina kun se on mahdollista. Puolison haastattelu toteutetaan yhteistyössä naista auttavan tahon kanssa.

Lyömätön Linja Espoossa tekee koordinoitua yhteistyötä Espoon Turvakodin ja muiden naisia ja lapsia auttavien tahojen kanssa. Tavoitteena on toimia niin, että perheväkivaltilanteen jälkeen kaikki perheenjäsenet pääsevät auttamisjärjestelmän piiriin ja heitä autetaan samanaikaisesti eri tahojen yhteistyönä.

Lyömätön Linja Espoossa ylläpitää yhteistyöverkostoa, jossa kehitetään naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan kohtaamisen toimintamalleja. Yhteistyöverkoston kuuluu mm. Espoon poliisin, syyttäjäsoston, Espoon Turvakodin, äitiys- ja lastensuojelun, lastensuojelun perheneuvolan ja sosi-aali- ja kriisipäivystyksen edustajia. Verkostotyön tuloksena on syntynyt Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan, Espoon poliisin ja Espoon kihlakunnan syyttäjäsoston käynnistämä yhteistyömalli, jossa perheväkivaltaan puututaan toimijoiden yhteisesti kehittämien toimintamallien mukaisesti.

Lisätietoja:

Lyömätön Linja Espoossa

Puhelin (09) 5476 0140

www.lyomatonlinja.fi

7.7 Porvoonseudun perheasiain neuvottelukeskus: väkivaltaisesta käyttäytymisestäään eroon haluavien miesten keskusteluryhmä 1999-2004

Olli Jäppinen

Avoin keskusteluryhmä miehille, jotka haluavat lopettaa väkivaltaisen käyttäytymisensä perheeseen tai parisuhteessaan on kokoontunut Porvoon seudulla syksystä 1999 alkaen. Ryhmä alkoi osana valtakunnallista Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin Porvoossa toteutettavaa Mitta Täysi - Mättet Rågat hanketta. Projektin loputtua ryhmä jatkui osana Porvoon kaupungin pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn työryhmän koordinoimaa toimintaa.

Osana palvelutarjontaa väkivaltaa kokeneille on yksilöhoitojen lisäksi naisten avoin- ja kiinteä ryhmä, ryhmä seksuaalista väkivaltaa kokeneille ja väkivaltaa kokeneiden lasten ryhmät. Erästä amerikkalaisesta mallista on kehitetty pariterapiaohjelma niille pareille, joissa väkivalta on loppunut ja jotka haluavat jatkaa parisuhdettaan turvallisesti.

Halu muutokseen omassa käyttäytymisessään on hyvä lähtökohta tulla ryhmään. Ryhmän tavoitteena on uhrien, jotka ovat useimmiten naisia ja lapsia, turvallisuus, väkivaltaisen käyttäytymisen loppuminen ja vastuunotto omasta käyttäytymisestä. Ennen ryhmää tuloa toinen ohjaajista tapaa miestä yhden tai useamman kerran. Osa miehistä hakeutuu itse hoitoon ja joidenkin hoidon tarve selviää parisuhteen selvittelyn yhteydessä.

Yhteistyössä Porvoon perheasiain neuvottelukeskukseen ja Porvoon kihlakunnan poliisi- ja syytjäosaston kanssa on väkivallasta kärsiviä pareja ohjattu hoitoon syksystä 2000 alkaen. Väkivaltaisesta käyttäytymisestäään eroon haluaville miehille tarjotaan 15 tapaamisen hoito-ohjelmaa sisältäen yksilö- ja ryhmäkäyntejä. Hoidon toteutumisesta tai keskeyttämisestä raportoidaan syyttäjälle. Miesten ryhmä kokoontuu kerran viikossa iltaisin 1,5 tuntia kerrallaan. Ryhmätapaamisia on vuosittain 35-40. Ryhmässä on keskimäärin 4-5 miestä. Käynnit miestä kohden vaihtelevat 2-20 kertaan.

Toinen ryhmän ohjaaja on ollut Porvoon peruspalveluiden parista, mm. perheasiain neuvottelukeskuksesta, turvakodista, psykiatrian poliklinikalta. Toisen ohjaajan lisäresurssi kunnallisen peruspalveluverkoston ulkopuolelta on liittynyt Suomen mielenterveysseuran Psykoterapiataitojen institutun ja Porvoon perheasiain neuvottelukeskukseen kehittämishankkeisiin. Ohjaaja työpareina ovat toimineet sekä mies- että mies-nainen -työparit.

Erityisen hyödylliseksi on osoittautunut pari- ja lähisuhdeväkivallan kanssa työskentelevien ryhmien ohjaajien yhteinen työnohjaus. Sillä on ollut suuri merkitys toimintojen kokonaisuuden hahmottamisen kannalta sekä toiminnan sisällön kehittämisen kannalta. Ryhmässä käytettyjä menetelmiä ovat olleet mm. keskustelu, erilaiset toiminnalliset menetelmät, tiedon jakaminen väkivaltaan liittyvistä ilmiöistä ja rentoutus. Ennalta ehkäisevää työnä on pidetty luentoja pari- ja lähisuhdeväkivallasta odottavien perheiden perhevalmennuksen yhteydessä.

Ryhmän toiminnan ja kehittymisen kannalta vahvuutena voisi mainita peruspalvelujärjestelmän verkoston, josta löytyy ryhmien ohjaajia ja jossa on tietoa ja valmiutta havaita pari- ja lähisuhdeväkivaltaa sekä ohjata myös miehiä hoidon pariin. Perheasian neuvottelukeskukseen työtavat mahdollistavat koko perheen huomioon. Pareille on tarjolla turvallisuuden huomioivaa pariterapiaa yksilö- tai ryhmähoidon jälkeen. Ryhmien ohjaajien yhteinen työnohjaus mahdollistaa käsitellä ja ymmärtää ilmiötä laajemmin.

Kehittämishaasteina voisi olla mm. miten tavoittaa ja ohjata enemmän miehiä ryhmään, verkoston yhteistyön edelleen kehittäminen ja ryhmän sisällön arviointi ja kehittäminen. Perheen ja sen verkoston hoidon tarpeen arviointi ja voimavarojen mukaan ottaminen ovat tulevaisuuden haasteita. Ennalta ehkäisevää työtä on kehitettävä.

7.8 Oiva-projekti

Suomen Mielenterveysseuran SOS -keskus Helsingissä tarjoaa apua miehille, jotka ovat syyllistyneet perheväkivaltaan. SOS -keskuksen vuonna 1997 käynnistämä OIVA (Oivalla mies ja ota vastuu) on hoitomalli väkivaltaan syyllistyneille miehille. Toiminta-alue on koillinen Helsinki.

OIVA -toimintamalliin kuuluu verkostoiva työote perheväkivalta-kierteen katkaisemiseksi. Verkosto koostuu eri viranomaistahojen ja kolmannen sektorin toimijoista, jotka kukin omalla tahollaan työskentelevät kotien väkivaltaongelmien kanssa.

Oivan tarkoituksena on ollut tuottaa malli yhteistyöverkostosta auttamistehtävissä toimiville, jotka kohtaavat työssään perheväkivaltaa. Koilliselta alueelta mukana ovat olleet Malmin päivystyspoliikklinikka, Malmin ja Itäkeskuksen poliisi, perheneuvola ja Helsingin sosiaalipäivystys.

Toiminnassa on alusta asti ollut mukana SOS -auto. SOS -auto lähtee akuutissa kriisitilanteessa asiakkaan luo, he osallistuvat myös kriisipuhelimen välityksellä auttamiseen ja järjestävät asiakastapaamisia.

Jokainen asiakassuhde alkaa henkilökohtaisella tapaamisella. Yksilötapaamisten jälkeen on mahdollista siirtyä väkivaltaan syyllistyneiden miesten vertaisryhmään, joka kokoontuu 10 kertaa. Ryhmän loputtua mies on jäänyt seurantaan, mikä tarkoittaa jatkotapaamisia ainakin kerran.

Miehet ottavat yleensä itse yhteyttä Oivaan. He ovat pääsääntöisesti motivoituneet hakemaan apua. Yhteydenottoille voi olla myös uhrin lupa, jolloin hän jättää tekijä yhteystiedot verkoston työntekijöille.

Oivasta on tullut selkeä ja yksinkertainen hoitomalli, joka on helposti siirrettävissä erilaisiin toimintaympäristöihin. Se on tuonut tavoitteellisuutta auttamistyöhön, työntekijöiden rooli on selkiytynyt miesten auttamistyössä ja oman työn tavoitteet ovat selkiytyneet työyhteisössä.

Toimintamalli lyhyesti:

TUNNISTAMINEN, päivystyspoliikklinikat, päivystävät yksiköt, terveysasemat, poliisi, sosiaalipäivystys, putka, A-klinikat, perheneuvolat, muut mahdolliset tahot

TIEDOTUS, KRIISIPUHELIN JA PÄIVYSTYSPUHELIN

MOTIVOINTIAIKA, kartoitetaan asiakkaan tilanne, keskitytään perheväkivaltaan ja pyritään saamaan asiakas oivaltamaan vastuunsa ja näkemään mahdollisuudet oppia väkivallaton käyttäytymismalli, yksilötapaamisia jatketaan ryhmän alkamiseen asti.

VÄKIVALTAISESTI KÄYTTÄYTYVIEN MIESTEN VERTAISRYHMÄ, kokoontuu 10 kertaa, viikoittain 1,5 tuntia kerrallaan, vetäjinä toimii kaksi miestyöntekijää

SEURANTA, seurantatapaaminen pidetään n. puolen vuoden kuluttua ryhmän päättymisestä

Lisätiedot:

Outi Ruishalme

Suomen Mielenterveysseuran SOS-keskuksen johtaja

Suomen Mielenterveysseura

Maistraatinportti 4 A

00240 Helsinki

Puh. (09) 4135 0511, 040-542 6164

Faksi (09) 4135 0570

Outi.ruishalme@mielenterveysseura.fi

7.9 Vaihtoehto väkivallalle -hoitomalli: apua perheväkivaltaan syyllistyneille miehille Jyvässeudulla

Jyvässeudulla alkoi verkostoitunut yhteistyö perheväkivallan ehkäisemiseksi syksyllä 1995. Tuolloin paikallinen poliisi, Kriisikeskus Mobile (silloinen Mobile-tukiasema), Jyväskylän Yliopiston Psykoterapiaklinikan opetus- ja tutkimuslinikka sekä päihdehuolto kartoittivat tilannetta ja miettivät toimenpiteitä perheväkivaltakierteen katkaisemiseksi.

Kriisikeskus Mobile ja Psykoterapiaklinikka kehittivät yhdessä Vaihtoehto väkivallalle -hoitomallin, joka on tarkoitettu parisuhteessaan väkivaltaan syyllistyneille miehille.

Hoitomalliin kuuluu miesten yksilöllinen arviointi- ja motivointijakso Kriisikeskus Mobilessa, jonka jälkeen mies ohjataan Jyväskylän Yliopiston Psykoterapiaklinikan opetus- ja tutkimuslinikalle ryhmään. Yksilötyö kestää 1–6 kuukautta. Tämän jälkeen miehen tulee sitoutua vähintään puoli vuotta kestäväan ryhmätyöskentelyyn. Ryhmän koko on 5-7 miestä ja se kokoontuu kerran viikossa.

Alkuun miehet ohjautuivat hoitoon etupäässä poliisiin kautta. Nykyään yhteydenottaja voi olla Mobilen yhteistyökumppani esim. sosiaali- tai terveydenhuollosta, läheinen, puoliso tai yhä useammin väkivallantekijä itse. Hoitoon tulee vuodessa noin 50 miestä. Heistä 20% käy läpi koko hoitomallin. Päämääränä hoitomallissa on miehen vastuun selventäminen ja rikoksen uusimisen estäminen.

Myös rikoksen uhreille, perheväkivaltaa kokeneille naisille, tarjotaan systemaattisesti apua. Naisilla on mahdollisuus yksilötyöskentelyssä purkaa traumaattisia kokemuksiaan ja etsiä selviytymiskeinoja. Periaatteena Vaihtoehto väkivallalle -hoitomallissa on, että miestyötä tekevät ovat aika ajoin yhteydessä puolisoihin varmistaakseen työskentelyn turvallisuuden ja luotettavuuden.

Ryhmätyöskentelyyn on liittynyt tieteellinen tutkimus. Suomen Akatemia on vuosina 2000-2003 rahoittanut tutkimustoimintaa (Miksi mies lyö puolisoaan? – narratiivinen ja diskurssianalyttinen tutkimus). Hoitomallista ja tutkimustuloksista on useita julkaisuja. Mallia on esitelty kansainvälisissä kongresseissa ja muissa tilaisuuksissa. Tutkimuksesta valmistuu myös väitöskirja.

Lisätietoja:

Esa Ruuska Kriisikeskus Mobile p. 050-5313339

Juha Holma Jyväskylän yliopiston psykologian laitos p. 040-5640333

8. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisyhmän suositukset

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen Suomessa on päämäärä, johon pyritään kansalaisten hyvinvoinnin lisäämiseksi ja kärsimyksen vähentämiseksi. Suomella on myös useiden kansainvälisten sopimusten perusteella velvollisuus toimia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja myös raportoida toimistaan naisiin kohdistuvan väkivallan, naiskaupan ja prostituution poistamiseksi. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen on myös tasa-arvoisuuden lisäämistä. Niin naisiin kuin miehiinkin kohdistuva vakava väkivalta on suurimmalta osin miesten tekemää.

Tässä tehtävät ehdotukset naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi ottavat huomioon sen mitä muiden käynnissä tai valmisteilla olevien toimintaohjelmien mukaisesti tehdään. Valtioneuvoston hyväksymä Sisäisen turvallisuuden ohjelma sisältää useita toimia, joiden voi odottaa vähentävän myös tai erityisesti naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Sosiaali- ja terveysministeriön vuosiksi 2004-2007 tarkoitettu toimintaohjelma lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi sisältää useita tässä esitettyjä toimia tukevia tai niiden kanssa yhdenmukaisia toimia erityisesti väkivallan uhreille ja tekijöille tarkoitettujen palvelujen suhteen.

8.1 Väkivallasta puhuminen ja siihen puuttuminen

Naisiin kohdistuvasta vakavimmasta väkivallasta suuri osa on puolison tai muun lähipiiriin kuuluvan tekemää. Tällaiset teot jäävät usein tulematta ulkopuolisten tietoon. Ilmitulo on kuitenkin monella tapaa suotuisaa ja auttaa myös uhria ja tekijää pitkällä tähtäimellä. Sen lisäksi ilmitulo merkitsee, että tekoihin kohdistuu laajempi sosiaalinen kontrolli, joka on omiaan ehkäisemään niitä. Vuoden 1997 naisuhritutkimuksen mukaan neljä viidestä naisesta, joiden kokema vakavin parisuhdeväkivaltatapaus oli aiheuttanut vamman, puhui tapahtumasta jonkun kanssa.

Lähisuhdeväkivallasta keskustelua ja siihen puuttumista kansalaisten keskuudessa on syytä edistää edelleen. Asian puheeksi otton laajuutta voi mitata esimerkiksi tulevien naisuhritutkimusten (tai lähisuhdeuhritutkimusten) tiedoista, jotka kuvaavat väkivaltatapauksen tuloa poliisiin, muiden viranomaisten, muiden tukijärjestelmien, sukulaisten, ystävien tai muiden ihmisten tietoon.

Väkivallan vähentämistä edistävät myös väkivallattoman elämän mallit ja rauhanomaiset ongelmien ja kiistojen ratkaisumallit. Vaikka osassa naisiin kohdistuvasta väkivallasta alkoholilla tai muilla päihteillä ei ole osuutta, kaikki tieto viittaa siihen, että runsas humalahakuinen päihteiden käyttö lisää riskiä sekä syölyä väkivaltaan että joutua sen uhriksi.

Ehdotus:

Madalletaan väkivallan puheeksi ottamisen ja puuttumisen kynnystä.

Yleinen yhteiskunnallinen läpäisyperiaate

Naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistamista, tiedostamista, havaitsemista, ehkäisemistä pyritään parantamaan kaikkialla yhteiskunnassa. Sisältönä ovat väkivallan paheksuttavuus ja rikollisuus; se, että väkivalta ei ole yksityisasia, vaikka uhri olisi tekijän läheinen; valmiuksien parantaminen asiaan puuttumiseen sekä hakemaan tarvittavaa tukea ja apua; väkivalta estää tasa-arvon toteutumista.

Puheeksi ottamisen edistäminen käsittää paitsi sosiaali-, terveys- ja koulutuspalvelut neuvolasta päiväkotiin ja kouluun ja muihin oppilaitoksiin myös muut laitokset ja paikat kuten armeijan ja työelämän. Tähän liittyviä sisältöjä ja valmiuksia välitetään asiakkaille ja muille palvelujen käyttäjille. Onnistuminen edellyttää asian sisällyttämistä näiden organisaatioiden työntekijöiden ja alojen opiskelijoiden koulutukseen; tämä taas edellyttää vastaavien oppimateriaalien saatavuutta.

Periaate ei tarkoita, että vain viranomaiset tai ammatti-ihmiset ja vakiintuneet järjestöt voisivat toimia. Tavoitteena on jakaa tietoa ja saada aikaan valmiuksia, jonka nojalla kansalaiset voivat toimia itsekin väkivallan vähentämiseksi. Tavoitteena on kansalaisyhteiskunnan väkivallattoman toimintakyvyn vahvistaminen.

Väkivallan puheeksi ottamisen valmiuksia pitäisi parantaa ja rauhanomaisia riitojen ratkaisukeinoja ja turvallisuustaitoja edistää kaikissa ikävaiheissa ja kaikilla elämänoilla neuvolasta vanhainkotiin ja kotoa työpaikoille ja vapaa-ajan viettoon. Esimerkiksi neuvoloissa seulotaan väkivaltaa (apuna vakiolomake, jossa tätä tarkoittavia kohtia) sekä edistetään väkivallatonta perhe-elämää ja myös isien osallistumista lapsen hoitoon. Samaa voidaan edistää esikoulun tieto-ohjelmilla ja sosiaalisilla kehitysohjelmilla nuorille, vanhemmuuteen kouluttamalla, perheen sisäistä toimivuutta parantamalla. On myös harkittava mediakampanjoita väkivaltaa edistävien asenteiden, käyttäytymisen ja sosiaalisten normien muuttamiseksi.

Asevelvollisuuden ja siviilipalveluksen suorittajat ovat yksi tärkeä kohderyhmä. Kyseessä on miesten yksi ikäluokka lähes kokonaisuudessaan tärkeässä ikävaiheessa ja samalla tilanteessa, jossa on paljon mahdollisuuksia ihmissuhteiden kärjistymiseen.

Lapsuuden ja nuoruuden eri vaiheissa on oltava tarjolla sopivaa aineistoa ja opetusta turvallisesta ja väkivallattomasta seurustelusta ja parisuhteesta. (Tässä käytettävä hyväksi esimerkiksi kokemuksia Tanskan det Kriminalpreventive Rådin hankkeesta Sikker flirt).

Turvallisuustaitojen kehittämisellä voidaan estää väkivallan kohteeksi joutumista ja lieventää seurausten vakavuutta väkivaltatilanteissa.

Tuetaan esimerkiksi lasten turvataitokasvatusta. Tämä tarkoittaa opettamista ja harjoittamista varautumaan väkivallan ja ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksiin. Opetetaan erityisesti tiedostamaan seksuaalisen väkivallan vaarat ja varautumaan siihen. Opetuksessa ja ohjelmissa ei tarpeettomasti pyritä erottelemaan tyttöjä ja poikia toisistaan. Nämä asiat voivat sisältyä esimerkiksi terveystiedon opetukseen.

Viranomaisten yhteistyö

Viranomaisten yhteistyö on yksi avaintekijä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisessä ja väkivallan seurausten lieventämisessä. Tätä koskevaa yhteistyötä on käynnistetty kokeilumielessä tai pysyvämmiin monissa paikoissa ja monilla tasoilla. Silti tehokkaalla yhteistyöllä on edelleen esteitä, jotka voivat liittyä tiedonkulun todellisiin tai kuviteltuihin esteisiin (esimerkiksi salassapitosäädökset), väkivallan tunnistamistaitojen heikkouksiin tai esimerkiksi puutteellisiin tietoihin käytettävissä olevista tuki- ja palvelujärjestelmistä.

Parannetaan kaikilla tasoilla viranomaisten yhteistyötä väkivallan tunnistamiseksi ja sen uhrien, tekijöiden ja näkijöiden auttamiseksi.

Viranomaisten, järjestöjen ja muun kansalaisyhteiskunnan yhteistyö

Suositus:

Paikallistasolla luodaan tai kehitetään olemassa olevia verkostoja tai muita yhteistyömuotoja naiseen kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Tämä voi tapahtua esimerkiksi kuntien tai seudullisten turvallisuus- tai hyvinvointiohjelmien puitteissa.

Työn kehittämisessä käytetään hyväksi niitä hyviä kokemuksia, joita yhteistyön kehittämisestä on eri paikkakunnilla. Tällaisia hankkeita ovat esimerkiksi Porvoon ”Mitta täysi” –hanke, Espoon poliisin ja syyttäjän yhteistyö palvelujärjestöjen väkivaltaa tehneiden miesten ohjaamiseksi väkivallan katkaisuojelmiin ja Helsingin Malmin mallin mukainen yhteistyö ensiapuaseman, poliisin, oikeusviranomaisten ja järjestöjen kesken. Etelä-Suomen läänissä on tekeillä Porvoon, Forssan ja Vihdin kehittämiskokeita hyödyntävä kunnille tarkoitettu opas lähisuhdeväkivallan käsittelemiseksi.

Paikallistason hyvät käytännöt sisältävät yhteisymmärryksen siitä, mitä tapahtuu kun jonkin toimijan tietoon tulee väkivaltilanne. Tavoitteena on palvelujen käyttäjien tahtoa kunnioittaen varmistaa, että väkivallan uhrit, tekijät ja näkijät pystyvät hyötymään kaikista tarjolla olevista palveluista. Tavoitteena on toimiva palveluketju.

Terveydenhoito

Vakavan väkivallan uhreista suuri osa hakee hoitoa. Väkivallan tunnistaminen hoidon tarpeen taustasyiksi mahdollistaa paremman hoidon ja muiden palvelujen tarjoamisen. Se parantaa myös mahdollisuuksia toimiin, joilla väkivallan toistumisriskiä voidaan vähentää. Se voi myös edistää tekijän saamista ottamaan vastuu teostaan. Lisäksi väkivallan parempi tunnistaminen ja kirjaaminen terveydenhoidossa voi muodostaa yhden pätevästä mittarin vakavan väkivallan esiintymisestä sekä sen haittojen laajuudesta.

Helsingissä Malmin sairaalan päivystyspoliklinikka ottanut käyttöön ns. PAKE- eli pahoinpitely- ja kehonkarttalomakeen, johon potilaan vammat ja muut pahoinpitelytiedot kirjataan aikaisempaa tarkemmin (silti nopeasti). Jos asia etenee esitutkintaan ja syyteharkintaan, näistä tarkoista tiedoista on paljon apua. Samassa yhteydessä potilaan suostumuksella asia viedään poliisin tutkittavaksi. Edelleen potilas pyritään ohjaamaan saamaan muuta apua ja tukea, joka auttaisi häntä pääsemään eroon ehkä pitkittyneestäkin väkivallasta. Pahoinpitelystä epäilty voidaan suostumuksellaan ohjata väkivallan katkaisuojelmaan.

Naisuhrien tunnistamista voidaan tehostaa myös systemaattisilla seulonnoilla terveydenhuollon eri toimipisteissä, kuten äitiys- ja lastenneuvoloissa ja sairaaloiden vastaanotoilla. Sosiaali- ja terveysministeriö suosittelee suomalaisen seulontavälineen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004; Perttu Sirkka 2004 a) käyttöä valtakunnallisesti äitiys- ja lastenneuvoloissa. Seulontavälineellä tunnistetaan myös lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Seulontavälinettä tullaan soveltamaan ja testaamaan

vuonna 2005 EU:n komission rahoittamassa Daphne -hankkeessa myös sairaaloiden vastaanotoilla (Perttu Sirkka 2004 b).

Pahoinpitelyn uhrien tunnistamiseksi tulisi kehittää välineitä. Yksi tehokas menetelmä on fyysisten vammojen (onnettomuudet ja pahoinpitelyt) vuoksi terveyskeskuksiin ja sairaaloiden ensiapuun tulevien potilaiden systemaattinen haastattelu ja tutkimus. Ns. Malmin mallin mukaisia työvälineitä tulisi levittää koko Suomeen. Uhrien tunnistamisen tehostamiseen tulisi aina liittää kuitenkin uhrien kohtaamiseen ja ohjaamiseen sekä työvälineiden (esim. haastattelu, tutkimus ja asiakirjamerkinnät) käyttöön liittyvä henkilöstön koulutus.

Uhrien tunnistamisen tehostamistoimenpiteet edellyttävät, että uhreille, tekijöille ja lapsille on kehitetty jatkohoitopalveluja kunnissa.

On kehitettävä terveydenhuollon lääkärin ja hoitohenkilökunnan valmiuksia kohdata väkivalta ja ohjata väkivallan uhri palveluihin, jotka auttavat vähentämään väkivallan uusiutumisariskin ja väkivallan psyykkisiä vaikutuksia. Tämä edellyttää myös väkivallan uhrien hoitoon liittyvien käytäntöjen kehittämistä.

Esimerkiksi potilaan väkivallan tuottamat ongelmat voivat olla vakavia vaikka näkyvät, fyysiset vammat puuttuvat tai ovat vähäisiä, ja asiasta keskustelu ja terapiaan ohjaaminen saattavat olla tarpeen.

Sosiaalitoimi

Sosiaalitoimi kohtaa lähisuhdeväkivallan osapuolia pääasiassa erilaisten sosiaalihuollon toimenpiteiden, kuten kasvatus- ja perheneuvonnan, lastensuojelun, vanhus- ja vammaistyön, päihdehuollon ja toimeentulotukiasioiden yhteydessä. Väkivaltatyön erityisosaamisen taso on sosiaalitoimessa kirjavaa. Perheväkivaltatilanteissa tarvittava nopean kriisiavun saaminen on sattumanvaraista.

Ehdotuksia:

Valtakunnallisesti kattavan sosiaalipäivystysjärjestelmän luominen

Sosiaalitoimen ja poliisin yhteistyön kehittäminen mm. uhrin ja lasten pikaisen avun saamiseksi ja auttamisketjun jatkuvuuden parantamiseksi. Tämän voidaan toteuttaa siten, että kihlakuntien poliisilaitoksiin sijoitetaan sosiaalitoimen sosiaalityöntekijöitä, yhteistyöllä sosiaalipäivystyksen kanssa tai muuten tarkoituksenmukaisella tavalla ottaen huomioon valmisteilla oleva hyviä toimintamalleja käsittelevä kehittämistutkimus.

Sosiaali- ja terveystoimen yhteistyön tehostaminen mm. väkivallan ja avun tarpeen tunnistaminen, avun ja hoidon järjestäminen ja hoitoon ohjaus, palveluketjujen luominen ja tiedottaminen

Päihdehuollon laitostuntoutuksessa tarjotaan väkivaltaisille henkilöille erityistukea väkivaltaisen käyttäytymisen katkaisemiseksi

Väkivallan tekijöiden vastuuttaminen ja hoitoonohjaus

Erilaisissa hoitolaitoksissa ja -yksiköissä elävien henkilöiden kokeman väkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen

Sosiaalialan henkilöstön ammatillista osaamista väkivaltatyöhön tulee lisätä perus- ja täydennyskoulutuksella

Kehitetään koordinoitua (yhteisesti sovitut ja kirjatut toimintaohjeet ja käytännöt) yhteistyötä poliisin, sosiaalitoimen, järjestöjen ja muiden toimijoiden välillä. Toimijoiden yhteistyöhön tulee sisältyä se, että jokainen tekijä, uhri, näkijä tulee huomioiduksi niin, että he voivat ohjautua palvelujärjestelmän piiriin.

Sosiaalitoimen ja muiden toimijoiden auttamisketjun toimivuus varmistetaan. Sosiaalitoimessa huolehditaan, että apua tarvitsevat ohjataan asianmukaisten palveluiden piiriin. Turvakotia tarvittaessa varmistetaan yhteistyö turvakodin kanssa ja huolehditaan tarpeellisista lähetteisistä ja maksusitoumuksista. Vastaava koskee muita tarpeellisia palveluita.

Sosiaalityöntekijän tulee laatia väkivallan uhrin kanssa tälle selkeä palvelu-, tuki- ja turvatoimien suunnitelma. Sosiaalitoimistossa tulee olla selkeä käytäntö, joka takaa sen, että tämä asia hoidetaan jokaisen sosiaalityöntekijöiden tietoon tulevan väkivallan uhrin tai väkivallan uhkaa kokevan henkilön kohdalla. Tehtävä voi kuulua sille sosiaalitoimen työntekijälle, joka ensimmäisenä kohtaa väkivallan uhrin, tai se voidaan järjestää jollakin muulla tavalla.

Erikseen selvitetään kuntien akuutin kriisityön ryhmien toiminta naisiin kohdistuvan väkivallan seurausten lieventämisessä ja mahdollisuudet kehittää tätä toimintaa.

8.2 Valtakunnallinen, paikallinen ja läänintasoinen yhteistoiminta: väkivallantorjunnan verkosto ja koordinaatiokeskus

Viime viiden–kymmenen vuoden aikana syntynyt kymmeniä ellei satoja pieniä ja suuria hankkeita torjumaan väkivaltaa. Ne ovat tuottaneet suuren määrän kokemuksia, oppimateriaalia ja muuta aineistoa, jonka käyttö on vähäisempää kuin sen tulisi olla. Voi myös olettaa, että useat hankkeet olisi suunniteltu paremmin jos niillä olisi alusta alkaen ollut käytössään parempaa tietoa väkivallan piirteistä, syistä ja torjuntakeinojen tehokkuudesta.

Perustetaan väkivallantorjunnan verkosto ja koordinaatiokeskus.

Koordinaatiokeskuksen tehtäviin kuuluisi:

- kerätä ja saattaa yleisön ja asiantuntijoiden saataville pätevää tietoa väkivallasta ja sen torjuntakeinoista
- kerätä tietoja hyvistä ja lupaavista käytännöistä väkivallan torjunnassa
- edistää ja koordinoida väkivaltaan liittyvää koulutusta ja oppimateriaalien tuottamista
- perustaa ja päivittää Internet-sivustoa

Verkosto ja koordinaatiokeskus voitaisiin perustaa mahdollisesti rikosentorjuntaneuvoston yhteyteen.

Koordinaatiokeskuksen ja väkivaltaverkoston yhteyteen voisi olla neuvottelukunta tai neuvosto, jossa ovat edustettuina tärkeimmät alalla toimivat julkisen vallan ja kansalaisyhteiskunnan organisaatiot.

Koordinaatiokeskuksessa on oltava riittävä asiantuntemus naisiin kohdistuvan väkivallan erityiskysymyksistä.

Väkivaltaneuvoston tehtävänä olisi:

- edistää voimavarojen kokoamista ja järkevää käyttöä,
- auttaa turhan päällekkäisyyden välttämässä
- edistää väkivaltaa ja väkivallantorjuntaa koskevaa tiedonvälitystä eri ministeriöiden, muun julkisen vallan ja kansalaisjärjestöjen kesken.
- valmistella laatukriteerejä väkivaltatyölle
- levittää hyviä käytäntöjä.
- edistää väkivallan esiintymisen, sen syiden ja torjuntakeinojen vaikutuksen tutkimusta
- tehdä väkivaltakysymykseen liittyviä lainsäädäntöaloitteita
- seurata väkivaltaan liittyviä kansainvälisiä sopimuksia ja seurata niiden velvoitteiden täyttämistä Suomessa
- edistää viranomaisten välistä yhteistyötä ja tarkoituksenmukaista työnjakoa eri tehtävien hoidossa

Selvitetään tarve ja mahdollisuudet perustaa läänien tasolla toimivat väkivaltatyötä koordinoivat elimet, jotka toimisivat yhteistyössä valtakunnallisen väkivaltaverkoston ja paikallisten toimijoiden kanssa.

Näiden läänintason elimien käytettävissä täytyy olla riittävä asiantuntemus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja niiden toiminta on koordinoitava lääneissä toimivien naisiin kohdistuvan väkivallan asiantuntijaryhmien kanssa.

Viime vuosina lääneissä on toteutettu useita väkivallan ja sen haittojen vähentämiseen tähtäviä hankkeita.

Paikallisesti ja/tai seutukunnilla tulisi olla myös väkivaltatyön koordinaatioelimet.

Paikallisissa verkostoissa tai elimissä olisivat mukana ainakin sosiaali- ja terveystoimi, poliisi ja kansalaisjärjestöt.

Paikallisia yhteistyöverkostoja voi kehittää Porvoon ”Mitta Täysi – Mättet Rågat” –hankkeen ja muiden hyvien hankkeiden kokemusten pohjalta.

8.3 Poliisin toiminta

Poliisi kohtaa työssään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kotihälytyksillä, rikostutkinnassa ja virkaaputilanteissa. Asia voi tulla ajankohtaiseksi myös silloin kun haetaan lähestymiskieltoa.

Poliisi ottaa omassa koulutuksessaan ja toimintansa kehittämässä huomioon naisiin kohdistuvan väkivallan ja pyrkii tehostamaan sen ehkäisyä monipuolisin keinoin.

Poliisin peruskoulutukseen on sisällytetty keskeiset osiot perheväkivallan ehkäisystä. Teema sisältyy myös poliisin henkilöstön vuonna 2002 alkaneeseen työpaikkakoulutukseen. Poliisin työpaikkakoulutuksessa käydään läpi muun muassa seuraavia keskeisiä asioita:

- ilmiön tunnistaminen
- väkivaltatilanteen katkaisu
- turvallisuuden takaaminen
- näytön kerääminen
- yhteistyö muiden viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen kanssa ja yhteistyötahojen mahdollisuuksien tunteminen
- lasten puhuttaminen ja kuulustelu

Poliisi kehittää toimintamenetelmiään kotihälytystilanteissa.

Kotihälytystilanteessa poliisin toimenpiteellä pyritään rauhoittamaan tilanne ja takaamaan ihmisten turvallisuus. Esitutinnan turvaamisen ja muun viranomaistoiminnan kannalta on oleellista selvittää tapaukseen liittyvät tosiseikat mahdollisimman luotettavalla tavalla. Poliisipartio selvittää esimerkiksi

- tarvitaanko ensiapua, sairausautoa tai lääkäriä paikalle
- kuka on kutsunut poliisit
- kuka on uhri
- ketkä ovat paikalla
- millaista väkivaltaa on käytetty: pahoinpitely, uhkaus, henkinen väkivalta, pakottaminen, seksuaalinen väkivalta, onko aikaisemmin tapahtunut väkivallantekoja
- tarvitaanko tukihenkilöä
- onko alkoholilla tai huumeilla osuutta tapahtumaan.

Poliisi parantaa valmiuttaan auttaa perheväkivallan uhria saamaan muuta tarvittavaa apua ja tukea. Väkivallan uhkaa kokevaa autetaan tekemään turvasuunnitelma väkivalta-tilanteiden varalle.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 6 §:n mukaan poliisin on informoitava asianomistajaa mahdollisuudesta saada korvausta valtiolta rikosvahingoista. Väkivallan uhrille ja sen uhkaa kokevalle annetaan ohjeita, miten ehkäistä väkivaltatilanteen syntymistä ja selvittää jo syntyneestä väkivaltatilanteesta; hänelle annetaan tietoa myös muista uhrille tarjolla olevista tuki- ja auttamismuotoista sekä prosessin etenemisestä. Myös väkivallan tekijöitä ja näkijöitä ohjataan tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin.

Ampuma-aselain perusteella aselupa voidaan peruuttaa, jos luvanhaltija on syyllistynyt väkivaltaista käyttäytymistä osoittaneeseen rikokseen. Tällaisten tilanteiden tarkistamista parannetaan.

8.4 Rangaistuksen täytäntöönpano

Valtioneuvoston hyväksymässä Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa asetetaan seuraavat tavoitteet: ”Vankiloissa ja yhdyskuntaseuraamuksissa väkivalta- ja seksuaalirikoksista tuomittujen toimintaohjelmia tehostetaan ja selvitetään toimeenpantujen ohjelmien vaikuttavuus. Vankeinhoitolaitoksen 1.4.2004 käynnistämässä ohjelmassa kehitetään erityisesti vankeinhoidon kykyä tunnistaa ja auttaa ehkäisemään perheväkivaltariskit. Rangaistusten täytäntöönpanossa huolehditaan siitä, että väkivalta ja seksuaalirikosohjelmien tarjonta ja ohjelmavaihtoehdot ovat oikeassa suhteessa vankien ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen asiakasrakenteeseen ja tarpeisiin.”

Toteutetaan Sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti toimia, joiden avulla voidaan rangaistuksen täytäntöönpanon yhteydessä parantaa väkivalta- ja seksuaalirikosten ehkäisyä.

8.5 Uhrien erityispalvelujen ylläpito ja kehittäminen

Kuntien sosiaali- ja terveystoimen on varmistettava väkivallan uhrien tarvitsemien tukipalvelujen saatavuus. Palveluja oltava kattavasti eri puolilla maata. Ne voivat olla kunnallisia tai seudullisia. Järjestämisvastuu on kunnilla ja yleensä julkisella vallalla, mutta toiminnassa täytyy hyödyntää myös muiden toimijoiden tarjoama apu ja palvelut.

Aikaisemmassa jaksossa on käsitelty sosiaali- ja muiden viranomaisten tehtäviä uhrien palvelujen tuottamiseksi. Tässä käsitellään tarpeita, joiden täyttäminen tällä hetkellä on pääasiassa tai kokonaan järjestöjen ja muiden toimijoiden toteuttamaa.

Väkivallan uhrin tarvitsevat usein pikaista ja luottamuksellista puhelinneuvontaa. Tällaisia valtakunnallisia palveluja on tarjolla useita. Rikosuhripäivystys tarjoaa apua minkä tahansa rikosten uhreille sukupuolesta riippumatta, mutta asiakkaista enemmistö on naisia ja heistä monet väkivallan uhreja. Muita olemassa olevia kriisipalveluja ovat esimerkiksi Naisten linja, Raiskauskeskus Tukinainen ja Suomen Mielenterveysseuran (SMS) valtakunnallinen kriisipuhelin, Sos-keskuksen kriisipuhelimet sekä SMS:n paikalliset kriisipuhelimet.

Suositus:

Turvataan väkivallan uhriksi joutuneille naisille puhelinneuvonnan saatavuus (naisten kriisipuhelimet). Selvitetään mahdollisuus rikosuhripäivystyksen vakinaistamiseen. Riippumatta siitä, miten rikoksen uhrien neuvonta yleensä järjestetään, tarvitaan myös erityisesti naisille tarkoitettuja palveluja. Palveluja tulisi olla käytettävissä kaikkina vuorokauden aikoina. Käytössä on oltava myös palveluja, jotka ovat kokonaan maksuttomia.

On turvattava maahanmuuttajanaisten tarpeisiin vastaavan pystyvä kriisipuhelinpalvelu.

On mahdollistettava myös laitoksissa asuvien naisten mahdollisuus ottaa yhteyttä laitoksen ulkopuoliseen neuvontapalveluun.

Suomessa on tällä hetkellä noin 23 turvakotia ja 120 turvakotipaikkaa. Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistykset ylläpitävät kolmeatoista turvakotia ja yhtä turvakotia. Seitsemän turvakotia on kuntien omistamia ja loput muiden yhdistysten. Turvakodit voivat toimia monipuolisina perhe- ja lähisuhdeväkivallan osaamiskeskuksina, joissa yhdistyvät ympärivuorokautiset palvelut ja pitkäjänteiset avopalvelut.

Turvakotipaikat puuttuvat kokonaan laajoilta alueilta etenkin Pohjois- ja Itä-Suomessa. Muuallakaan turvakotipaikkoja ei ole riittävästi koettuun tarpeeseen nähden.

Monesti on tullut esiin myös tarve hyvin matalan kynnyksen tukikeskuksille, paikoille, joissa väkivallan uhrin tai uhkaa kokevat naiset voivat pistäytyä lyhyemmäksi aikaa. Tällaisia tarpeita on havaittu etenkin perheettömällä naisilla ja raiskauksen uhreilla.

Laajennetun lähestymiskiellon voimaan tulo vuoden 2005 alussa vaatii myös valmiuksia tukea laajennettuun lähestymiskieltoon määrättyjen asumisen järjestämistä.

Varmistetaan alueellisesti kattava turvakotiverkosto, jolla on riittävät toimintaedellytykset. Selvitetään turvakotipaikkojen tarjonnan riittävyys ja ennen kaikkea toiminnassa olevien turvakotien rahoituspohjan vakiinnuttamisen mahdollisuus.

Selvitetään mahdollisuudet järjestää väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille naisille matalan kynnyksen tuki- ja käyntipaikkoja.

Nykyään tuomioistuin voi määrätä perheväkivallan tai seksuaalirikoksen uhriksi joutuneelle esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin joko avustajan tai tukihenkilön mutta ei molempia.

Selvitetään mahdollisuudet siihen, että tuomioistuin voisi määrätä perheväkivallan tai seksuaalirikoksen uhriksi joutuneelle esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin sekä avustajan että tukihenkilön.

Maahanmuuttajanaisten erityistarpeet

Maahanmuuttajanaisten ei ole usein tietoinen perusoikeuksistaan tai avun saamisen mahdollisuuksista puutteellisen kielitaidon ja heikon yhteiskuntatuntemuksen vuoksi. Monissa tapauksissa hän on kokenut lähtömaassaan vakavaa väkivaltaa, mikä täytyy myös ottaa huomioon. Siksi tarvitaan enemmän kulttuurituntemuksen avulla räätälöityjä palveluja maahanmuuttajanaisten elämänhallinnan tukemiseksi.

Useimmat maahanmuuttajat tarvitsevat palveluja muilla kuin suomen tai ruotsin kielellä ja monet omalla äidinkielellään. Poliisilla ja oikeusministeriöllä on monella kielellä esitteitä esimerkiksi lähestymiskiellosta ja uhrin oikeuksista. *Naisten Linja Suomessa ry* järjestää maksutonta valtakunnallista eri kielillä toimivaa neuvonta- ja tukipuhelintoimintaa, jonka kautta väkivaltaa tai sen uhkaa ja pelkoa kokeneet maahanmuuttajanaiset ja -tytöt voivat saada keskitetysti tietoa olemassa olevista palveluista ja oikeuksistaan Suomessa. Neuvonta- ja tukitoiminta on saanut hyvää palautetta tarpeellisuudestaan, mutta nykyisen puhelimen (*Naisten Linja*) paikallispuhelimaksullisuus on palautteen mukaan monille maahanmuuttajanaisten este soittaa puhelimeen. Maahanmuuttajanaisten voi saada myös henkilökohtaista apua väkivaltilanteessa Sos-keskuksen ulkomaalaisyksiköstä joko työntekijän ja asiakkaan yhteisellä kielellä tai tulkin välityksellä.

Monissa tapauksissa naisten on mahdollista kertoa ongelmistaan vain jos he voivat tehdä sen ilman miehensä tai perheensä läsnäoloa. Myös tulkin henkilöys ja kytkennät naisen lähipiiriin saattavat estää asioiden esille ottamisen. Tällaisessa tapauksissa suomalaisen naistulkin käyttö voi olla toimivien ratkaisujen ratkaisu.

Parannetaan maahanmuuttajanaisten palveluita siten, että ne ottavat paremmin huomioon väkivallan ja sen uhkan. Tämä merkitsee muun muassa heidän oikeuksistaan ja apujärjestelmistä tiedottamista eri kielillä sekä tapaamisten ja tulkkauksen järjestämistä tavalla joka mahdollistaa väkivallasta keskustelun.

Jos suomalaisen tai muun Suomessa pysyvästi asuvan kanssa avioituneen maahanmuuttajanaisen avioliitto purkautuu tai uhkaa purkautua puolison väkivallan vuoksi ennen kuin nainen saa vakituisen oleskeluluvan Suomessa, häntä uhkaa oleskeluluvan menetys ja karkotus. Pelko karkotuksesta vaikeuttaa väkivallasta irtautumista. Oleskeluluvan menetys tällaisessa tilanteessa on usein kohtuuton.

Selvitetään mahdollisuudet käsitellä väkivaltaa parisuhteissaan kokeneiden maahanmuuttajanaisten oleskelulupakysymykset oikeudenmukaisesti siten, että muun muassa pelko oleskeluluvan menetyksestä ei ehkäise väkivaltaan puuttumista ja että uhria ei tosiasiallisesti rangaista karkotuksella.

Maahanmuuttajamiesten palvelut. Suomessa tarjolla olevat palvelut eivät ole tavoittaneet maahanmuuttajamiehiä ja kokemukset maahanmuuttajamiesten kanssa työskentelystä ovat vähäisiä.

Suomessa tulisi kehittää ja kokeilla maahanmuuttajamiehille suunnattuja palveluita ja voimassa olevia miesten ohjelmia tulisi kehittää niin, että ne rohkaisevat myös maahanmuuttajamiehiä hakeutumaan niiden piiriin. Suomessa asuvien miesten keskinäistä vuorovaikutusta tulisi lisätä yli kulttuurirajojen ja siten ehkäistä myös maahanmuuttajamiesten syrjäytymistä.

Turvatekniikka

Monissa maissa on saatu hyviä kokemuksia väkivallan ja väkivallan uhan uhreille teknisiä laitteita, joiden avulla parantaa turvallisuutta, kuten saada nopeasti ja varmasti yhteys poliisiin tai hälytyskeskukseen siten, että pyynnön vastaanottajalla on jo pohjatiedot avunpyytäjän tilanteesta. Ruotsissa poliisi on luovuttanut uhatuille naisille niin sanottuja turvapaketteja, joihin kuuluu kannettava turvahälytint, matkapuhelin, kotona oleva poliisiin ja hälytyskeskukseen suoraan kytketty turvapuhelin sekä nauhoittava puhelinvastaaaja. Norjassa on otettu käyttöön hälytyslaite, jossa yhdistyy GSM matkapuhelin ja GPS-paikannin. käytössä. Vastaavista käytännöistä on hyviä kokemuksia myös Englannissa ja Australiassa.

Kaikille turvallisuudestaan huolestuneille voi suositella sitä, että matkapuhelimessa on valmiiksi asetettuna esimerkiksi pikavalinta, jolla saa yhteyden johonkin turvaa tarjoavaan tahoon. Englannin kokeiluissa kuitenkin todettiin, että eräissä tapauksissa matkapuhelimella soittaminen on liian näkyvä ja ilmeinen teko, jonka naisen uhkaaja saattaa helposti havaita ja estääkin. Siksi turvarannekkeita, joita saattoi painaa huomaamatta, pidettiin parempina. Rannekkeen painaminen avasi puhelinta nostamatta puhelinyhteyden hälytyskeskukseen, jossa puhelu myös nauhoitettaisiin. Järjestelmä vaatii luonnollisesti myös hälytyskeskuksen osallistumisen ja tarvittavan koulutuksen.

Tarjotaan ainakin kokeiluluonteisesti väkivallan uhkaamille naisille hälytyslaitteita, joilla he saavat nopeasti ja huomaamatta yhteyden hälytyskeskukseen, jolla on käytössä asiaa koskevat taustatiedot. Tiedotetaan kaikille mahdollisuuksista parantaa turvallisuutta matkapuhelimen asetuksin ja muilla teknisillä laitteilla.

Useissa maissa mainitut järjestelyt ovat lähinnä poliisin vastuulla. Tämä olisi ehkä luontevaa Suomessakin, vaikka hälytyskeskusten ja poliisin työnjako on selvitettävä. Tässä yhteydessä Suomessa selvitetään myös voiko tällaisen kokeilun yhdistää rikosseuraamusviraston hankkeisiin, joissa kehitetään elektronista valvontaa ja paikantamista.

8.6 Lainsäädäntö, lainkäyttö

Seurataan 1.1.2005 voimaan tulevan laajennetun lähestymiskiellontoimivuutta. Seurataan myös kokemuksia Itävallasta, jossa Suomen laajennettua lähestymiskieltoa muistuttava Gewaltschutzgesetz on ollut hyvin laajassa käytössä vuodesta 1997 alkaen.

Selvitettävä mahdollisuuksia lähestymiskiellon valvomiseen elektronisin välinein.

Parannettava lähestymiskiellon aikaisten välttämättömien tapaamisten turvallisuutta tarjoamalla tätä varten turvajärjestelyjä.

Vuoden 1995 pahoinpitelyrikoksia koskeneen lainmuutoksen seurannassa on tullut ilmi (Sirén & Tuominen 2003), että ainakin eräissä tapauksissa poliisi on nimennyt lieviksi pahoinpitelyiksi tekoja, joita lakimuutoksella ei ilmeisestikään ollut tarkoitus näin käsitellä.

On joko annettava ohjeistus tai tarvittaessa harkittava lakiuudistusta, jotta esimerkiksi vammoja aiheuttavaa toistuvaa nyrkillä lyömistä ei rikosilmoitusvaiheessa luokiteltaisi lieväksi pahoinpitelyksi ja ratkaisu syytteen nostamisesta tällaisissa tapauksissa pysyisi virallisella syyttäjällä.

Eräissä oikeustapauksissa on käynyt ilmi, että pahoinpitelysädökset eivät nykyisellään näytä ottavan riittävästi huomioon eräitä naisiin kohdistuvassa väkivallassa tyypillisiä ja yleisesti vakavina pidettyjä piirteitä. (KKO 1998:1)

Lainsäädäntöä on korjattava tavalla, joka nykyistä paremmin tunnistaa ja tunnustaa naisiin kohdistuvassa väkivallassa usein esiintyvät yleisesti paheksuttavat piirteet: läheiseen ihmiseen kohdistuvan väkivallan toistuvuuden ja alistavuuden.

Tämän toteuttamiseksi on selvitettävä esimerkiksi mahdollisuudet ottaa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöön tätä tarkoittava kohta sekä kokemukset Ruotsin laista törkeän rauhan- ja naisrauhanloukkauksesta, Espanjan edustajainhuoneen vastikään hyväksymistä pahoinpitelyrikosten kvalifiointiperusteista ja muut ulkomaiset mallit ja kokemukset.

On selvittävä, voidaanko väkivallan katkaisuun tähtäävät ohjelmat liittää rikosseuraamusjärjestelmään. Selvitettävä myös sitä miten väkivallan tekijöiden motivaatiota ohjelmiin osallistumiseksi voidaan lisätä.

8.7 Raiskausten ja muun seksuaalisen väkivallan vähentäminen

Kehitetään ja koordinoidaan valistusta ja koulutusta, joka kohdistuu seksuaalirikosten potentiaalsiin tekijöihin, potentiaalsiin uhreihin ja niihin kolmansiin henkilöihin, jotka voivat omalla toiminnallaan vähentää väkivallan riskiä.

Tämä tarkoittaa muun muassa turvallisuustaitoja, turvallisen seurustelun taitoja, kaverista huolehtimisen neuvoja peruskoululaisille ja muille. Asevelvollisille voisi olla oma ohjelma.

Kulttuurien kohtaamisen riskeihin varautuminen

Merkittävä vähemmistö seksuaalirikoksista liittyy siihen, että eri kulttuureita edustavat naiset ja miehet tulkitsevat tilanteita ja toistensa käyttäytymistä toisin kuin toinen odottaa. Eräät Suomeen tulleet ja tulevat ulkomaalaiset miehet ylitulkitsevat suomalaisten naisten käyttäytymisen seksuaaliseksi kiinnostukseksi tai lupaukseksi. Vastaavia pulmia voi olla suomalaisten matkustaessa muissa maissa. Samoin joissakin kulttuureissa seksuaalinen väkivalta saatetaan ymmärtää ahtaammin kuin Suomen rikoslaissa.

Tarvitaan koulutusta maahanmuuttajille ja esitteitä Suomen lainsäädännöstä ja tavoista maassa vierailijoille. Vastaavasti suomalaisille tarvitaan oppia muiden seksuaalikulttuureista.

Pyritään lisäämään seksuaalirikoksiin syyllistyvien kiinnijäämisriskiä.

Kiinnijäämisriskiä voi lisätä muun muassa keinoilla, jotka alentavat seksuaalirikosten ilmoituskynnystä. Samoin kiinnijäämisriski kasvaa todisteiden hankinnan parantuessa. Nämä edellyttävät, että rikoksen uhri kokee prosessin mielekkääksi.

Parannetaan raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten uhreille tarjottavia palveluja. Kaikesta toiminnasta on pyrittävä estämään ja vähentämään uhrien leimautumista.

Tiedottaminen riskitilanteista ja niihin varautumisesta

Merkittävä osa tehokkaiksi osoittautuneista rikosentorjunnan menetelmistä lähtee siitä, että vähennetään otollisia rikostilanteita. Myös koko yhteiskunnan sekä potentiaalisten uhrien ja heidän ystäviensä ja tuttaviansa toiminta vaikuttaa usein rikosriskien suuruuteen. Uhrin toiminta ei kuitenkaan (rikoslaissa mainittuja harvinaisia poikkeuksia lukuun ottamatta) vähennä tekijän moraalista tai oi-

keudellista vastuuta tekemästään rikoksesta. Rikorisriskien vähentämiseksi suositellut toimet eivät myöskään saa kohtuuttomasti rajoittaa ihmisten normaalia elämää.

Näitä periaatteita voi soveltaa myös seksuaalirikoksiin. Vastuu rikoksista on pelkästään niiden tekijöillä. Osaa raiskauksista ja muista seksuaalirikoksista uhri tai kolmannet henkilöt eivät pysty ennakkoimaan eikä voi niihin varautua. Samalla kuitenkin tiedot sekä poliisin tietoon tulleista seksuaalirikoksista että ulkomaiset kyselytutkimukset uhrikokemuksista viittaavat siihen, että monissa tapauksissa uhriksi joutumisen riskiä voi vähentää kohtuullisin varotoimin. Riskien vähentämiseen voi vaikuttaa sekä potentiaalinen uhri, muut ihmiset (esimerkiksi ystävät tai samassa seurueessa olevat) ja tietysti myös potentiaalinen tekijä.

Usein on ennakolta mahdotonta arvioida, kuka saattaa tilaisuuden tullen syyllistyä raiskaukseen ja kehen taas voi luottaa. Luotettavaksi oletettu saattaa joskus olla vain sellaiseksi tekeytynyt. Kuitenkin ainakin poliisin tietoon tulleista raiskauksista osa on myös sellaisia, joissa tekijä jo ennen rikosmahdollisuutta on käyttäytynyt naisia halventavalla ja väkivaltaisuuksi ilmentävällä tavalla.

Potentiaalisen uhrin oma runsas päihteiden käyttö on joskus tärkeä tekijä, sillä monet poliisin tietoon tulleista raiskausrikoksista on tehty uhrin ollessa syvässä humalassa tai sammuneena. Merkittävä osa poliisin tietoon tulleista raiskauksista tapahtuu juhlimisen tai juhlimisen jälkeisten yöpymisten ja muiden jatkotilanteiden yhteydessä, ja silloin usein tilanteissa, joissa uhri ja tekijä ovat muun seurueen havaintojen ulottumattomissa. Humala tai juhlien jatkot sinänsä eivät ole merkittäviä riskitekijöitä, mutta yhdistyneenä muihin seikkoihin saattavat syvä humalatila ja jatkojen dynamiikka johtaa otollisiin rikostilanteisiin. Juhlinnan yhteydessä kuitenkin seurue, ystävät ja tuttavat voivat myöskin estää rikostilanteiden syntymistä.

Samalla kun korostetaan, että moraalinen ja oikeudellinen vastuu seksuaalirikoksista, samoin kuin muistakin rikoksista, on pelkästään niiden tekijöillä, otetaan huomioon ja neuvotaan, miten kaikki ihmiset ja potentiaaliset uhrit voivat vaikuttaa riskitilanteiden syntymiseen ja kehittymiseen.

8.8 Tutkimus ja tilastointi

Naisiin kohdistuvan väkivallan esiintymisen laajuutta on tarkimmin mitattu vuonna 1997 tehdyssä kyselytutkimuksessa, jonka peruserä julkaistiin nimellä Usko, toivo, hakkaus (1998). Tutkimus kaipaa toistamista muun muassa siksi, että voitaisiin arvioida tilanteen muutosta. Naisiin kohdistuvan väkivallan esiintymistä tulee esiin myös eräissä muissa kyselytutkimuksissa.

Pyritään siihen, että vuonna 1997 tehty kyselytutkimus naisten väkivaltakokemuksista uusitaan siten, että tutkimustulokset ovat käytettävissä vuonna 2006. Samalla selvitetään miten naisten kokemaa seksuaalisen väkivallan laajuutta ja muotoja voitaisiin tutkia aikaisempaa paremmin sekä miten uhrikokemusten mittaaminen voitaisiin toistaa säännöllisesti. Kehitetään myös naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevien asenteiden ja väkivallan merkitysten tutkimista.

Toivotaan Suomen akatemian ja yliopistolaitoksen tukevan naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimista.

Väkivallan uhrien ja muiden osapuolien käyttämien palvelujen seurantaa ja tilastointia on parannettava.

Väkivallan esiintyvyyden lisäksi tarvitaan parempaa tietoa väkivallan syistä ja keinoista, joilla väkivaltaa voidaan ehkäistä.

Seurataan kansainvälistä ja edistetään kotimaista tutkimusta naisiin kohdistuvaan väkivallan syistä ja ehkäisymenetelmien tehosta.

Väkivaltaa tehneille miehille tarkoitetut väkivallan katkaisuohjelmat ovat lisääntyneet monissa maissa. Apua väkivallan vähentämiseksi odotetaan myös monista päihdekuntoutuksen ja muista ohjelmista. Tutkimustiedot erilaisten ohjelmien vaikuttavuudesta eri tilanteissa ovat toistaiseksi jossain määrin epäselviä ja epävarmoja. Tässä tilanteessa on syytä seurata kansainvälistä tutkimusta väkivaltaa tehneille miehille tarkoitettujen ohjelmien vaikutuksista ja tukea vastaavaa tutkimusta kotimaassa.

Seurataan kansainvälistä tutkimusta väkivaltaa tehneille miehille tarkoitetuista ohjelmista, joiden tarkoitus on ehkäistä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Tuetaan tutkimusta kotimaassa, jolla voidaan arvioida ohjelmien vaikuttavuutta.

Sovittelun ja muiden restoratiivisen oikeuden menetelmien käyttäminen lähisuhteissa tapahtuneissa väkivaltarikoksissa jakaa mielipiteitä. Eräät tutkimukset niin Suomessa kuin muuallakin ovat antaneet rohkaisevia tuloksia menetelmien käytöstä joissakin tapauksissa, mutta toisaalta niiden merkitys on myös kiistetty.

Seurataan kokemuksia ja kokeiluja sovittelun ja restoratiivisen oikeuden käyttämisestä lähisuheväkivaltatapauksissa.

Paikallinen yhteistoiminta väkivaltaan puuttumiseksi on tässä ohjelmassa esitettyjen suositusten keskeinen elementti. Yhteistoiminnan muodot ja käytännöt voivat kuitenkin vaihdella, ja on syytä selvittää millaiset muodot ovat tarkoituksenmukaisempia ja tehokkaimpia.

Paikkakuntakuntaisesti voitaisiin käynnistää tutkimusta, jossa tarkastellaan ja tutkitaan poliisin, syyttäjäosaston, käräjäoikeuden ja auttamisjärjestelmien yhteistyötä ja sen vaikuttavuutta väkivallan uhrien, tekijän ja näkijän näkökulmat huomioiden.